

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

11 – 17 martie 1998

(Anul XXXI)

9

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

GALA PREMIILOR UNITER – 1998

Ileana Stana Ionescu, Mariana
Mihaș, Leopoldina Bălănuță

Valeriu Moisescu

Dina Cocea

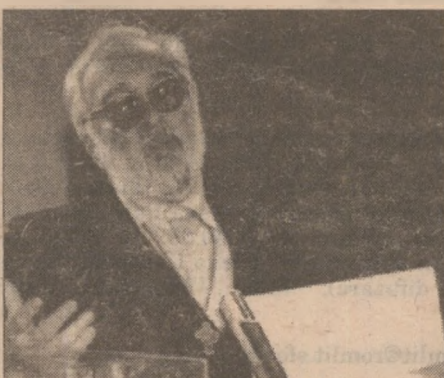
Tompa Gabor

Alexandrina Halic

Florica Ichim

Constantin Codrescu

François Pamfil

Holocaustul și Gulagul

PE MĂSURĂ ce se strâng dovezile referitoare la crimele comuniste, crește rezistența intelectualității occidentale la recunoașterea acestor crime. Ciudată și nu tocmai, încercarea de a salva "nobilele idealuri"! Fiindcă despre asta este vorba. Sînta occidentală refuză să se desolidarizeze de propriul trecut. Ar fi și să admită că n-a fost, în simpatiile pro-comuniste ale atîtora din marile figuri culturale ale secolului, doar naivitate, că n-a fost în colaboraționism doar convingere intelectuală. Adevărul e că "s-au mînjit", după cum îmi scrie d-na Maria Romașan din București, care a urmărit discuția dintre mine și dl. Iosif Sava de la *Serata muzicală*. Adăugînd: "În primul drum în URSS, Malraux, însoțit de Klara (erau încă împreună), în afară de mesele mai sus amintite, la care li s-a dat și cîte ceva «la pachet», vorbesc de niscai kilograme de caviar și icre de Mancuria. Klara a primit o superbă blană de marmotă. Bașca numerar, pentru a le ușura, bietii de ei, creația artistică." O primă explicație a iritării morale față de darea în vileag a atrocităților ține, așadar, de partea materială. Stalinismul a fost, și din acest punct de vedere, foarte hrănitor. Urmele nedigerate din stomacul sîngii intelectuale fermentează pînă în ziua de azi.

Dar să mergem mai departe. Cînd la Paris s-a publicat *Cartea neagră a comunismului*, printre obiecțiile ridicate de aceeași sîngă intelectuală a fost și aceea că a insista pe gulag, constituie o diversivă și o tentativă de a face uitat holocaustul. Obiecția nu e singulară, nici întîmplătoare. Am citit în trei numere din *Jurnalul literar* un studiu al Annei Applebam o celebră ziaristă britanică (în traducerea Corneliu Ștefănescu) privitor la teza altei celebrități, de data aceasta a presei americane, conform căreia, dacă intențiile lui Hitler ar fi fost nefaste, cele ale lui Lenin ar fi fost laudabile. Scrie Tina Rosenberg într-o carte care a luat premiul Pulitzer: "Egalitatea, solidaritatea, dreptatea socială, eradicarea mizeriei și transferarea puterii către oprimați, propovăduite de comuniști, sînt idei nobile". Dumnezeu mare! Ca și cum ar mai exista astăzi cea mai mică îndoială că nobilele idealuri ar fi fost altceva decît o josnică propagandă menită să-i atragă pe cît mai mulți în solda unor regimuri totalitare.

Mi se pare limpede și un alt lucru: între cei care denunță, abia astăzi în chip semnificativ, ororile gulagului și cei care au denunțat vreme de decenii ororile holocaustului s-a născut o concurență absurdă, dar bazată nu pe cîștigurile fiecăruia în propria argumentație, ci pe combaterea argumentației și dovezilor celuilalt. Este ca și cum descoperirea că a existat un gulag ar pune sub semnul întrebării existența holocaustului. Cineva se teme că pierde monopolul dezvăluirii crimelor contra umanității? O probă indirectă în sprijinul bănuielii mele este procesul intentat lui Garaudy în Franța, care nu spusese că n-a existat holocaust, dar că s-a făcut un teribil lobby în jurul lui. Ei bine, chiar pierderea monopolului asupra acestui fel de lobby se pare că-i neliniștește pe unii. E însă incorect și imoral să astupi gura celor care plîng milioanele de victime ale comunismului numai din teamă că nu vor mai rămîne destui să plîngă milioanele de victime ale nazismului.

Știu ce resentimente îmi atrag spunînd aceasta. Dar cred că trebuia spus. Dumnezeu să aibă în pază toate victimele, ale holocaustului, ca și ale gulagului! Iar istoricii și ziaristii să-și facă datoria, strîngînd dovezi, interpretîndu-le științific, nu rupînd unii contra altora săbiile unor ideologii considerate multă vreme adverse, dar care seamănă ca două picături de apă, fie și în privința consecințelor lor oribile.

Palmaresul Galei în pag. 6

CONTRAFORT

de Mircea
Micăieș

CORUPȚIE CU FRISCĂ

TEMA corupției a devenit la noi un gag cu efect comic sigur, un *passe-partout* ridicol scos la iveală de politicieni atunci când nu mai au subiecte de bărfă. Ea are rolul bătailor cu friscă din filmele mute, insertate de regizor când acțiunea trenează. Zilele trecute, prin gura președintelui Constantinescu, iar s-a dat liber la demascarea corupției. Oportun indignat, omul de la Cotroceni a jucat un admirabil teatru al furiei și revoltei. Pe post de sultan șocat de îndrăzneala supușilor de a nu-i executa ordinele, el a ridicat mâinile spre ceruri și a exclamat scotând aburi pe nări: cum, din miile de cazuri cunoscute din presă, justiția a soluționat doar șapte? (Nu știm, însă, dacă cele șapte cazuri s-au soldat cu condamnări, sau cu eliberarea, pe ușa din dos, a învinuților. Nu știm, de asemenea, dacă în cifra magică invocată se află măcar unul din marii rechini, sau e vorba de obișnuita plevușoă de camuflaj.)

Președintele are tot interesul să se indigneze, pentru că în România indignarea nu costă bani. Strategic, dl. Constantinescu a sesizat abil momentul scoaterii din recuzita demagogiei a subiectului corupției. Se vede cu ochiul liber că dezastrul e iminent, că politicienii, în frunte cu inefabilul domn Ciorbea, s-au compromis, că marii specialiști în finanțe și economie din guvern sunt legați de mâini și de picioare. Ce-avea altceva de făcut decât să puncteze din nou? De altfel, ce i-ar fi rămas de făcut, când până și ursuzul ministru Ciumara a ajuns să-și implore colegii să nu iasă din guvern "măcar din solidaritate"! Solidaritate cu ce? Cu incompetența? Cu delăsarea? Cu aranjamentele oneroase? Cu prostia? Cu neputința?

Așadar, președintele a fost împins în fața de evenimente. Ceea ce ar fi suportabil, dacă evenimentele cu pricina nu s-ar datoră și politicianismului pervers pe care-l practică dl. Constantinescu însuși. Nu mi-a ieșit încă din urechi discursul de Jupiter Tonans prin care-l înfiera, în campania electorală, pe Ion Iliescu pentru încăpățănarea de a-l fi menținut la putere pe Nicolae Văcaroiu. Milimetric, actualul președinte calcă în aceleași străchini. Ceea ce era vizibil cu ochiul liber și de la distanță încă din primăvara trecută - că dl. Ciorbea e un veleitar mușcat de musca *Tse-tse*, incapabil să evadeze din borcanul cu cloroform în care l-a prins decembrie '89 - iată că dl. Constantinescu nu vede nici de aproape, cu toți ochelarii *chic* pe care-i poartă. Mai mult, se pare că președintele are un interes mai mare să-l mențină în funcție pe premier, decât are acesta din urmă să agonizeze în birourile din Piața Victoriei.

Fără îndoială, destituirea lui Ciorbea ar echivala cu o notă proastă adresată președinției. Orgolios ca un păun într-o zi de iarmaroc, dl. Constantinescu nu a învățat încă regulile democrației: spre deosebire de vremurile când era manevrant de conștiințe în partidul comunist, în democrație ai dreptul să greșești. Atunci când greșeala provine din bunăcredință, și nu din meschine calcule politicianiste. Însă grija supremă a d-lui Constantinescu e să nu-și primejduiască fotoliul. Găunoasa lui retorică, eficientă până la un punct, începe, de la o vreme, să lucreze chiar împotriva improvisatului șef de stat.

Mă tot întreb, de un an de zile, după ce criterii va fi fost ales dl. Ciorbea pentru înalta poziție. Pe vremea lui Iliescu, funcționa mistică "specialistului". Premierul trebuia să fie, musai, ori finanțist, ori economist, ori kaghebis. Și s-a văzut unde am ajuns. Nu neg că dl. Văcaroiu s-o fi priceput la cifre - ca și dl. Stolojan, de altfel. Însă e clar că le-a lipsit tocmai ceea ce dă consistența unui șef de guvern: viziunea. Nici unul din acești domni nu avea nici cea mai vagă idee încotro trebuiau să conducă barca țării, mulțumindu-se să măsoare înălțimea valurilor și intensitatea vântului. Proiectul lor politic era egal cu zero.

Nu stăm nici astăzi mai bine, în ciuda faptului că friptura arsă a guvernului a fost garnisită cu câțiva "independenți". Cu excepția lui Andrei Pleșu, care a înțeles din mers ce are de făcut (și care, pe deasupra, e și fermecător în întâlnirile cu diplomații

străini și de-a dreptul imbatabil în confruntările cu mai incisivi oameni din presa momentului), în guvern domnește o letargie înspăimântătoare. Toți acești domni par a fi fost parașutați într-o misiune atât de primejdioasă, încât au paralizat înainte de a trece la fapte. Politicianismul tembel - coordonat, după câte-mi dau seama, de Remus Opriș, eminentă nu atât cenușie, cât pământie a guvernului, un altoi de Pinocchio și episcop iezeit - a blocat, practic, orice putință de comunicare nu numai între guvernanți și guvernați (asta e boala veche la români!), ci chiar între guvernanți.

O conducere care își consumă cvasi-totalitatea energiei în lupta pentru ocuparea posturilor grase, o echipă care a asimilat verbului *a guverna* pe cel de *a spolia* nu avea cum să sfârșească altfel decât a sfârșit-o. Mă interesează mai puțin, sau chiar deloc, că dl. Ciorbea e nepătat. E vina celui care l-a pus să păzească și să sporească averea țării, pentru că n-a observat că în persoana primului-ministru avem de-a face cu un mare mutilat: el e și surd, și orb și paralizat, simultan. Nu se poate spune că echipa învingătoare în noiembrie 1996 nu a fost lăsată să lucreze - așa cum se plângeau, la vremea lor, iliescienii. Dimpotrivă. Timp de câteva luni, în România constantinesciană nu s-a auzit nici musca. Nu știai cine e mai timorat: adversarul înghenunchiat atât de spectaculos la algeri, sau agresivii editorialiști din presa de toate nuanțele.

Una din puținele idei politice - dacă nu chiar singura: din mărînimie, prostia cu "post-tranziția" o facem uitată - ale d-lui Constantinescu a fost să nu se atingă de corupții din guvernul Văcaroiu și din P.D.S.R., pe motiv că odată curățat de uscături, acest partid ar deveni primejdios în alegerile următoare. Orice om cât de cât responsabil ar fi trebuit fie să-și tragă un glonte, fie să nu se mai mire că într-un an întreg au fost rezolvate doar șapte din sutele sau miile de cazuri cunoscute de corupție. Nimeni nu spune că e ușor să demaști un corupt - mai ales când el a avut abilitatea să-ți facă în campania electorală diverse facilități, de la automobile la, se spune, elicoptere. Însă măcar demonstrativ și tot ar fi trebuit aduși în fața tribunalului câțiva dintre marii rechini. Or, ce se întâmplă? Observăm că singurii oameni care încep să aibă probleme (de la Sever Mureșan la frații Păunescu) sunt cei luați în vizor încă de pe vremea lui Iliescu!

Și atunci, de unde poate veni schimbarea? E limpede că nu de la actualii guvernanți. Faptul că ei plănuiesc acum alegeri anticipate nu e decât o viclenie prin care încearcă să acapareze și mai mult din spațiul politic. Alegerile anticipate nu vor face, în condițiile actuale, decât să legitimizeze neputința. Atâta vreme cât talibanii din jurul lui Ion Diaconescu vor avea ceva de spus în viața publică a României, nu există nici măcar o singură șansă de a ieși din mizerie. Anchilozați politic și cariați moral de rușinea de a fi colaborat cu securitatea, mulți dintre ei se vor opune, chiar cu prețul vieții, oricărei schimbări. S-a văzut sălbăticia cu care s-au repezit pe Ticu Dumitrescu în clipa în care a vrut să impulsioneze legea accesului la dosarele de securitate. Ca în orice farsă de prost gust, de vină e păgubașul!

În acest peisaj deprimant, intervenția d-lui Emil Constantinescu nu e o voce a revoltei, ci o voce revoltătoare. După ce n-a ridicat absolut nici un deget, complăcându-se în levantinismul de două parale al reședinței prezidențiale, după ce a contemplat filozofic epuizarea tuturor resurselor de speranță ale României, acest Ciorbea dotat cu prerogative prezidențiale n-a dovedit nici măcar că știe unde se află România. Dacă-l interesează cu adevărat, îi vom răspunde cu vorbele d-lui Andrei Pleșu, dintr-o emisiune televizată: în plomba tigrlului.

Toată lumea e de acord că alegerile anticipate parlamentare nu vor duce la nimic bun. Ce-ar fi să încercăm, dacă tot veni vorba - pentru că nu sunt atât de costisitoare -, să facem măcar alegeri prezidențiale anticipate?!

POST-RESTANT

de Constanța
Buză

ÎNAINTE de a mă pronunța pe marginea versurilor vreau să vă spun trei lucruri. O dată, că exagerați cu siguranță în privința înfiorării lui Dante când i s-a...revelat Paradisul. Ați avea dreptul să faceți o asemenea apropiere numai dacă vă considerați a fi o reîncarnare a lui. Al doilea lucru, de data aceasta o rugăminte. Încercați să vă lucrați în așa fel grafiera literei *t*, încât apariția ei în textele dv. de mână să nu mai apară ca multiplicarea unei cruciulițe perfect trasate. Este vorba pur și simplu de o superstiție. Cel de-al treilea lucru este mărturisirea unei emoții/uimiri la revederea sonetului cu pricina. Mulțumesc! Și acum, surpriza, debutul, din acest punct al frazei care se încheie treptat și până la mare capătul rubricii, textele dv., câte vor fi să încapă, șocante, izbucnite dintr-o mare libertate interioară, pe care n-o au mulți, și dintr-o exasperare ce dă textelor incisivitate și pasiunea de a convinge: "Ce mai poți scoate/ din groapa Istoriei?! Cadavre negre/ cu nici o șansă de salvare/ prin însuflețirea noastră./ Toată ura arunc-o-n/ spațiul nesfințit/ și apoi lasă-te nins de dragoste./ Alcege Primăvara/ și trimite-o sol;/ restul e zero/ Și nu uita, în fiecare dimineață/ spală-te în Necuprins". (*Fronță*); "Mă strivește caracterul/acelui oraș./ așa cum pisica/ sugrumă gâtul șoarecelui/ fiind perfect mulțumită -/ uitând că sufletul/ i-a scăpat printre dinți./ Răstignește, orașule, acest corp./ hai, neputinciosule./ devorează singurătatea și orgoliul./ acestea au mai rămas/ pentru că surfletul l-ai/ maltratată încă din clasa întâi./ Șansa mea rămâne în plânset./ despică, Doamne, pământul./ să îngrop ispitele, anxietatea/ și Rațiunea." (*Orașul*); "Ce fericire!/ Cutreieram după scoici/ pe marginea mării/ Noi doi:/ Eu și Marea/ clatinându-se/ gata să se răstoarne. (*Aproape de catastrofă*); "A venit, a aprins candela/ și a plecat./ A lăsat în urmă/ în afara celor cinci simțuri./ pe al șaselea/ și i-a poruncit flăcării/ să nu săvârșască/ până va sosi al șaptelea./ A mai lăsat să se înțeleagă/ că nu este decât culoarea Albă./ celelalte sunt pete ale rătăcirii noastre." (*Poezia*); "Răvășit mă privește Poetul./ deschide apoi ușa spiritului/ și expiră cu grație sufletul/ printre dinți, teleportându-l/ în partea de sus a ferestrei./ E calm Poetul și bun./ A murit demult și/ în repetate rânduri./ Puțini îi acordă atenție./ toți trec în fugă/ pe lângă dânsul./ Își flutură angoasele/ oferindu-i-le cadou./ E trist Poetul./ privește tăcut/ bucata de ciment/ și e mâhnit fiindcă virtutea/ nu i-a umflat încă aripile./ De la un timp/ îl mai vizitează/ doar doi porumbei/ cu mesaje din cer// De ce ești lipsit de voință, Poetule?! mimează ciocurile mici./ Avem vești bune pentru tine./ Am venit să te curățăm de tristețe". (*Vestibulul paradisului*); "Mi s-a transmis/ oboseala bunicului, oboscula/ aceea interbelică, cronică./ amestecată cu frica de legionari./ Musteata de tip ucraincan./ cum tremura, Doamne, înainte/ de a muri./ Fusesse îndopat cu schije/ la Odesa, să se sature./ altminteri nu reușea/ să treacă înapoi Prutul./ Îmi părea că un bob/ de plumb se urcase/ în buza superioară/ și-i angoasa firele de păr" (*Bunicul*); "Năzuim spre două căi:/ trăire sau piere./ Între ele, de pe un aeroport cosmic/ Îndoiala organizează/ Curse rapide:/ transportă gratuit./ spre un pol iubire și credință./ spre celălalt./ speranțe înmormântate/ în cavouri bačoviene." (xxx); "Între Da și Nu este/ cel puțin o gaură neagră./ Abia dincolo de ele/ operează legile Adevărului./ Da și Nu sunt prea dictatoriale./ pe teritoriul lor/ n-a umblat decât un singur șarpe./ Dincolo de ele se vede umbra aripilor./.../ În afara lor, Cuvântul/ neutralizează lătratul mitralierei./ Da și Nu sunt deșertice./ dar mai cu seamă limitate./ Între ele nici măcar punctul / nu-și poate aranja culcușul/ pentru o noapte? (*Intoleranță*); în fine, *Opțiune obligatorie*: "Când din nord, Faraonul/ scuipa cu foc./ în fața, marea/ refuză să se deplaseze spre roșu./ și sub picioare, pământul/ protestează tăcut./ Care alta să fie Calca/ Decât Înălțarea spre stele?! Merită toate chinurile morții/ pentru a ne întâlni cu sfârșitul./ acel metafizic moment/ când eliberarea poate fi definitivă/ iar starea de vibrație se/ identifică cu repaosul?" (*Valeriu Tanasă, Sfântu Gheorghe, Covasna*) ● Ceea ce probabil că știți de la cei care v-au citit poeziile înaintea mea și nu și-au permis să vă încurajeze chiar din toată inima, aflați și de la mine, acum. Sunteți duioasă și sentimentală, vă plac lucrurile de modă veche, pline de finețe și gingășie, sub lampa cu abajur verde aveți un tom cu poeme de Blaga și unul cu poeme de Poe. Sunteți o singurată, o ființă fără apărare, la discreția amintirilor, cu un sfâșietor dor de confesiune. În situația aceasta, mișcările din natură, căderea merelor, ploilor, cântecul cucuvelei, înfiorarea și spaima la zgomotele nopții și la semnele smălțuite ale unui nenoroc poate, toate acestea vă sensibilizează și scrieți poeme îngrijite și lungi. Desprind un fragment din *Iar mă trezește-n miez de noapte*, ca mostră, ca măsură a lucrului modest, din punct de vedere literar, pe care îl faceți spre a vă mângâia inima: "Și-n noaptea oarbă iar îmi pare/ că orice licăr a murit;/ pe buze iar picură sare.../ Și iar mă cheamă la ferestre/ cu stinse șoapte./ cineva.../ Și sloi îmi curge iar, pe spate;/ și mă întreb fără de glas:/ până la ziua cât mai este./ din noapte cât a mai rămas?/ Privesc în noapte cu ochi goi/ și iar tresar fără de veste.../ Se-ntoarce gândul înapoi./ la neuitați ani, de poveste..." (*Doina Mara, Cluj-Napoca*).

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buză (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ruxandra Dinu, Simona Galațchi (corectură).

Corespondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Koln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL:romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://WWW.ROMLIT.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

UNIVERSITATEA ȘI REFORMA

ÎNTEBAREA pe care ne-o punem acum probabil toți cei implicați în sistemul universitar românesc ar putea suna astfel: cum este (în ce stadiu se află) ce "gust" are reforma învățământului nostru superior? Ceva este (sau pare să fie), pentru toată lumea, limpede: vechiul sistem, cel dinainte de 1989, calchiat, cum bine se știe, după "modelul" sovietic, nu mai poate fi menținut. El e însă încă "viu" - și nu numai în mentalitatea noastră, ci, mai mult sau mai puțin evident, la toate nivelele concrete ale școlii românești superioare: al planurilor de învățământ, chiar al programelor analitice (mai trebuie ele oare menținute, cel puțin în forma/structura de până acum?), al substanței cursurilor, al raportului curs/seminar/examen, al "distanțelor" profesor-student, al rolului cercetării și ponderei ei în viața universitară sau al poziției profesorului și studentului în societatea civilă.

PLANURILE de învățământ și perspectiva. Mă opresc, mai întâi, la un exemplu. Înainte de 1989, disciplinele de "științe sociale" (economia politică, socialismul științific ori filosofia marxistă) erau omniprezente: ele trebuiau să vegheze asupra "orientării" politice a profesorilor și studenților. Cum s-a cam terminat cu *veghea*, era de așteptat ca disciplina intitulată *Filosofie* să nu mai figureze în planurile de învățământ actuale/de perspectivă, chiar dacă ea este, poate, predată altfel. După știința noastră (și mă refer la facultățile de litere), la cele mai multe universități de stat nu s-a întâmplat așa. Oare și la vreuna dintre universitățile *cartelului*? La Universitatea "Al.I. Cuza", ea a fost/este menținută până în acest an universitar - și încă la "concurență" cu *Eстетica*. Dincolo de faptul că *Eстетica literară* (reprezentată aici, după ultimul război, de G. Calinescu și Al. Dima) a dispărut din planurile noastre de învățământ, ca și de împrejurarea că *Filosofia* era/este predată la Facultatea de Litere a celei mai vechi universități din țară de aceeași persoană care au slujit marxismul filosofic mai mult de trei decenii, să ne mai întrebăm cum se face că această disciplină dispune, în planurile de învățământ, într-un moment în care ele trebuie "aerisite", de două semestre, în timp ce altele, de specialitate și fundamentale, strict necesare pentru formarea viitorilor profesori, cercetători, oameni de mass media, cum sînt *Folcloristica*, *Teoria literaturii* și chiar, la unele secții, *Literatura comparată*, "beneficiu" / "beneficiază" doar de un semestru? Situația aceasta - și nu e singura care ar intra în discuția noastră - să sărăcească doar pregătirea profesională a studenților, dar pune sub semnul întrebării însuși sistemul de credite, așa cum îl practicăm noi acum.

În acest loc, se cuvine să facem o precizare. Planurile de învățământ trebuie să fie gândite *pentru studenți* (pentru formarea lor), pe baza unor criterii ferme care să aibă în vedere *pregătirea fundamentală și de specialitate* a tinerilor, cu un program flexibil, conceput pe moduli, cu un accent mai pronunțat pe "pachetele" de cursuri și seminarii opționale, distribuite treptat încă din primul semestru de studiu și cu un anume crescendo către ultimele semestre. Structurate astfel, ele ar îmbogăți paleta de oferte didactico-științifice, ar deveni mai puțin rigide, mai productive, ar deschide o perspectivă mai generoasă studenților:

tinărul absolvent de liceu, venit la facultate să *studieze* (nu să reia, într-o formă sau alta, manualele de liceu, unele dintre ele de calitate), ar dispune de timpul său de bibliotecă ce, în mod normal, trebuie să fie de 6-8 ore pe zi, nu de 2-3, ca acum, ar lua pe cont propriu meseria sa în formare, n-ar mai fi sclavul orarului, al prezenței obligatorii (!) la cursuri, s-ar obișnui treptat (poate și cu modelul profesorului în față) să devină intelectual, adică un *om liber al cărții*. S-ar putea normaliza astfel relația profesor-student, cel mai tânăr ar înțelege, ar simți că celălalt îl consideră un *semen*, un potențial colaborator (de pildă, în domeniul cercetării) și, la rândul său, l-ar respecta. De altfel, poți avea senzația că ești respectat și poți respecta, mai ai timpul necesar, în aglomerația de ore (mult peste 22-24, cite ar fi normal!) și de examene de acum? O întrebare legitimă pe care și-o poate pune/și-o pune cu siguranță oricare student.

Revenim astfel la sistemul de credite practicat, se pare, altfel, de la o universitate la alta. Mai întâi o remarcă generală: deocamdată, numărul de credite nu e stabilit potrivit unor criterii obiective care să țină seama de rolul și ponderea disciplinelor de învățământ în formarea viitorilor specialiști. Se întâmplă ca un capitol al unei discipline să dispună de mai multe credite decât o disciplină în întregime! Poate că exemplul cel mai frapant (și mă refer, din nou, la secția *Română* a Facultății de Litere din Iași) e următorul: *Fonetica și fonologia limbii române*, un capitol din ceea ce la alte universități se numește *Limba română contemporană*, dispune de două ore de curs și una de seminar, pe un semestru, și de cinci credite, în timp ce *Literatura comparată*, "comprimată" în două semestre (!) - 2 c., 1 s./2 c., 1 s. - "beneficiază" de... patru credite, iar *Folcloristica*, (2 c., 1 s.), pe un semestru, doar de două. O altă consecință, nu chiar comodă (și nici... sănătoasă) pentru studenți, a introducerii sistemului de credite, deocamdată fără flexibilitatea din țările lui de origine, este mărirea numărului de examene, colocvii etc., după fiecare semestru, până la 10-11. Și asta, pentru simplul motiv că studenții nu vin la examene atunci când sînt pregătiți cu adevărat, ci atunci când *trebuie*. La toate astea, se adaugă și excesul de zel al unor profesori care vor să-i "domine" pe studenți... cu un examen, chiar și atunci când, în planul de învățământ, în dreptul disciplinei lor, e prevăzută doar o verificare.

Necorelat cu situația din toate universitățile *cartelului*, sistemul de credite practicat astfel nu poate fi operațional și, implicit, nici cu adevărat util, dacă am încerca să-l aplicăm, așa cum poate fi operațional și, implicit, nici cu adevărat util, dacă am încerca să-l aplicăm, așa cum va fi cazul în anii ce vin, adică să facem ca studenții să-și continue facultatea, într-un semestru sau altul, dacă o doresc, la o altă universitate.

O MOȘTENIRE grea. Știm bine, regimul comunist a "creat" în universitatea românească, timp de 41 de ani, două "corpuri" de supuși - cel profesoral și cel al studenților; adesea, supunerea a mers până la autocenzură, uneori - până la (auto)denunțare. Sînt încă și astăzi profesori care le pretind studenților, mai mult sau mai puțin discret (din perspectiva aceleiași mentalități de supus... neaustriac ce are, la rândul lui,

supuși) să reproducă (n-ar fi rău..., cuvînt cu cuvînt!) ceea ce au spus ei la curs, sau au publicat în cutare "tratat", "introducere", "încheiere"... etc. Și mai "bine" se dovedește pentru student, atunci cînd, după caz, își însoțește recitarea în proză cu propoziții de tipul: "așa cum observa ilustrul pedagog, istoric literar" etc., ilustrul fiind, întîmplător, tocmai profesorul în cauză.

Au existat, în istoria universității românești postbelice, desigur, excepții: unele ne duc cu gîndul la martiraj - Petru Caraman -, altele - ilustrate de profesori ca Liviu Rusu, Tudor Vianu, G. Calinescu, Al. Dima ș.a. - care ne-au salvat de la un și-mai-rău-decît-a-fost în școala superioară românească - și asta, cu toate concesile, mai mari sau mai mici, făcute de unii dintre ei. Viața noastră universitară a consemnat și mișcări studentești, ca cea de la Iași din februarie 1987, precum și profesori ce au încercat să reziste sau s-au opus, într-un fel ori altul, cursului politic de atunci.

Și au mai fost și altfel de... "excepții": mă gîndesc la cei care au avut, mulți ani la rînd, importante funcții administrative și politice; unii dintre ei sînt și astăzi activi, mai dețin "posturi de conducere", decid încă asupra celorlalți. Chiar dacă în fosta RDG, în numeroase, foarte numeroase cazuri asemănătoare, s-a procedat tranșant, puțini dintre noi ar propune marginalizarea celor la care mă refeream - și poate că este bine așa -, nici măcar atunci cînd este vorba despre incompetență ori despre impostură. Nu o dată, impostura mai trece, în "dulcele stil vechi", drept profesionalism și "distanțiere intelectuală"; nu de puține ori, spoiala și tupeul, "universalismul" unora care nu se sfîșesc să predea (și, într-adevăr, le... "predă") 4 sau 5 discipline în același semestru trec drept... competență. Dacă cineva s-ar uita în urmă, ar putea constata că, din atîta desfășurare de forțe și risipă de "sclipiri" intelectuale, abia dacă rămîn, ici și colo, cite un articol sau un comentariu jurnalist ori revuistic, și acelea scrise inteligent, cu țință precisă, adică în vederea unei burse tîrzii, a vreunui lectorat (și el... "copt") în străinătate. Pitoresc este că nu puține dintre personajele acestea, unele imediat după revoluție, altele - un an-doi mai tîrziu, au "devenit" *țărăniști, liberali, monarhiști* etc.: dovadă de inteligență politică, dar și de ținută morală, nu-i așa?

A circulat, mai circula, iar cine are șansă, îl și parcurge, un tabel numit *listă cu persoane de sprijin*. Ne sînt bine cunoscute disponibilitățile "eufemistice" și gustul pentru *maskă* ale corupțului limbaj/stil comunist: *dictatura* cea mai opresivă era "poreclită" "democrație socialistă", instituția cenzurii, care se... "desființase", se chema "direcția presei", iar tabelul cu informatori ai poliției secrete (cel de la fosta județeană de partid) era/este intitulat "listă cu persoane de sprijin". Lectura unei asemenea liste nu este o întreprindere plăcută: riști, la fiecare pagină, să găsești nume cunoscute, acela al unui prieten, al unui coleg, sau chiar al unei rude. Prima reacție este, desigur, de refuz, de suspiciune: cum ar fi posibil altfel în "era suspiciunii"? Pentru că, într-o societate normală, n-ar fi existat/nu poate exista o asemenea listă. Treptat însă, reacția dîntii e înlocuită de o altă și de o întrebare neliniștitoare: nu cumva, totuși, lista aceea este una adevărată? Iar dacă ar fi așa, întrebarea se prelungește: cîți din-

tre cei listați au riscat mărturisirea, așa ca un mare cleric din Timișoara, ori ca cele două-trei marcante personalități ale vieții noastre publice?

Mă refeream, așadar, la posibilitatea unei reforme cuprinzătoare în învățămîntul superior. Să ne imaginăm că, într-o catedră, undeva la o universitate, există cinci-șase foști activiști de partid (mai mari sau mai mici, de toate "calibrele"); unii dintre ei, să ne imaginăm mai departe, sînt și "listași". E de la sine înțeles, nici unuia dintre ei nu i se poate contesta/lua dreptul, la convertire adevărată. Deși știm bine că Saulus a fost/ poate fi doar excepția. Mărturisirea despre care vorbeam ne-ar apropia totuși, cu un pas măcar, de ceea ce s-a numit "procesul comunismului". El trebuie să aibă loc, așa cum s-a întîmplat în alte părți, nu însă ca o "vinătoare de vrăjitoare"; mai curînd, acest proces ar trebui conceput ca un fel de "exorcizare" a sechelelor mentalității noastre, ca o intrare în normalitate cu noi înșine, cu trecutul imediat de care nu ne putem lepăda decît asumîndu-ni-l.

DORIM reforma? În consecință, întrebarea schițată mai sus trebuie repusă: putem face reforma împreună? Sau, și mai mult: o putem realiza, în același timp în care tragem după noi, în fiecare zi, "coada" incomodă a mentalității noastre antedecembriste?

Ca și în cazul celeilalte - economice -, reforma în învățămînt e așteptată de peste opt ani. Ea a fost însă, ca și cealaltă, un prilej de a ne face că o facem. O știm cu toții prea bine. Și poate că am conștientizat și un alt fapt: eșecul, nefăcutul reformei nu se explică doar prin lipsa voinței politice a regimului Iliescu, prin incompetența și iresponsabilitatea nepăsătoare a multor funcționari ai MEN, ca și a unor miniștri, pînă la domnul Virgil Petrescu inclusiv, ci și prin ne-voința, prin nepăsarea, prin impotmolita noastră mentalitate. Nerealizarea reformei adevărate este mai gravă decît decizia necugetată a unui ministru, decizie care a scos în stradă mii de elevi. Dar cîți dintre noi au "ieșit în stradă" - în presă/la radio/la televiziune - pentru faptul că reforma trenează, că schimbarea reală întîrzie foarte mult?

Un semnal în sensul acesta a venit recent din partea unei foarte tinere colege de la București, Andreea Deciu: semnal mîhnit, oarecum miniat, redactat în termeni fără echivoc, duri chiar, dar decenti, adresat nouă tuturor, celor din alte generații de membri ai corpului profesoral universitar.

Decenii la rînd, am fost "dădăciți" (eufemistic vorbind) de un minister de la care așteptam/trebuia să așteptăm totul; în mod paradoxal (faptul ne apăsă astăzi, ca și atunci, umilitor), aceea stare dădea un anume sentiment de... siguranță: planurile de învățămînt, programele analitice, normele, aprobate, numirile etc - toate veneau *de acolo de sus* unde nu ne iubea nimeni. Chiar dacă dirigismul e adînc înrădăcinat în mentalitatea noastră, MEN nu mai poate, nu mai trebuie să mai "facă totul" și, de fapt, de la o vreme, nici n-o mai face. Dificultatea a fost/este aceea de a ne adapta la noul stil, nedirigist, practicat deja de unii dintre colegii noștri care au luat în serios reforma și vor s-o ducă la capăt. Ei sînt însă, deocamdată, puțini.

Ioan Constantinescu

(Continuare în numărul viitor)

Oameni de încercare

ACEST al treilea roman al lui Gabriel Chifu, după *Unde se odihnesc vulturii* (1987) și *Valul și stinca* (1989), se bucură de girul unor autorități ale criticii noastre literare, precum Monica Lovinescu, Mircea Iorgulescu și Dan Cristea care, prin aprecieri reproduse pe ultima copertă, îl recomandă atenției publicului. Citiții ai cărții înainte de apariție, aceștia îi subliniază, printre altele, meritul de a fi una din scrierile postdecembriste care atestă resurecția romanului, după anii de eclipsă în care el cedase întâietatea literaturii jurnaliere și de me norii, fapt prea evident ale cărui cauză, mult discutate, nu are rost să le mai aintesc aici. Nici azi de altfel interesul pentru literatura document nu a slăbit, ci i au arătat-o anul trecut ecourile stărnite de *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, și cum o vor arăta anul acesta, este de așteptat, cele pe care le va stârni *Jurnalul* scris de Alic Voinescu. Romanul reintră însă și el ca gen, în sfera atenției lumii cititoare, care nu poate renunța prea multă vreme, la noi ca și aiurea, la ce îi oferă ficțiunea, invenția narativă, la personaje și în general la "poveste". Este apoi de luat în seamă interesul particular pe care îl prezintă, pentru cititorul de romane de la noi, *actualitatea*, evenimentele anilor din urmă, atât de agitați și de contradictorii, după cum și evenimentele din ultimii ani ai erei ceaușiste, despre a căror esență nu s-a putut vorbi, în epocă, nici în cărțile cele mai curajoase, decât aluziv, prin referiri învâluite, pline de precauție. Tocmai pentru că erau astfel acestea au rămas nu odată obscure, criptice. Tehnicile narrative complicate și apelul frecvent la metaforă, la alegorie, aveau și acest rost al învâluirii intenției critice, spre a nu fi dibuită cu ușurință de cenzură, dar nici atât de învâluită să fie încât să nu poată ajunge în nici un fel la cititor. A rezultat, în plan estetic, o rafinare a mijloacelor sugestive dar și un exces de tehnici și de alegorism ce începuseră să devină obositoare. În noile condiții, cititorul cred că așteaptă de la roman revenirea la exprimarea mai directă, dispensarea de procedeele savante ale încifrărilor purtătoare de aluzii, acum inutile din moment ce adevărul, orice adevăr, poate fi spus fără ocol și fără alt risc decât acela, desigur, al spunerii inexpressive, estetic neconvingătoare.

Romanul lui Gabriel Chifu cultivă aproape cu ostentație directitatea, oferă de la început toate cheile pătrunderii în edificiul narativ, într-un efort care și Monicăi Spiridon, în cronica din *Luceafărul*, îi apare benefic orientat către evadarea din "formule esopice" și din "scrișural printră rânduri". E uneori poate prea explicit Gabriel Chifu, oarecum neîncrezător în forța de impact, asupra conștiinței noastre, a realităților pe care le înfățișează, simțind nevoia să intervină cu comentarii din afară ale faptelor. Nu ar fi fost totdeauna cazul.

Trimiterea dintru început la Kafka (subtitlul romanului: "Addenda la o năvelă de Kafka") și referirea la prima frază la *Colonia penitenciară* a acestuia, este iarăși un procedeu de care nu prea se uzează, autorii având în general orgoliul de a nu divulga o dependență literară, cu atât mai puțin să se autodefinească drept autori ai vreunei "addenda" la scrierile altora, fie aceștia și mari scriitori ai veacului. Poate deci surprinde și din acest punct de vedere directitatea lui Gabriel Chifu, asumarea pe față a unei filiații care, în fapt, se dovedește a nu fi una de formulă artistică ci de univers uman.

Kafkianismul lumii evocate de Chifu, care este lumea românească a ultimilor ani ai regimului Ceaușescu,

dar și a primilor ani de după căderea acestuia, consistă în climatul de bănuială și de acțiuni obscure instituit de Securitate, instituția prezentă în toate cele, în viața socială și în viața intimă, dinainte și de după decembrie 1989, generând starea de *frica* ce împânzește existența tuturor. Dramele profesionale și de familie, dezechilibrările morale și psihice ale personajelor aici își au sursa principală.

Sunt câteva personaje în roman pe rând convocate să vorbească la persoana I și o scurtă intervenție directă, spre final, a autorului ca autor, din toate pozițiile alcătuindu-se imaginea unei lumi definită de autor drept "colonie penitenciară". Se încrucișează în cuprinsul acesteia destinele unor indivizi ce au trăit într-un univers absurd, iar la ieșirea din el apar ca epave, ca ruine umane.

Sunt deci mai multe personaje care vorbesc despre ele însele în roman, dar unul dintre ele este eroul propriu zis al narațiunii, nu doar prin faptul că lui i se rezervă spațiul cel mai întins de mărturisire, dar și prin acela că acțiunile celorlalte se repercutează toate, într-un fel sau altul, asupra sa. Acestui erou propriu zis al romanului, pe numele său Andrei Demetrian, poet și jurnalist ce trăiește în provincie, redactor la o publicație culturală, i se întâmplă într-o zi din anul 1987 un lucru și bun și rău: i se citesc și i se comentează favorabil la "Europa Liberă" niște poezii publicate în țară. Partea bună a întâmplării este desigur aceea că i s-a acordat atenție de către o instanță care, în acei ani, mai mult decât oricare alta, cauționa moral și chiar literar, în ochii unui larg public, iar partea rea este că poetul intră în vizorul Securității, ca element "nociv" ce trebuia anihilat prin compromitere și înfricoșare. Faptul că trăiește în provincie sporește în proporții reacția organelor represive, ce pot raporta mai sus că se confruntă cu un "caz". Este anchetat, amenințat, atras, cu concursul Nataliei, fosta iubită din adolescență devenită agentă a Securității, într-o cursă de pe urma căreia poate fi oricând supus șantajului. Se fac presiuni și asupra Deliei, soția lui Demetrian, ca să-l părăsească, ceea ce aceasta, terorizată, și face, fără a-i destăinui motivul real.

Chestiunea pe care și-o pun obsesiv Andrei Demetrian, prietenul și șeful său Stelian Grindeanu, colegul de redacție Victor Luca, marele critic Virgil Puntea, mentorul spiritual al lui Andrei, este, înainte de 1989, aceea de a supraviețui în interiorul sistemului fără a se lăsa striviți de acesta până la anulare. Demetrian

își asumă condiția de *învinș lucid*, își mărturisește deschis *frica* de care e bântuit mai ales de când începe să fie urmărit pe față de Securitate, iar conștiința eșecului, a ratării vieții i se accentuează după '89, când își dă seama că, pentru unul ca el, conturile au fost încheiate, lucrurile nu mai pot lua, în chip radical, un nou curs. Produs și prizonier, atâția ani, al lumii totalitare (al "coloniei penitenciare") simte că va rămâne marcat veșnic de această condiție: "viețuirea în minciună și duplicitate, caracteristică *întregului*, afectează, determină și *partea*, pe fiecare individ, deci și pe mine. E un neîmpăcat conflict între *eu* și *celălalt*". Aceasta în ce-l privește pe Demetrian. Șeful său de redacție, onestul Grindeanu, alesese sub dictatură soluția micilor compromisuri celorlalți nedăunătoare, ba chiar cât bine a putut face a făcut, nu prea mult fiindcă nu-i sta în putere. O cale de mijloc între bine și rău, urmată, desigur, cu dificultăți. Colegul Luca alesese însă o soluție mai tranșantă: debranșarea, smulgerea din "sistem", renunțarea la "carieră", părăsirea redacției și retragerea în satul natal din munți, ca anonim profesor. E urmărit însă și acolo de Securitate, ca fost prieten al lui Demetrian și, înșelat și în ce crezuse că i-ar fi putut fi, acolo, o izbăvire, (iubirea pentru o femeie) inebuneste. Singurul care optează pentru soluția luptei este Virgil Puntea, marele critic silist înainte de '89 să se exileze, dar care, după aceea, hotărăște să se angajeze în lupta politică și să candideze la președenția țării din partea opoziției democratice. Nu va mai apuca să o facă pentru că va fi lichidat fizic de omniprezența Securitate, numai la suprafață desființată.

Romanul lui Gabriel Chifu este oarecum minat de discursivism în latura lui ideologică, spre a vorbi astfel, în măsura în care aspiră să fie nu doar un bun roman social și de moravuri ci și unul de idei. Cum spuneam, diferitele personaje și în primul rând personajul central, Andrei Demetrian, optează fiecare pentru o soluție în raport cu *sistemul*, iar fiecare dintre aceste soluții constituie în carte prilejuri de comentarii sociale, politice și istorice, nu spun că lipsite de miez, dar pe care le percepem mai degrabă ca *excescențe* pe trunchiul narativ. Faptele singure spun destul, spun totul aproape, și partea cea mai elocventă, artistic vorbind, din roman, rămâne tot aceea de evocare realistă a vieții zilnice din anii ultimi ai dictaturii, în aspecte ce nu ni s-au șters din memorie dar pe care prozatorul le conectează, într-adevăr, la o atmosferă de trăiri kafkiene,

Gabriel Chifu, *Maratonul învinșilor*, roman, Cartea Românească, 1997.

amestecând sinistritățile cu grotescul, sentimentul de teroare cu comicul. Expediția eroi-comică a celor doi, a lui Demetrian și Grindeanu, porniți "cu plasa la ce-om găsi", soldată cu marele succes de a fi pătruns semi-clandestin în incinta mirifică a bufetului partidului, de unde și procură ceva ficăței, cașcaval, "câte-o bucățică de Sibiu" și alte minunății, succes încoronat, datorită șefului de la Alimentara - un mare om în oraș, de care toți depind, până și primul secretar - de participarea, ca martori amuțiți și platonici, la o orgie a ștabilor locali, acestea sunt momente de un crud realism ce nu elimină comicul, o linie pe care Chifu n-ar fi fost rău să o urmeze în tot romanul. El este apoi și un bun constructor de personaje: Demetrian însuși, Grindeanu, nevroticul Luca, apoi femeile, temperamentala Natalia și casta Delia, apoi unele prezente secundare, responsabilul de la Alimentara sau amicul pragmatic al eroului, Comănescu, tipicul învingător al lumii postdecembriste, toți se rețin, fie și numai prin creionarea unei singure trăsături care îi fixează. Există și o dramă a iubirii în roman, un alt eșec al eroului care pendulează între instinctuala perversă (și securistă) Natalia și angelica Delia, victimă inocentă a unui glonț rătăcit în zilele revoluției, coresponzând fiecare unei dimensiuni a firii eroului. Eșuează în amândouă legăturile pentru că eșecul este înscris în chiar destinul acestui om, o componentă de neînlăturat a vieții pe care i-a fost dat să o ducă. Scenele erotice "tari" (câteva) nu-i izbutesc lui Chifu, nu-l "prind" și par anume introduse pentru a dovedi că poate scrie și astfel de lucruri. Și poate, dar sunt stridente, și nelalocul lor. După cum tot o nereușită este și povestea de semn contrar, idilică, a pasiunii brusc izbucnite, în călătoria din Grecia, pentru o frumoasă Elenă, episodul fiind o lipitură de roman magazin. În totul, romanul lui Gabriel Chifu prezintă inegalități și discrepanțe, alternând paginile de realism obiectiv cu altele în care nu-și poate stăpâni impulsul de a spune mai mult decât era necesar, artistic, despre un personaj, despre un gest sau o trăsătură a acestuia.

O reușită certă, în cele mai multe pagini ale romanului, este atmosfera de lume ar goasată și agresată permanent de un principiu al răului și sugestia că protagoniștii, ca indivizi sociali, nu-și joacă ei înșiși cartea ci alții le-o joacă. Libertatea lor de a decide în legătură cu ei înșiși este minimă. Și aceasta pentru că nu știu mai nimic despre ce se petrece *în realitate* cu ei, despre ce sunt cu adevărat cei din jurul lor, cum mai nimic nu știe Demetrian despre cele două femei pe care le-a iubit, Natalia și Delia. Au nimerit, toți aceștia, într-un timp istoric ce a făcut din ei, cum spune în final autorul, "niște oameni de încercare".

P.S. Am aflat din *Luceafărul* (nr. 8/1998) că aș fi făcut parte din Juriul Concursului de debut al editurii Cartea Românească. Din păcate, informația este eronată: nu am făcut parte din acest juriu.

Cărți primite la redacție

- ◆ Sorin Titel, *Bucătăria de vară*, scenarii de film, ediție îngrijită și postfață de Dorian Branea, cu trei evocări de Livius Ciocârlie, Cornel Ungureanu și Viorel Marineasa, Ed. Marineasa, Timișoara, 1997, 304 p.
- ◆ Cornel Regman, *Dinspre "Cercul literar" spre "Optzeciști"*, eseuri, critică, Ed. Cartea Românească, București, 1997, 302 p.
- ◆ Cornel Regman, *Reflexii și reflexe*, aforisme vesele și triste, cuvânt înainte de Alexandru Paleologu, Ed. Jurnalul literar, București, 88 p.
- ◆ Costache Olăreanu, *Ucenic la clasici*, prefață de Ioana Pârvulescu, ediție definitivă, Ed. Alfa, București, 214 p.
- ◆ Radu Lupan, *Viziuni americane*, romanul american contemporan, Ed. Cartea Românească, București, 336 p.
- ◆ Răzvan Rădulescu, *Viața și faptele lui Ilie Cazane*, debut în proză, Asociația Scriitorilor din București, Ed. Cartea Românească, București, 1997, 144 p.
- ◆ Ruxandra Cesereanu, *Oceanul schizoid*, poeme, Ed. Marineasa, Timișoara, 1998, 104 p.
- ◆ Doina Cetea, Radu Constantinescu, *Poiana nălucilor*, povestiri, Ed. Clusium, Cluj-Napoca, 1997, 76 p.
- ◆ Alexandru Vona și Ovid Constantinescu, *Ferestre întredeschise*, dosar îngrijit de Marta Petreu și Ion Vartic, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1998, 180 p., preț nementionat.
- ◆ Mihai Firică, *Limba șarpelui călător*, poezii, volum premiat la concursul "Marin Sorescu", Ed. Ramuri, Craiova, 1997, 48 p., preț nementionat.

Magistrul din Cajvana

LA PRIMA vedere, Luca Pițu e un fenomen de lux. Aidoma unor vitrine de "shop"-uri dinainte de '80 ori a cazinourilor din capitală de după anul de răscruce, d-sa se adresează unei elite (natural, alteia!) printr-un enciclopedism alegru, printr-o speculație infatigabilă, printr-un livresc imaginativ cu ferestrele larg deschise spre gratuitate. O asemenea producție, afină cu cele ale unor Odobescu, Ralea, Cioran, Petre Pandrea, Șerban Foarță, exprimă răsfațul unui echilibru, al unei cumpăniri ideale între text și context. Timpul istoric pare a se suspenda în preajma unor atari scrieri, favorizând oțul, nelimitatul vis în marginea unor fapte de cultură pe deplin "coaptă", ce asimilează cu gelozie viața, transpunând-o într-o aurită captivitate scripturală. Nici o intruziune a realului brut nu pare îngăduită în acest spațiu al artificialului suprem, împins pînă la finele articulației gramaticale și ortografice. Autorul se îmbată de armonia ostantativă a actului intelectual ce se dăruie sieși. Dă impresia a se estetiza cu asupra de măsură, conștient de statutul său special, "evazionist", dorlătindu-se în relațiile-i tandre cu clipa care oprește curgerea, simulind, cu o solemnă frivolitate, eternitatea... Dar realitatea nu e tocmai aceasta. Conspicuit ideal și, să recunoaștem, suficient de comod, schițat mai sus, e în bună parte invalidat de funcționalitatea creației în chestiune, suficient de pregnantă pentru a nu fi și ea recunoscută. Departe de-a fi un observator detașat, dezabuzat, frigid, Luca Pițu se implică frenetic în ceea ce constată/comentează/transfigurează într-un luxuriant idiom ultrapersonal. Oțul d-sale e înșelător, precum neclintirea unui somptuos animal de pradă, la pîndă. Obiectivul d-sale: realul dizarmonic. Mai precis, demonia realului, care, o știm de la Gogol și de la exegetul avizat al acestuia, Dmitri Merejkovski, se înveșmîntă adesea în banalitate, în aparență insipidă, inofensivă, spre a ne distra atenția și a lucra astfel nestingherit la surparea ordinii cosmice pe care o răsfrîng valorile. Instrumentul favorit al eseistului iașiot: risul. D-sa ar putea declara, cot la cot cu N. Steinhardt: "Diavolul trebuie uneori luat în ris; să nu i se acorde privilegiul marelui tragice. Marii mistici spanioli - Sfînta Tereza din Avila, Sfîntul Ioan al Crucii - erau îndeobște veseli". Iată o întorsătură ludică a gravității, care poate adopta și expresia veselă, autenticizîndu-se doar printr-un fundal metafizic! Defel accidental, un I.L. Caragiale nu ezită a-și recunoaște credința în Dumnezeu, după cum nu întîmplător un ilustru teoretician literar actual, ce nu scapă nici un prilej pentru a blama "misticismul" și "iraționalitatea" drept, pasă-mi-te, factori anticulturali, în ciuda seriozității moroze, inclusiv antimetaforice, de care dă dovadă, nu ni se pare tocmai... grav!

Făcînd, într-un chip atît de indigen, haz de necaz, Luca Pițu exorcizează, de fapt, necazul. Gratuitatea scriiturii d-sale se restringe considerabil dacă o raportăm la motivele de care face uz, la imboldul foarte consecvent de asanare morală care o animă și, nu în ultimul rînd, la moralitatea activă a autorului însuși, ca la un corolar al personalității. Ethosul e modul fundamental de-a fi al lui Luca Pițu. Cu cit acesta se străduiește mai mult (într-un fel, asemenea lui Kierkegaard), a miza pe extravaganță, a se "compromite" prin încălcarea unor convenții ale "cumînțeniei", cu atît fondul său pur, inalterabil, iese în relief, consolidat prin testele la care neîncetat se supune. Întrucît necazul, formă a demoniei, fie și în travesti, așa cum cu predilecție se prezintă în era noastră, cînd pînă și amintirile apar... "deghizate", nu poate fi neutralizat decît

Luca Pițu, *Sentimentul românesc al urii de sine*, ediția a doua, revizuită, festivă și agrementată cu un cuvînt prefațatoriu de Cornel Moraru, Institutul European, 1997, 376 pag., preț: 28.200 lei.

de puritate. Puritatea e tîmția ce des-tramă satanicele uneltiri, felurile comploturi împotriva condiției umane. Iar aceasta face casă bună cu spontaneitatea, cu jovialitatea, cu veselia care nu o dată au înfățișat chipul temperamental și comportamental al sfințeniei și se zice că ar alcătui climatul umoral al cerurilor. În consonanță cu ele, starea de grație a lui Luca Pițu o reprezintă umorul proliferant și multicorn. Unul din patronii sub scutul cărora se pune este Ion Budai Deleanu, înginat în stihuri și... adaptat în semnătură: "O! tu, hîrtie mult răbdătoare, / care pe spate-ți cu voie bună / Toată înțeleptia de subț soare / Și nebunia porți împreună / Poartă ș-aceste gîndeme a mele, / Cum ți le dau, și bune și rele" (Ion Budai Cajvanul: *Gramatiada*). După chipul și asemuirea autorului *Țiganiadei*, contemporanul nostru înscenează dialoguri "neoplatonice", la care iau parte personaje fictive ori reale, care se rostesc într-un trăsător stil eroi-comico-satiric, precum Născocor: "Ihi, ihi, ihi. Și încă cum. Fiindcă a-ți cobîlții locul bășinos, a-l coperi cu sudălmii și judecăți negative, a-l vitupera energic la orice ocazie, însemnează că mai întreții cu patria, cu spațiul natal, cu matria, că mai întreții cu ele raporturi, fie și negative, fie de *odi & amo*, precum cu unele iubite... (...) Ehehe! ehehe! ehehe nătafleață, ca să-ți cadă în ea (în gură - n.n.) para mea hermeneutică?". Sau precum autotele însuși, referitor la puțin verosimilul raport Iliescu-Cioran: "Cucuvaia kăgăbaloasă de la Cotro îi ia drept termen comparativ și huhuie: Eu is mai grozavă ca El! Eu is mai teribilă ca El! El, în decembrie 1989, prin textul din *Nouvel Obs*, m-a salutat ca pe Mesia! El a rămas cu scriitura, cu Maria și cu viața contemplativă, eu mi-am adăugat-o și pe Marta, și viața activă, căci, pe lîngă opuri multe, am implementat și o veroluție, ba m-am înhamat și la o reformă, mai mult ori mai puțin calvină; eu, prin intermediul mîinii măgurene cu care îmi șterg popo(l)ul la fund, perpetrez și acțiune spectaculoasă! Eu creez subiecte noi de doctorat: de exemplu, o paralelă ușchită între gîndirea filosofică a lui Cioran și rîgierea praxială a Marelui Iliescu, impusă de sinergia faptelor... Asta e". Nu o dată, buna dispoziție, pe cit de erudită, pe atît de corozivă, alunecă dulce pe pîrtia ce desparte atît de aproximativ licențiosul de cuvînta filistină: "Puteam foarte bine să-mi întitul al meu prezent eseu aitologic *Rotiri în jurul lui «warum»*, *Marginalii la deuce*, *Întrebarea despre «cur»*, *Totul despre «cur»*, ba chiar și *Învîrtiri în jurul «cur»-ului*, căci, în latină, *cur* = de ce, iar *warum* în nemțește însemnează același lucru". Ca și: "Să mai mîrție careva că nu-s Vechiul Sereiu ci Noul Secu flatulente ondulatorii ale găozului caghebecic infundibiliform, că mă supăr rău de tot!". Ca și: "Anchetatorii din 18 mai 1983: alde Boțîrlan, Chirica, Poncu, Rotaru cel Bețivănesc, Șoric, Negru, Vezeteu, Ciurlău, Andronache, Brestoiu și

tot neamul lor de felatori ai falului scornicesc de corturărească amintire". Dar "specialitatea casei" o alcătuiesc calambururile. Eseistul nostru lucrează eminent cu verbele, asemenea unui prestidigitator care-și construiește fulgurant feeria cu mingile sau bilele sale colorate, minime unități ale unei dexterități maxime. Dăm doar cîteva exemple dintr-un șir ce ar putea ocupa multe pagini: "*Il y est ce cul? Il y sera toujours, avec sa fesse aînée?* Pardon, m-a luat gura pe dinainte (Și F.S.N.-ul pe dinapoi)". Sau: "Tovarășul Nekulay Ili(ceauș)escu e prea bun cu noi, că avem ceea ce merităm". Sau: "Iubi-ura Omului din Rășinari". Sau: "Ne preumblam așadar, odată, cu Magistrul Ursachi pe Copou, cu cîțva timp înainte ca acela să plece pe calea aerului, dar nu cu ministrul Cioară nici cu poetul Ion Cocora, în Statele Unite ale Yankeilor". Sau: "un instrumentist din Schitu Duca și viitorul lider-schimbist, ba și schimberlimbist". Sau: "*bouffeurs de signes et de cygnes*, hotărîți să bordelizeze Vestul, să-l țină pe loc pînă îl vor fi ajuns fesănaii Estului din urmă". Sau: "superioritatea falocratică a filoso... fantelui". Sau: "Ești dat în Paște, pre legea mea... nevotată încă de cele două camere!". Sau: "Adriana Barbey d'Aureville". Sau: "pleșuvia ultimului stalinist". Nici măcar propriul nume al autorului nu scapă zelului d-sale într-o hilaritate. După ce aflăm că: "fiindu-le punctul de vedere auctorial, adică pîțulian", sintem oarecum excedați de următoarea completare: "În caz de ciști-gam, urmau ei să facă nu știu cîte flotări, să clameze sloganuri pițolatre ori să latre lozinci pițodule" și neîndoios reconforțați de acest apogeu al virtuozității pe motiv onomastic personal: "novelă datorată măiestrei penite a penisilvanului Luke McPitoo".

Putem stabili și alte strategii critice ale lui Luca Pițu, cu atît mai eficiente, cu cît *homo ludens* își acoperă intențiile cu scilpitoarea spumă a practicii sale textuale impenitente. Frecvent, pleacă de la o verigă părelnic vulnerabilă a existenței sau a scrisului, expunîndu-se parcă anume unui atac lesnicios, spre a da replica tocmai de pe această poziție ca și intenabilă ori măcar greu de apărut, o replică incluzînd voluptatea dificultății învinse. Se războiește cu diavolul locului comun, care încearcă a-i impune, prin intermediul inerteiei conștiinței publice, grila sa de "idei primite". Astfel procedează, de pildă, cu narcisismul. Execrabil sub unghi filistin, acesta e mai întîi înălțat în slava melodramatică a unui elogiu dubios, spre a fi confruntat cu contrariul său, divulgîndu-se, chiar în temeiul impactului în cauză, o criză a eului. Euforia lui Narcis e pusă în abisul disforiei de care, în complexitatea personalității creatoare, nu s-ar putea disocia: "Vă suger să trăiți o intensă poveste de dragoste cu voi înșivă... Iată, priviți-vă în oglindă și zi-ceți-vă cu glas duios: «Te iubesc!», adăugînd acestei declarații prenumele,

numele, adnomenul, cognomenul și pseudonimul personal - îi vorba de un exercițiu menit a vă obișnui să vă iubiți, căci nu puteți dăru ori primi dragostea dacă nu o resimțiți și pentru voi înșivă, dacă nu vă simțiți excelent în propria piele: altminteri nu văz cum v-ați descătușa din nevoile negative pe care le iscă ura de sine...". Ce e mai ușor de persiflat decît concupiscenta marturisită fără ocol, decît jocul său degajat, natural, care sfidează pudibonderia? Luînd pieptis chestiunea, Luca Pițu se distrează astfel în maniera d-sale inconfundabilă: "Șco-lerul neațipit din noi se amuză îndeobște pe seama aridității discursului științific ori a didacticii limbilor moarte + neîndigene, însă și de confuzia graiurilor în episodul babelic, ce a menajat coincidențe caraghioase, din pricina cărora un Monsieur Poulat nu a putut funcționa ca diplomat la București, iar orașul dalmat Pola îi rostit de vecinii iugoslavi cu o pereche de silabe nedelicate pentru o ureche valahă feminină. (Reminiscente din gramaticile erotice, vizibile fără lăpă hermeneutică, găsești la Charles d'Orléans, în rondelul despre *Maistre Etienne Le Gout, nominatif, qui falli a en son cas genitif*. Le voi veni cîndva de hac, dar separat: acolo-s cestiuni grele, cu erecțiunea ființei, declinul + declinarea, de-bandada cazuală, ablațiunea vestimentară etc.). Nu se află aci un exhibiționism verbal, o formă de indecență, cum s-ar putea crede, ci o tensiune a libertății spiritului, "un mod de a sfida în absolut orice interdicție - de care, din păcate, nu am dus și nu ducem lipsă", după cum notează, în "cuvîntul prefațatoriu", Cornel Moraru. Paroxismul erotic nu e decît un pretext particular al eliberării în general, o ilustrare poznașă a principiului. Un alt motiv favorit al eseistului îl reprezintă sistemul. Acestuia îi este preferat "fragmentul romantic", în care "se condensează idei, iluminări, fulgurații, asociații diverse, corespondențe neașteptate". De prisos a demonstra că și fragmentul ilustrează un mod al eliberării de servituțile ideologice, ca și de cele derivate din ele, opus fiind sistemului, care poate fi ușor dogmatizat, deoarece semnifică stingerea interogației, oprirea conștiinței interogative într-un punct mort, între victorie și prăbușire. Idee pe care, găsînd-o în *Scriitura Dezastrului* a lui Maurice Blanchot, iașiotul o preia nu doar traducînd-o în limbajul-i cu familiare mlădieri, ci și adăugîndu-i nota aprigă a sarcasmului d-sale actualizant: "«Ce șchiopătează în sistem, ce se clatină în el? Întrebarea începe imediat să schiopăteze și nu mai chestionează. Ceea ce debordează sistemul îi imposibilitatea eşecului său, ca și imposibilitatea reușitei lui: în cele din urmă nu poți spune nimic despre el, și există un mod de a tăcea (silențiu lacunar al scriiturii) ce oprește sistemul, lăsîndu-l șomer, pradă seriozității ironiei». Ca și securicomunistul după Veroluție, tot el rămîne e-roul, chiar dacă negativizat pe ici pe colo, și anume în punctele esențiale". Citate din Susan Sontag, din Kierkegaard, din Cioran, din Perres, din Isidore Ducasse, ca și din alții arondează fragmentul realizat de sentințe, maxime, apoftegme, aforisme, ghicitori, zicători, cu care "rămînem pe tărîmul continuității", întrucît, "opuse totului, ele păstrează totuși un raport cu totul, cu sistemul, cu universalul".

Ne place a ne gîndi la magistrul din Cajvana, cum obișnuiește a se intitula Luca Pițu, precum la un Cioran buf și truculent, însă însoțit, în pofida acestui fapt, de o tramă moralizatoare, antidemonică, mai puțin vădită în sceptica paradigmă a "Omului din Rășinari". Energiei risipite în spațiile nihiliste ale ultimului îi corespunde energia cu o goliardică rîvnă "înseminată" în solul prezentului de către cel dintîi, ambele căzînd în jeturi caligrafice, fascinante ca orice mare risipire conștientă de sine. Luca Pițu nu ni se pare deloc inferior incomparabil mai mediatizatului H.-R. Patapievici.

Cărți primite la redacție

- ◆ Florica Elena Laurențiu, *Privirea lui Orfeu sau puterea descîntecului*, eseu, Ed. Vitruviu, București, 1997, 122 p., preț nementionat.
- ◆ Nina Vasile, *Distanța de la miezul nopții*, poezii, Ed. Maxim, București, 1997, 80 p., preț nementionat.
- ◆ Ion Gheție, *Agonia*, roman, Editura Porto Franco, Galați, 1997, 234 p., 14.000 lei.
- ◆ Saluc Horvat, *Însemnări bibliografice*, istorie literară, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1997, 142 p., 10.000 lei.
- ◆ Ewa Boura, *Eine Hand colter Hoffnung / O mână plină de speranță*, poezii, ediție bilingvă, traducere: Hilda Gött, Maria Nicolae, Ed. Paralela 45, Pitești, 1998, preț nementionat.
- ◆ Ion Constantinescu Mărăcineanu, *Cuibul cu bibelouri*, pseudoroman, Ed. Vasile Cărlava, București, 1996, 1997, vol. I, 402 p., 4.600 lei, vol. II, 392 p., 4.600 lei, vol. III, 356 p., 6.000 lei, vol. IV, 448 p., 15.000 lei.
- ◆ Cassian Maria Spiridon, *Întodeauna ploaia spală eșafodul*, postfață de Emil Iordache, Botoșani, Ed. Axa, seria "La steaua - poezii optzeciști", 1997, 134 p.
- ◆ Florian Bratu, *Eseuri*, Iași, Ed. Junimea, seria "Conex", 1998, 152 p.
- ◆ Racine, *Andromaca*, traducere de Petru Manoliu, prefață, tabel cronologic și bibliografie de Elena Beram, Editura Albatros, colecția "Lyceum", București, 1997, 138 p., 6.500 lei.

Actualitatea culturală

Consiliul Uniunii Scriitorilor

Vineri, 27 februarie a.c., a avut loc prima ședință din acest an a Consiliului Uniunii Scriitorilor. În deschidere, președintele Laurențiu Ulici a informat despre activitatea U.S. în perioada trecută de la Consiliul precedent (oct. 1997). A fost prezentat raportul Comisiei de cenzori privind execuția bugetului U.S. pe anul 1997. Comitetul a aprobat, propunând unele amendamente, proiectul de buget al U.S. pe anul 1998, prezentat de Mihai Chicuş, directorul financiar al Uniunii. În cadrul ordinii de zi au mai fost prezentate raportul Comisiei sociale și raportul de activitate al editurii Cartea Românească, expus de Dan Cristea, directorul editurii. Eugen Uricaru, vicepreședinte executiv al Uniunii Scriitorilor, a prezentat programul privind schimburile internaționale ale U.S. Prin vot secret a fost ales juriul de acordare a premiilor Uniunii Scriitorilor pentru anul 1997. În cadrul lucrărilor, Consiliul a ratificat prin vot propunerile de noi primiri în Uniunea Scriitorilor înaintate de Comisia de validare. Noii membri ai Uniunii Scriitorilor sunt: Cristian Bădiliță, Cornelia Bucur, Liviu Capșa, Ștefan Caraman, Lora Borcoman Cască, Gavril Ciuban,

Mihaela Cristea, Gheorghe Grosu, Claudia Ilie, Radu Macrinici, Diana Manole, Titus Popescu, Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, Cornel Rusu, Mirela Stănculescu, Dionisie Tanasoglu, Paul Tumanian, Nicolae Țone, Vlad Zografi (București); Liviu Bleoca, Valentin Chifor, Gheorghe Glodean, Gavril Moldovan, Luca Onul, Mia Pădurean (Cluj); Filotheanu Arbatel, Constantin Arcu, Marius Chelariu, Vasile Dobos, Ion Enache, Horia Hulban, Ovidiu Nimigean (Iasi); Ildico Achimescu, Aurora Dumitrescu, Laura Gheorghiu, Ioan Mătiuț, Carmen Odangiu, Smaranda Vultur (Timișoara, Arad); Emil Bobei, Mihai Firică, Dan Ionescu, Nicolae Jinga, Iancu Tănăsescu (Craiova, Turnu-Severin); Emilia Dabu, Dan Perșa, Enache Puiu (Ștefan Căreja), Nicolae Rotund (Constanța); Mircea Itu (Brașov).

În vederea acordării premiilor Uniunii Scriitorilor, juriul roagă editurile să depună la sediul Uniunii Scriitorilor, până la 31 martie a.c., listele cu aparițiile editoriale pe anul 1997. De asemenea, autorii doritori să candideze la premiile U.S. pot trimite personal exemplare din cărțile lor apărute în 1997.

PREMIILE UNITER

În seara zilei de 2 martie, juriul format din Florica Ichim, Julieta Țintea, Adriana Popescu, Victor Parhon, Dumitru Solomon a acordat, la Sala Palatului, următoarele premii:

Premiul pentru debut: Sebestyen Aba pentru rolul Tânărului din spectacolul "Întâlnirea" de Nădas Péter (Teatrul Național Tg. Mureș, secția maghiară).

Premiul pentru teatru radiofonic: Dan Puican pentru "Cercul a plecat, lei au rămas" de Andrzej Mularczyk.

Premiul pentru cea mai bună scenografie: Francois Pamfil pentru decorul spectacolului "Poate, Eleonora..." de Gelu Naum (Theatrum Mundi).

Premiul pentru critică teatrală: Marina Constantinescu.

Premiul pentru cel mai bun actor: Horațiu Mălăele pentru rolurile K. Müller din spectacolul "Unde-i revolverul" de Gergey Gábor (Teatrul Nottara) și Wally Murdoch din spectacolul "Cafeneaua" după Sam Bobrik și Ron Clark (Teatrul Bulandra).

Premiul pentru teatru TV: Silviu Jicman pentru "Aerisirea", scenariul Iosif Naghiu și Silviu Jicman.

Premiul Interferențe acordat

Ileana Cotrubaș și Ion Caramitru

de Fundația Culturală Română: Petru Vutcarău.

Premiul pentru cea mai bună actriță: Irina Mazanitis pentru rolul Ana Petrovna din spectacolul "Don Juan à la russe" de A.P.Cehov (Teatrul Odeon).

Premiul pentru cel mai bun regizor: Tompa Gabor pentru spectacolul "Doi gemeni venețieni" de Carlo Goldoni. Teatrul Maghiar de Stat din Cluj-Napoca.

Cea de-a șasea ediție a Galei UNITER a avut ca organizatori: Uniunea Teatrală din

România-UNITER, Televiziunea Română - care a asigurat transmisiunea în direct a acestui eveniment și Fundația pentru Teatru și Film - Tofan.

În cadrul Galei, Consiliul Britanic a acordat "Premiul pentru cel mai bun manager de teatru" - domnului Emil Borghina, directorul Teatrului Național Craiova. Juriul a fost format din: Helen Melxner, director British Council, Maria Constantinescu, prim-vicepreședinte la Bancorex și Aura Corbeanu, director economic la UNITER.

Mihai Isbășescu

Încă din adolescență Mihai Isbășescu s-a dedicat lumii cărților. După terminarea Colegiului Sfântul Sava a urmat concomitent Literele și Dreptul absolvindu-le strălucit. Chemarea lui au fost Literele - germanistica. După doctoratul în filologie la Tübingen s-a întors la catedră, la studenți. A fost unul din acei profesori care prin ținuta morală și profesională a cizelat generații de discipoli. Datorită acestor calități profesorul doctor a fost invitat să țină cursuri, prelegeri și conferințe la Universități de renume din Germania. Studiile sale despre literatura germană au fost apreciate atât în țară cât și în străinătate. Ele au culminat cu apariția în 1968 a *Istoriei literaturii germane*, lucrare pe care a elaborat-o în mulți ani, a fost socotită un model prin amplitudinea informației și prin aparatul critic excepțional. Mihai Isbășescu a mai dăruit iubitorilor de lectură traduceri din Heinrich Böll, Fr. Dürrenmatt, Haldor Laxness, etc. Acum cincizeci de ani, într-o primăvară timpurie ca aceasta în care a plecat, l-am cunoscut împreună cu alți patru prieteni buni ai lui. Treptat, datorită prieteniei înfiripate am descoperit calitățile lui umane. Prietenii care treceau sau aveau să treacă prin situații similare i-au fost alături mereu, partași ai frământărilor din zilele și anii când profesorul a stat departe de catedră, aplecat pe o planșetă într-un institut de proiectare. Întoarcerea n-a fost exteriorizată prin vorbe, prin declarații, întreaga lui ființă iradia. A fost un fiu și un tată exemplar, atent, plin de afecțiune. Și-a închinat viața creșterii și educării fiicei lui, Cristina. Fiecare bucurie, fiecare succes al Cristinei era și al lui. Mai târziu când legile vieții și-au spus cuvântul, cu aceeași discreție, disponibilitate și afecțiune, a însoțit noua, tânără familie, devenită bucuria lui împlinită, sensul existenței până în ultima clipă. Plecând pe drumul fără întoarcere pentru muritori, aspirațiile lui Mihai Isbășescu vor fi continuate de cei cărora le-a deschis larg porțile vieții și ale cunoașterii. (Andriana Fianu)

Reverii politicești sau magicienii unui truc

Câți dintre cititorii defunctelor astăzi publicații post-decembriste *Cafavencu* și *Lucifer*, care au găzduit săptămânal pastişele și rondelurile lui Pavel Șușară, și care fac astăzi sumarul unei cărți unice în felul ei, vor prinde de veste și o vor cumpăra înainte de epuizarea tirajului? Reputat critic de artă dar și poet dovedit, Pavel Șușară primește pentru volumul său de debut premiul Uniunii Scriitorilor pe 1996, își intitulează cartea *Urmuz*, pe care i-o ilustrează cu 15 desene Dan Perjovschi, ale cărui linii inspirate trec umorul caricaturii cu adresă precisă, situații și personaje recognoscibile, prin duhul dizolvantei ironii și al unui sarcasm vezicant. Cartea apare la Editura Crater, păstorită cu superbie de vestitul domn Ion Papuc, arată excelent și ca obiect, bucurându-se de toate dichisurile tipografice - hârtie fină, literă elegantă și anvelopă cu clape, clape pe care sunt tipărite, pe cea din față vestita *Fabula* a lui Urmuz, iar pe cea din spate *Rondelul rozelor ce mor* al lui Macedonski. De ce Urmuz și de ce Macedonski voi arăta către finalul prezentării. Sumarul acestei cărți atât de bine gândite și pline-cohi de suculente surprize, se deschide cu o dedicație specială către toți aceia care le-au dat autorilor apă la moară inspirației și o *Preocupare* urmată de un *Avertisment*, și se încheie cu o *Postocupare* și un mic text final de reverență către editor, pe care nu mă pot priva de plăcerea de a-l oferi, aici, în premieră, cititorilor, pentru harul lui dezvăluitor - cheia cărții, veți vedea: *La Editura Crater se iviră prezentele plimbări prin balamuc/ în care morții încă mai respiră./ O plecăciune - aduc lui Ion Papuc/ stăpîn peste Imperiul de Hirtie/ și celor care-au fost, cu osîrdie,/ magicienii-*

acestui truc.// S-au tipărit în '98, la București, aceste reverii politicești. Ca-n vremurile cele mai bune! Totul făcut cu inteligență, respect și iubire pentru (aproapele) cititor! La mijloc rămâne miezul pastişelor șușariene după modelul urmuzian al fabulei și macedonskian al rondelului. Întrebat, autorul ne-a spus că a vrut să vadă până unde se poate merge cu parodiarea aceluiași text, practicînd, în fond, la infinit baletul pînă la halucinație în jurul unei aceleiași idei. Spre deosebire de încercările altora, aici sunt forme de exorcizare a istoriei "mici", cu personajele ei nu de puține ori sinistre și meschine. Sunt 52 pastişele-fabulă, 12 pastişele-rondel și 15 desenele lui Perjovschi, ilustrînd toate cu credință literă și spiritul textelor lui Șușară, cu *Morala* transcrisă pe desen, ca să se dumirească tot omul că este vorba de evenimentele prin care, cu pasiune și fără, politica l-a silit să treacă în anii postdecembriști. Lansarea s-a făcut, în 25 februarie, la Biblioteca Galeria Halelor din Piața Unirii, într-un cadru superb cu atmosferă de sfârșit de secol XIX, cei de față avînd la dispoziție un anticariat, o librărie și o galerie de artă. A fost lume bună, preț de 70 de persoane. Despre carte și virtuțile ei au vorbit Mihai Oroveanu din partea Ministerului Culturii, Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor și Ion Papuc, directorul Editurii Crater. (C.B.)

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință va invita să ascultați:

Miercuri, 11 martie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 9,50 - *Poezie românească*. Iulian Vesper. Versuri în interpretarea actorului Ștefan Velniciuc. Redactor: Ioana Diaconescu.

Pe C.R.C., la ora 20,45 - Cărți, idei, manuscrise. Din sumar: Eveniment editorial: Alice Voinescu - *Jurnal*, Două volume de aforisme: *Reflexii și reflexe* de Cornel Regman și *Depoziția de martor* de Romulus Anastasescu. Scriitori la masa de lucru: Romulus Rusan. Redactor: Ileana Corbea.

Pe C.R.C., la ora 21,30 - *Portrete și evocări literare*. Stelian Popescu. Colaborează: Pan M. Vizirescu și Elena Lugojianu. Redactor: Anca Mateescu.

Joi, 12 martie, pe Canalul România Actualități (C.R.A.), la ora 23,40 - *Univers literar*. Confesiuni nocturne. La microfon prozatorul Grigore Iliesi; Poemul de seară - în lectură actorului Mircea Albulescu. Redactor: Titus Vișeu.

Pe C.R.C., la ora 23,50 - *Poezie universală*. Versuri de Gabriele D'Annunzio în traducerea și lectura poetului Ștefan Aug. Doinaș. Redactor: Dan Verona.

Vineri, 13 martie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. Mihai Ursachi. Versuri în interpretarea actorului Victor Rebengiuc.

Sâmbătă, 14 martie, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Rampa și ecranul*. Redactor: Julieta Țintea.

Duminică, 15 martie, pe C.R.A., la ora 23,50 - *Revista revistelor de cultură*. Redactor: Radu Comănescu.

Luni, 16 martie, pe C.R.C., la ora 20,30 - *București, istorii scrise și nescrise*. Bucureștii studențești. Anii '50. Colaborează Matilda Caragiu Marioțeanu. Redactor: Victoria Dimitriu.

Marti, 17 martie, pe C.R.C., la ora 20,30 - *Zări și etape*. Emisiune de critică și istorie literară. Carol Ardeleanu și romanul citadin; Antiprozele lui Urmuz la o nouă lectură. Redactor: Cornelia Marian.

NU E MOMENTUL?

O FERICITĂ acumulare de jurnale, mărturii, studii, apărute la sfârșitul anului trecut înseamnă o prețioasă materie primă pentru reconstituirea trecutului. Desigur din 1990 încoace, nu e prima oară când asistăm la astfel de evenimente editoriale. Până acum erau mai ales memorii din închisoare, sau procese. De data aceasta numai două dintre cărțile recente aparțin acestui domeniu: studiul lui Stelian Tanase (procesul Noica-Pillat¹) și primul manuscris al lui Belu Zilber asupra procesului Pătrășcanu ce-i fusese furat de Securitate în 1970 și n-a fost redat familiei decât după moartea sa. Belu Zilber recompuse o parte din text apărut după 1990 sub pseudonimul său interbelic (Șerbulescu). Humanitas are dreptate să publice acum documentul integral² deoarece autorul nu redă aici o versiune mai amănunțită a desfășurării anchetei în procesul Pătrășcanu pe care nu mai avusese forța sau curajul autocritic s-o re-analizeze în detaliu, date fiind și oboseala, descurajarea și conștiința vinovată a rolului pe care-l jucase în scenariul învinuirii fostului său mare prieten. Document de neînlocuit și pentru o figură posibilă a unui Rubaciov³ român.

Ne oprim însă azi la alte priviri, cele de dincolo de zăbrele, spre a recon-

¹ *Anatomia Mistificării* - Humanitas, 1997

² Prima versiune a *Memoriilor lui Belu Zilber*, Humanitas, 1997

³ Personajul central din *Zero și infinitul* de Koestler

⁴ Ed. Polirom, 1997

⁵ Ed. Albatros, 1997

⁶ *7 ani cât 70*, Ed. Vitruviu, 1997

stitui cotidianul coșmarului comunist. *Telejurnalul de noapte* al Doinei Jela⁴ ne redă cu intensitate, din 1979 până în 1989, un trecut mai apropiat. În schimb, atât Jurnalul postum al Aliciei Voinescu,⁵ cât și - aș spune, mai ales - acela al lui Pericle Martinescu⁶ îngăduie retrăirea etapă cu etapă a instalării comunismului, cu metodele și agenții activi sau figuranți lui. Persecuțiile de zi cu zi, cenzura de clipă cu clipă, militanții nocivi și rudimentari ca Vitner sau, asemenea unor Paul Georgescu și Tertulian, tot atât de nocivi însă inteligenți, ca să nu mai pomenim de marile figuri ale răului precum la un grad superior, Leonte Răutu, întreagă această radicală schimbare de decor și actori, devine vizibilă la scenă deschisă. Datorită nu doar talentului și culturii lui Pericle Martinescu dar și a profunde sale familiarități cu lumea intelectuală și artistică, suntem invitați să retrăim fără patos dar cu înnoare genocidul cultural pe care comuniștii l-au pus la cale. E cu atât mai important să-l surprindem de la primele sale măsuri cu cât lunga domnie a lui Ceaușescu tinde să înlocuiască în mintea contemporanilor, faza dintâi a comunizării: rusificarea forțată, de-a lungul căreia cultul nu doar al lui Stalin ci și a tot ceea ce venea din Rusia sfida orice concurență. Trebuie să insistăm asupra faptului că am fost mai întâi *colonizați* și doar după ce teroarea redusese la inerție societatea civilă, lăsați pe seama inițiativelor locale. Minuțioasa restituire a persecuției din această primă perioadă (1948-1954) face din Jurnalul lui Pericle Martinescu corespondentul a ceea ce a reprezentat pentru cei mai mulți comentatori Jurnalul

lui Mihail Sebastian. Nădăduim să fie primit cu același interes pasionat ce l-ar îndemna poate pe autor să ne restituie integral aceste însemnări de sertar și de curaj.

În același timp, am citit în 22 (nr. 6) o pagină din "Jurnalul infidel" al lui Bujor Nedelcovici. A asistat la o ședință de la Centrul Cultural român din Paris la care participau scriitorii veniți special din țară pentru a comemora centenarul lui Tudor Vianu. În corul omagial și fără a nega justificarea elogiului pe plan profesional, Bujor Nedelcovici a îndrăznit să remarcă că dacă esteticianul sărbătorit post-mortem rezistă prin cărțile publicate înainte de comunism, din strictul punct de vedere al oportunismului și carierei, lucrurile se vădesc mai puțin impecabile. Și mi-am amintit cum tot aici la Paris, Tudor Vianu a semnat și publicat prin 1960 un opuscul în limba franceză și în cadrul UNESCO-ului intitulat *Permanences de la littérature roumaine*. Francezii erau invitați să ia contact cu o literatură dominată de A. Toma și din care lipseau, printre alții, Iorga, Hașdeu, Maiorescu, Matei Caragiale, Ion Barbu, Vasile Voiculescu, Hortensia Papadat-Bengescu și mai toți scriitorii de valoare pentru a face loc proletcultiștilor zilei în frunte cu Gafița și Boris Buzilă. Bujor Nedelcovici nu se referea exact la acest episod ci-și pune doar întrebări asupra deosebirii dintre om și operă. Răspunsul prompt dat de bunii noștri scriitori veniți din România - dar și de unii din Paris - e exemplar nu doar pentru limbajul ei și pentru gândirea de lemn: NU E MOMENTUL. Să lăsăm judecata pe seama generațiilor viitoare. De ce datorita

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

de a face ordine în arhivele literaturii române le-ar reveni lor mai curând decât nouă?

E momentul de a pune în chestiune întreaga operă literară și științifică a lui Mircea Eliade întinzându-se pe vreo 60 de ani - și cam tot atâtea scrieri - din pricina a vreo zece sau douăzeci de articole publicate de-a lungul unui an sau doi.

Nu e însă momentul de a ne ocupa de cei care au făcut propaganda regimului comunist în timp ce închisorile țării gemeau de nevinovați, iar cultura românească era decapitată?

E momentul să-l acuzăm pe Cioran de genocid moral fiindcă în binecunoscutele sale elanuri excesive de negare, alături de Dumnezeu, de sfinți, ca să nu mai pomenim de propria-i țară, a avut și nihilisme fasciste, pe care le-a regretat ulterior.

Nu e însă momentul să analizăm, cu decență, nuanțe și durere, - fără a le nega "opera" - și pe oportuniștii de vază? De la Tudor Vianu, ni se replică insistent, au învățat tinerii ce este estetica. Dar, în același timp, au mai învățat și cum poți practica duplicitatea și ignora etica de fapt, nu cu profesorul nostru mă războiesc eu acum - l-am admirat ca toți studenții săi - ci cu cei care cred că-i rămân fideli potemkinizându-i existența și camuflând crizele de conștiință pe care il jignim crezând că le-a evitat.

Cărțile acestea de pe masa mea de lucru vin să-mi aducă aminte ceva pe care mi se pare că l-am știut din totdeauna și fără ajutorul nici unei catrede: pentru responsabilitate și adevăr este *mereu momentul*...

Lecturi

Teoria și praxisul poetic

RODICA BINDER își explică (rațional) lecturile și reacțiile ei față de operele literare cercetate. Teoria literară, poetica și estetica poeziei (trei moduri care exprimă același lucru) asigură o uimitoare coerență construcțiilor mentale și lingvistice, entităților și experiențelor din cartea sa, publicată cu o întârziere de zece ani: *Ion Barbu și Paul Valéry. Incidențele poeticii* (Editura "Cartea Românească", 1997).

Erudiția, tehnica detaliului comparativ, nivelul idealic al demonstrațiilor semiotice protejează *persoana* și *persona* criticului. Orice tendință de interpretare/evaluare subiectiv-impresionistă este prezentată, comentată și auto corijată. Veritabilă performanță profesionalistă: după hecatombele epistemologice și fenomenologice, Rodica Binder (re)găsește corespondențe/diferențe (Barbu-Valéry) încă, "neexplicate".

Înainte de a pleca la un drum hermeneutic, "de a căuta sursele și elementele teoriei poetice, în stabilirea specificității poeziei ca fapt de limbaj, dar în același timp ca produs al spiritualității creatoare", în discutarea definițiilor poeziei, a praxisului poetic etc., autoarea își asumă riscul imixtiunilor și al distorsiunilor eului critic. Acesta, sensibil, firesc, e în neliniștea confesiunii "calepin": a) "Reîntâlnirea - după o intrerupere de peste zece ani - cu textul ce promitea pe-atunci, să devină o carte, devine similară, prin jocul liber al analogiilor, cu regăsirea unui copil abandonat împotriva voinței proprii, prin forța împrejurărilor dar cu complicitatea unor inevitabile întâmplări"; b) "ideile fundamentale ale cărții pe care o glosez sper că trăiesc încă în virtutea unei dinamici interioare a demonstrației aflate în deplină congruență cu subiectul; ele rezistă contestațiilor de indiferent ce natură fiindcă servesc în ultimă instanță atestării unui caz ce nu

poate devaloriza: încrederea în forța poetică a spiritului".

Prin unificarea demersurilor practice și teoretice ale celor doi poeți, prin elaborarea unei paradigme capabile să arate și să explice până la capăt (și corect) apropierea și distanța (instanța?) dintre modelul Valéry și modelul Barbu (cum se succed teoriile despre poezie, cum devin ele în practică), Rodica Binder abordează ecritura și implicațiile câmpului ei dinamic, pornind de la spiritualitatea creatorului, de la idealul poetic și estetic (ambii poeți se încadrează în aceeași perioadă istorică, au precursori comuni și simpatii comune: Baudelaire, E. Poe, Nerval etc.; ambii cultivă poezia pură, ermetică). Investigațiile/investițiile semantice, ale autoarei, vizează creația, producerea și primirea/înțelegerea poeziei, neglijând (cu tact) biografia, contextul social, circulația motivelor și a temelor, influențele reciproce, unele elemente ale comparativismului și ale istoriei literaturii. După ce a selectat "bucăți" sau părți integrale din poemele lui Paul Valéry și Ion Barbu, criticul își propune să reasambleze elementele temelor poetice, spre a obține o structură, o metodă, un sistem, o entitate estetică, fără intruziunea empiricului, a accidentalului, în textele interpretate.

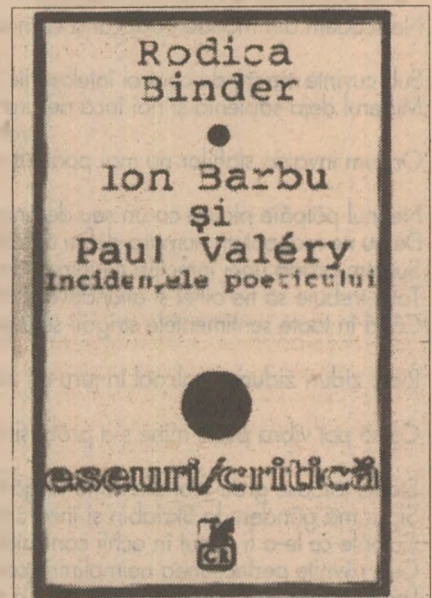
Spre a demonstra o anume "conformitate" a praxisului poetic cu teoria, dar și spre a indica (din perspectiva modernității metodologice a științelor limbajului, abaterile din confruntarea teoriei cu praxisul, Rodica Binder a urmărit "formele" și "procesele prin care tematizarea unor categorii abstracte se manifestă la nivel textual (literal) și semantic".

Forța/funcția criticului P.V./I.B. și forța/funcția creatoare a poetului P.V./I.B. se întâlnesc (adesea) în problematizarea conștiinței de sine a actului poetic și literar, în simbolurile meta-

fizicii "textuale" (cu trimeri la fizionomia literară și filozofia spirituală), în corelarea poeziei cu estetica și științele.

Rodica Binder face o selecție a enunțurilor (din poezie și teorie) care creează un cadru generos semnificațiilor, posibil de însușit, printr-o minuțioasă/ambicioasă analiză: criteriile vor comporta termeni binari: ordine-dezordine; necesar-arbitrar; universal-particular; clasic-modern; nou (pre-existență) - vechi (imitație, influență). "Aceste criterii apar în fragmentele pe care le-am reținut din scrierile lui Ion Barbu și Paul Valéry. Printre ele figurează la loc de cinste activitatea, efortul creator (Valéry), nepregătul (Barbu) și *jocul* (ales ca "figură" a activității, pentru strategiile pe care le implică și pentru gratuitatea sa)".

Pornind de la materialul oferit de nu puținele cărți din bibliotecile valériene și barbiene, Rodica Binder scrie academic: fără tentații impresioniste de a reacționa în funcție de *id*-ul psihanalitic în funcție (și cu drag) de fiecare experiență estetică a celor doi autori aleși fără decizii/premise absolutiste, univoce (stil "Noua critică"). Rodica Binder scrie estetic: angajându-se într-o întreprindere destul de dificilă; ea încearcă (în deplină conștiință de pericolul solipsismului) să reconcilieze un minimum de ficțiune auctorială cu realitatea din afara obiectului estetic propus). Autoarea remarcă: 1) deviațiile/arbitrariile teoreticienilor-poeti (un fel de *langue* a poeziei *parole*) 2) convingerile elaborate, "intenționale" (un fel de activitate specială, unică, restrânsă la activitatea spirituală/gramaticală a cuvintelor) 3) discursul poetic are o funcție privilegiată 4) modelul este unul mental 5) poezia intelectuală este ecoul pasiunii amândurora pentru științele exacte, pentru discursuri teoretice, poziții și concepte estetice autoreferențiale.

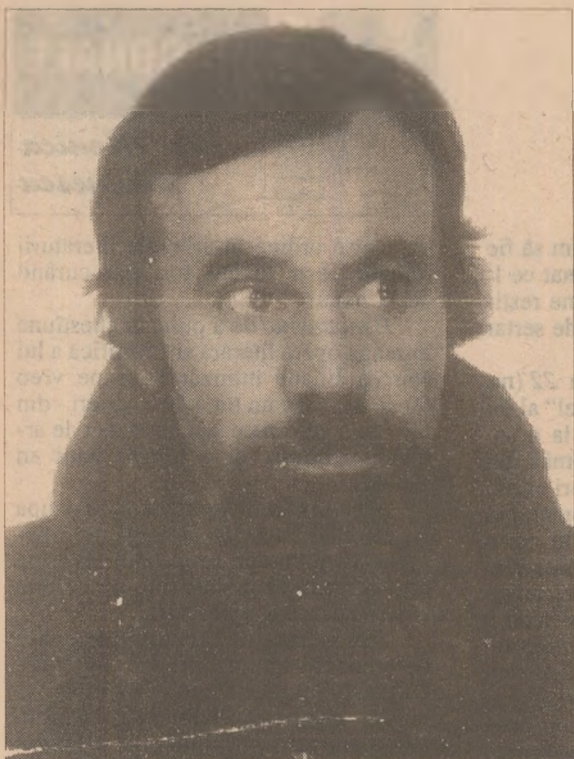
Astfel, criticul și eseistul Rodica Binder notează: "lumea, cosmosul, prin funcțiile mediatore ale simbolurilor lor specifice alcătuiesc, în poemele lui Barbu și Valéry, un discurs având ca obiect de referință spiritul și logosul".

Vocea poetului este a nimănui, "producătorul discursului" poetic transformându-se într-o funcție abstractă a limbajului, *un agent*, cum afirmă Paul Valéry.

Documentată, atotcuprinzătoare, scrisă cu ambiție și vocație de teoretician literar, dar și de subtil stilistician, cartea Rodică Binder contrazice, prin necesitatea și utilitatea ei, modestia auctorială: "Chiar dacă bibliografia lucrării de față este depășită pe alocuri, chiar dacă despre Paul Valéry s-a scris la fel ca și despre Ion Barbu..."

En fin de compte: Dacă s-ar mai studia/scrie "pe la noi", precum făcut-a ex-universitară Rodica Binder (à présent: redactor la Radio Deutsche Welle), nu (s-)ar mai edita/lauda atâtea balivernisme, xeroxisme, vetuste ficțiuni (...).

Rodica Draghinescu

Alex DOHI

MAGNIFICAT... (gambitul damei)

Oricum se zice un sentiment reținut e fascinant
lar un sentiment exprimat să fie oare sinucidere
inversă
Oricum grămada de cărți tot crește la orizont ca un
tornado
Punerea în practică se amână cu nemiluita un fel de
asceză
În așteptarea vântului de răsărit nu este deosebire
Sub noaptea macră de control creerele noastre jar
Încă nu vorbim cenușa ne dă multă bătaie de cap
Ca pe un cifru cu unghii frumoase lungi violeie
enigme secrete
Ea desface portocala în patru în timp ce ne privim
După atâția ani după atâția ani și peripeții
Scăldați în lumina pâlpâindă a neonului
Ce ne înmulțește unul în ochii celui alt
Ne scădem din moarte traducând carnea în sentiment
reținut
Sub cuvinte macre de control înțelesurile deja cenușă
Misterul deja sapientă și noi încă ne aranjăm fumurile
aromele amintirilor
Oricum invazia stafiilor nu mai poate fi oprită prin
rememorare
Neonul pâlpâie picură ca un seu de animal sacrificat
De nu ne mai putem număra defini analiza digera visul
Suntem pradă unei înmulțiri ce întrece viteza luminii
Totul trebuie să fie altfel și altundeva și altcândva
Când în toate sentimentele strigoi se îngrașă cu
antibiotice
Ridic ziduri ziduri de alcool în juru-mi ziduri
ametoare
Ca să pot vibra peste mine s-a prăbușit idila din ochii
bătrânilor
Stânci tăioase greu scot din mine strigătul de ajutor
Sigur mă gândesc la Skriabin și încerc să ascult
Culorile ce le-o fi văzut în ochii confratelui muribund
Cele râvnite perfecțiunea neîmplinirii pomiri reținute
Locuri necolindate prietenii epistolare o cât vis virgin
Ce grațioasă încăierare și ascuțit contratimp și sfumat
Febre ridicole când în inima mea se oglihnesc toate
vânturile
Invazia stafiilor sper să nu mă oprească în zicere
Pentru că noi suntem altfel și altundeva și altcândva
A unei și aceleiași portocale organice care în transă
Ruginește acuzativ sonor histriion vermillion portocala
mecanică
Afurisitul de cotidian scorojit de chitante
Orbecăim pe orbite transreale prin betoane ni se
năzare
Foșnet de trestie aurie de parcă suntem seve într-un
cedru
Cu încetineala sângelui de urs în hibernare ne
aducem aminte
Blândețea fermă din chipul marelui JUBAL
Egiptul pata umbra lăuntricul morile de vânt scarabeul
Poze lenuze incidente penibile romante desuete
reconcilieri
Acea imensă bucurie în miezul meschinăriilor a găsi
un nume
Undeva jos la intrare un tânăr demn de dorit sugrumă
un tranzistor
Urlete dinspre stadioane un animal înșorit ritual
Dinspre etajele superioare ning acorduri din măștile
timpului

În curent încerc să arăt altfel semne de sete
Acea imensă tristețe de a nu fi hrănitor un fel de
nevolnică
Solidaritate cu acele plante exotice frumoase dar
incomestibile
În fond a râde și a plânge e aceeași cheie sub
vârcolaci
Râsul prin înmulțire asexuată și plânsul prin
palingeneză
Suntem închiși în timp ca într-o casă a scărilor
O stafie azurie șchiopătând urcă scările visate
O altă stafie grasă foșnind coboară cu ascensorul
vegetal
Diferența doarme obscen între cei ce spun granițe
șoptite
Și cei ce se aruncă cu aripi cu tot în fântâni strigate
În cotidianul cotcodăcit se poate inunda doar vecinul
de jos
În poemul vuit dar neșus se poate inunda vecinul de
sus
Acoperișul acela veșnic ud chiar și în zilele de
caniculă
Era o dovadă certă cum cărților nu le place înnoirea
Sunt diferențe mari și diferențe mici și diferențe abia
perceptibile
Și diferențe nediferențiate și tăcute și strigătoare la cer
Asemănarea în schimb e de-a pururi pudică duioasă
mântuitoare
Scrierile deja de cu zori au început să se agite
Să împingă toate mobilele înspre centrul camerei
Apoi s-au cocotat în și peste ele formând un munte
Apoi și-au tras peste sine un mare cearșeaf de plastic
Și așteptau acolo jignite ca un mare mort
Podeaua se apăra cu reviste ce încă șușoteau
Eu habar nu aveam de aceste pregătiri
Încă băteam străzile în tortionara toropeală
Mai că auzeam muzica sufletului mai că nu-mi
aparțineam
Ba picoteam în mirosul ciorbei de burtă
Ba mă trezeam apostrofând ingerii ce susțineau
balcoane
Mă încăpățânam să găsesc acel dicționar etimologic
Dar nici vorbă chiar și acolo unde mă îndrumase un
expert
Acolo unde întoarce tramvaiul galben care nu are
reclame pe sine
Dar nici acolo peste tot doar Aurobindo
Ei ce era să fac mi-am luat un Aurobindo
Și un Rasputin de-mi trăgeam sufletul într-un parc
Mai o dușcă de Rasputin mai un sfat din Aurobindo
Mai câțiva pași magici din Tensegrity schitați pe
prundiș
Mai că-mi deveneam simpatic și asta mă speria
Știam că în astfel de libidouri cu sine
Mi-aș îngădui cu ușurință sinuciderea așa că mai
intercalam și o rugăciune
Alternam Royale mentolate franțuzești cu Rothmansuri
englezești
Mă gândeam la Nerval la chipul lui așa de iremediabil
trist
Ca fațadele bucureștene și împlineam 42 de ani
Și eram încă în pantaloni scurți de aceea n-am
cumpărat flori
Ascensorul peșteră întraripată mă depune la ușa

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumar

Jurnal vegetal

(Colecția MEMORII-JURNAL-
CORESPONDENȚĂ)

Azi m-a mușcat un crin de suflet
Cu dinții calzi și ascuțiți

Și botul pipărat de umed
Ce-n prima clipă nici nu-l simți.
Dar cât de tare m-au durut
Trupul și mințile spre seară!

Ei, în surîsu-i nentrerupt,
Sta moale, cu parfumul-afară,
Pe laba-i dulce, fără umblet
Și-n scâfîrlie plin de-argint.

Azi m-a mușcat un crin de suflet
Cu dinții calzi și ascuțiți.

Care se deschide aidoma unei pădii între traverse
În apartament nu era nici un pic de loc
Cred cum până la venirea mea se transformase în
melodie
Și se ascunsese sub muntele de cărți dar acum în
grabă
Își reia oasele din cutia de șah și prin vizor
Înainte de a deschide întrezăresc cum își pune carne
La îmbrățișare încă îi simt sfârul unui bemol cristalin
Sau cal sau nebun sau coroana reginei ce n-apucase
Să se adapteze la victoria realismului oniric
De strig vai ce vie sunteți
La care dânsa da dar tu data trecută erai mai
spectral
ÎnNorată vezi la mine se călătorește de fapt a spus se
zugrăvește
Dar curentul mereu deformează cuvintele
Vezi la mine nu-i pic de loc acuma se naște
GALBENUL
Hai să ne așezăm pe trepte în casa scărilor
Alerg jos de iau cinci beri la gheață ea își pune
pălăria de concert
Și aduce și scrumiera de argint ce va sta între noi
Ea își pune sub fund un contrafort cu un contrapunct
Și ne dăm drumul ca uvertură ne alegem de-a lă căuta
Pe Tarkovski în durerile terasate ale lui Zanca
Îl căutăm îl căutăm pe marele JUBAL fantomele ne
trag de limbă
Tot o gură suntem mâinile gură genunchii gură ochii
gură
Scăldați în lumina pâlpâindă a neonului
Din gurile ei dansează bărbați ce se cred femei și
vanilie
Din gurile mele fâșnesc hermafrodiți mentolați
Câte un puști trimis să cumpere izvorul minunilor
Mai sare printre cuvintele noastre androgine
Din lăuntru pompa academică a zugrăvului
contrazice
Orice glandularitate apoi liniște de mormânt se
deschide
Metalul ascensorului și ies verzi mână de mână
Demonul mirosului de mititei cu un bici de dresor
subversiv
Și îngerul fumului din containerele arzând mocnite cu
un evantai
Și își cer scuze că nu sunt la curent cu evenimentele
Aspectului mai puțin vizibil în lumina lacrimogenă
Eu abia de înnebunisem ea nebună în toată firea
Îi întrebă știți cumva ceva de dicționarul etimologic
Ei răsând slav-mioritic nu nu mai ținem eu cinic dar
ați avut câna
ce am avut avem și ce n-am avut nu mai ținem
Din vârtejul unei fraze ea mai apucă să-mi azvârle
pălăria de concert
Apoi dispare înotând într-un roman
Prăjite sărate și pe gustate cărțile cărțile își desfac
corsetul
Iar de sub cărți cartea a început să vorbească în
sorn:
"...a risipit gândurile pe cari le aveau cei mândri în
inima lor."
Neasemuită clipă o viață de om.

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

MISIUNEA FRANCEZĂ

LA IZBUCNIREA, în august 1914, a războiului care, curînd, a devenit mondial, România a optat pentru neutralitate, în ciuda celor care susțineau intrarea imediată în conflagrație, fie alături de Puterile Centrale (voința regelui Carol I), fie de partea Antantei. Primul ministru Ion I. C. Brătianu, ca un mare bărbat de stat, a determinat această opțiune în Consiliul de Coroană. Nu voia să angajeze țara în război pînă nu obținea recunoașterea dreptului istoric al României la toate teritoriile noastre încorporate în imperiul habsburgic (Basarabia era, și în această opțiune, sacrificată) și timp pentru pregătirea armatei, obținîndu-se armament. Au urmat cei doi ani ai neutralității cînd Brătianu, trăind în secret cu Antanta, a obținut semnarea a două tratate bune, politic și militar. Cel politic se va dovedi în general valid la încheierea păcii, dar cel militar nu va opera cum se cuvine. România a intrat în război în august 1916 și, după cîteva săptămîni, dezastrul militar se întrevădea cu ochiul liber. Înzestrarea armatei era, totuși, încă precară și experiența ei de luptă în războaie moderne insuficientă (să nu se uite că războiul balcanic din 1913 a fost o înaintare triumfală în Bulgaria, fără a întîmpina rezistență). Cît privește procurarea armamentului, timpul nu a îngăduit realizarea lui considerabilă. De toate astea, cînd s-a produs dezastrul militar, a fost făcut vinovat Ionel Brătianu. (Unii istorici se încăpățîneau să-l considere și azi vinovat). Ciudat e că acei care nu conteneau, în refugiul de la Iași, să-l acuze pe Brătianu au fost, în anii neutralității, partizanii impenitenți ai intrării imediate în conflagrație de partea Antantei. Întrebarea, desigur, e dacă intrarea în război se făcea în 1914 sau 1915, ar fi fost armata română mai pregătita? Întrebarea e retorică. Se spune că, la începutul războiului, Brătianu a fost sfătuit să nu atace Austro-Ungaria, pentru recîștigarea, prin luptă, a Transilvaniei și să concentreze armatele pe frontul sudic. Dar Brătianu nu putea accepta acest sfat, deoarece Antanta îi ceruse să atace la vest, ținînd imobilizate aici forțele inamicului, degajînd alte fronturi. Practic, s-a văzut repede că armata română nu putea rezista simultan pe două fronturi, după dezastrul sudic de la Turtucaia urmînd înfrîngerile pe frontul vestic. Retragera a devenit inevitabilă, iar carența comădei armatei române o realitate întristătoare. Atunci aliații au adoptat decizia, pentru care s-a obținut acordul României, de a trimite o misiune militară de specialiști. Șeful acestei Misiuni militare franceze a fost generalul Henri Berthelot. Din fericire generalul și-a redactat un jurnal care, combinat cu corespondența către doi nepoți, dă seama, excelent, despre cele ce s-au petrecut în acei ani dramatici în România. Acest jurnal a fost alcătuit într-o bună ediție de dl Glenn Torrey, istoric englez interesat de fenomenul românesc, publicată în străinătate. Dl. Gh.I. Florescu, is-

toric stimat, a avut inițiativa de a reproduce acest jurnal într-o ediție românească, devenind un inestimabil instrument de lucru.

AVEA, atunci, în octombrie 1916, cînd a sosit în România, 55 de ani, era general de divizie și un bun specialist. La început, efectivul Misiunii era destul de mic (30-40 de ofițeri) și membrii ei au fost plasați în comandamentele unor armate. Mai tîrziu, treptat, efectivele Misiunii franceze au crescut la cîteva sute încît puteau acoperi și comandamentele unor regimente. Din capul locului, Berthelot, iubind efectiv țara noastră (și acest sentiment se va consolida admirabil mai tîrziu), s-a lovit de ostilitatea generalului Averescu (nu se agreau reciproc) dar, stupoare, de neînțelegerea cu șefii armatei ruse. La 12 octombrie 1916, într-o convorbire cu generalul Alexeev, șeful Statului Major al armatei ruse, Berthelot îi precizează scopul Misiunii pe care o conducea: „Îi spun că scopul meu e pur și simplu de a pune comandamentul român la curent cu condițiile actuale ale războiului și de a crea școli pe specialități de instrucție. Impresia că misiunea mea nu îi e deloc pe plac. De ce? Nu ar trebui oare să lucrăm de comun acord?” Dar interlocutorul avea alte opinii, el optînd, de pe acum, pentru abandonarea Munteniei, în favoarea unei linii de apărare pe Siret. „Sunt puțin stupefiat de această declarație, adaugă Berthelot, și nu mă pot abține să spun că nu era cazul să insistăm ca România să nu se alăture, dacă dintru început o sfătuim să abandoneze Muntenia, adică mai mult de jumătate din teritoriul ei. Adaug că, după părerea mea, cel mai bun mijloc de a ieși dintr-o situație defensivă mediocră ar fi să atacăm cu maximum de forțe posibil, fie în Bulgaria, fie în Transilvania”. Planurile lui Berthelot, înțelepte, nu s-au intrupat în real și pentru că ajutorul rusesc promis nu a venit cum trebuie și pentru că inamicul lovea, implacabil, pe amîndouă fronturile. Scurte bătălii cîștigate de armata română ici colo au fost. Dar ele nu puteau schimba situația generală a frontului care se prăbușea. N. Iorga a apreciat că Misiunea franceză a venit prea tîrziu. Dar e incontestabil că a contribuit mult la reorganizarea armatei române. Însă frontul de bătălie, repet, mergea rău, dezastrul fiind previzibil. La 24 noiembrie 1916 armata germană trece Dunărea, o altă coloană germană, venind din Craiova, a „ocupat Caracalul și și-a împins avangarda pe drumul Bucureștiului, pînă la Olt. Dintr-odată, toate proiectele de manevre pe Olt cad”. Generalul francez mai credea posibilă organizarea apărării Bucureștiului. El socotea că frontul românesc dispune de mai multe divizii decît cele ale inamicului. Dar generalii ruși propuneau, nonșalant, retragera. „Situația României, aprecia Berthelot la 9 decembrie 1916, este, de fapt, din ce în ce mai dificilă și nu știu ce va rămîne

din România dacă rușii nu-i vin în ajutor”. Și nu i-au venit. Berthelot își instalează comandamentul la Birlad, retrăgîndu-se în Moldova, cu întreaga armată, Curtea regală, guvernul, parlamentul. Este mult bucuros că a izbutit, la sfîrșitul lui decembrie 1916, să determine înlocuirea incapabilului general Dușitru Iliescu (protejat al lui Brătianu) de la șefia Cartierului General, înlocuit fiind cu generalul Prezan. Berthelot, cu efectivele Misiunii augmentate, contribuia efectiv la refacerea, în Moldova, a armatei române. Rușii, dimpotrivă cereau ca regimintele românești să se refacă departe în Rusia urmărind, prin asta acapararea Moldovei întregi. Berthelot se opune vehement, atrăgîndu-și reproșul rușilor că e „mai român decît românii”. El opina că regele, guvernul și armata să rămînă pe pămîntul țării. În februarie 1917 Berthelot aprecia că rușii sînt superiori în efective nemților. Dacă s-ar fi decis să atace, împreună cu armata română, se putea dobîndi o victorie. Dar rușii nu se decideau să o facă, iar în aceeași lună izbucnește la Petrograd, revoluția, țarul fiind detronat. Treptat, anarhia cuprinde armata rusă, tăind armatei române calea venirii armamentului din Occident. În acele grele condiții, armata română, refăcută, pregătește ofensiva, acoperindu-se de glorie în iulie-august la Mărăști, Mărășești și Oituz. Berthelot nu uită să precizeze că această ofensivă e și consecința acțiunii Misiunii franceze. Avea, și el, dreptatea lui. Deci rezultatul acestor bătălii victorioase se datora, incontestabil, vitejiei soldaților români, conduși de generalul Averescu, Prezan, Grigorescu. Armata rusă, anarhizată e înfrîntă în Galiția, punînd în pericol situația frontului românesc, de pe care - culmea - încep să se retragă. Nemții păreau a fi epuizați pe frontul românesc. Dar situația din Rusia le vine în sprijin. Rușii vorbeau, tot mai mult, de o pace separată și, după noiembrie 1917, Lenin, ajuns conducător al Rusiei, se pronunță decis în acest fel. Era limpede că România, rămasă singură și izolată, nu poate rezista. Rușii semnează chiar armistițiul, iar la 3 decembrie 1917 Ionel Brătianu propune ca și România să-l încheie, forțată de împrejurări, argumentînd că încetarea ostilităților n-ar anula angajamentele noastre față de aliați. Berthelot, evident, nu e de acord cu aceste propuneri, devenite decizii, tot stăruind că forțele celor două tabere sînt, numeric, egale, deci s-ar putea rezista. El era interesat, atunci, de ce n-am spune-o? ca nemții să păstreze diviziile aici, nedizlocîndu-le spre vest. Dar Mackensen insistă, la 14 decembrie 1917, pentru formarea la Focșani a unei Comisii permanente însărcinate cu soluționarea punctelor litigioase în legătură cu armistițiul. Berthelot continuă să se opună. Dar autoritățile românești sînt nevoite să accepte doleanțele generalilor. Și Mackensen revine cu o telegramă ultimativă la 1 februarie 1918. Opțiunea României e adoptată. Guvernul Brătianu demisionează și, la

GENERAL HENRI BERTHELOT

**JURNAL ȘI CORESPONDENȚĂ
1916-1919**

Generalul Henri Berthelot,
Jurnal și Corespondența 1916-1919.
Traducere din limba franceză de
Olița Cîntec. Ediție, studiu intro-
ductiv și indice de Gh. I. Florescu.
Editura Cronica, 1997.

29 ianuarie 1918, se formează un guvern Averescu, avînd misiunea de a trata cu Centralii. În martie 1918 Misiunea franceză în frunte cu generalul Berthelot părăsește, cu cinci trenuri, Iașul. O etapă se încheie dureros. Și vina principală o avea „defecțiunea rusă”.

DAR norocul nu ne părăsise. Centralii, epuizați și stînși de armatele aliate, depun armele. În România, regele Ferdinand, bine sfătuit de Brătianu, nu semnează tratatul de pace încheiat de Guvernul Marghiloman, care, astfel, nu devenea operațional. La 1 octombrie 1918, Clémenceau îl retrimite pe Berthelot în România pentru ca s-o ridice la luptă, în condițiile cînd Bulgaria, Turcia, Austria au semnat armistițiul. Nemții se retrag din Muntenia. În aceste condiții, francezii, în frunte cu Berthelot, forțează Dunărea, și de la Rusciuk, trimite chemarea la arme adresată României. Guvernul Marghiloman e demis, la 23 octombrie 1918, instalat fiind un altul condus de generalul Coandă, care declară război Germaniei. Berthelot se afla la Giurgiu, dispunînd de trei divizii franceze și trei grecești. Putea intra în București. Dar are tactul de a-și coordona mișcările cu revenirea în Capitală a regelui. La 28 noiembrie intră, totuși, în București, iar la 1 decembrie asistă, împreună cu regele și regina, la primirea lor triumfală în Capitală. Armata română e, acum, triumfătoare iar Berthelot - apreciază ei cu dreptate -, e considerat eliberatorul țării. Merita această titulatură pentru cît se ostenise pentru situația țării. Și continua s-o iubească și s-o apere, militînd, de pildă, pentru revenirea Banatului la trupul țării. Militează, în continuare, în favoarea României și în 1919, cît a mai stat în țară, constatănd, cu durere, că Parisul nu e favorabil țării noastre. Pentru tot ceea ce făcuse și-a meritat calitatea, atribuită, de cetățean de onoare al României. A revenit de cîteva ori în țară, pe care o iubea ca pe țara lui de adopție, pînă în 1931 cînd a murit.

EDIȚIA dlui Gh. I. Florescu o reproduce, cum spunem, pe aceea a dlui Glenn Torrey, în traducerea Oliței Cîntec. Dl. Florescu i-a adăugat o foarte substanțială prefață, nu și, din păcate, necesarele note. Dar ediția e un dar de preț și versiunea ei românească devine, repet, un inestimabil instrument de lucru, de care exegeții se vor folosi de acum încolo.

Testamentul unui romanist

A U TRECUT două luni de cind ne-a părăsit Ion Guția (la 1 ianuarie), ultimul reprezentant al splendidei constelații de profesori români stabiliți în Italia la sfîrșitul celui de al II-lea război mondial, după înstaurarea dictaturii comuniste în România, profesori care și-au pus talentul, pregătirea profesională și energia lor în slujba predării românei în universitățile italiene. Pe lingă această activitate ei au avut însă și meritul de a fi publicat cărți, de a fi scris sute de studii și articole, de a fi organizat sau de a fi participat la congrese, de a fi ținut conferințe, atît cu scopul de a răspîndi limba, literatura și istoria română - mai cu seamă în Italia dar și, în genere, în Europa - cit și cu scopul "de a studia problematica română în cadrul mai vast al unității culturii europene", cum afirma profesorul Guția în interviul acordat revistei "Tribuna" din Cluj la 8 iunie 1972.

Ioan Guția s-a născut la Sebeș Alba la 11 februarie 1917. După ce a terminat liceul și și-a luat licența la Universitatea din Cluj, a continuat studiile în Italia, la Cagliari, unde a obținut o nouă licență, și la Roma, specializîndu-se în filologie modernă. A fost membru al Școlii Române din Roma (Accademia di Romania), liber docent confirmat și a fost profesor de Limba română la Universitatea din Roma "La Sapienza" în perioada 1958-1987. Pentru merituosă activitate desfășurată timp de 30 de ani a fost decorat cu Medalia de aur pentru merite în domeniul școlii, al culturii și al artei, acordată de Președintele Republicii Italiene.

*) Profesorul Guția nu mai avea dreptul să predea întrucît împlinise 70 de ani și se temea că postul ar fi putut să dispară *definitiv*, de aceea m-a rugat să accept suplînirea. Mi-am păstrat, bineînțeles, funcția de profesor titular (obținută prin concurs) la Universitatea din Potenza și am fost ulterior rechemat, prin transfer, la Institutul Universitar Oriental din Neapole.

C A ROMÂNIST, debutează cu o recenzie în 1940 și abordează apoi o tematică variată din sfera literaturii române, cu studii nu numai de natură strict critico-literară, ci și din domeniul stilisticii și al comparatisticii. A acordat o atenție deosebită operei lui Mihai Eminescu, scriînd numeroase articole și două cărți.

În prima, *Sentimentul timpului în opera lui Eminescu*, tipărită acum 41 de ani, discută, așa cum indică și titlul, o temă centrală în creația eminesciană, relevînd diferitele valențe ale timpului printr-o analiză în care îmbină critica referitoare la conținut - preeminentă și cu evidente implicații de natură filozofică - cu critica lingvistico-filologică și stilistică, studiînd o serie de cuvinte considerate pertinente pentru tema tratată: *valul, rîndul, stolul, șirul* etc. Nu lipsesc și unele ecouri ale criticii "variantistice" (bazate, cum se știe, pe studiul variantelor).

A doua carte, *Significato della Madonna di Raffaello nella poesia di Eminescu* (Semnificația Madonei lui Rafael în poezia lui Eminescu), Roma, La Goliardica Editrice, 1982, este mai ales un exemplu evident de erudiție. Foarte bun cunosător al limbilor și literaturilor de amplă circulație în Europa, Guția demonstrează că în poezia lui Eminescu se regăsește "un ecou foarte tardiv al inspirației neoplatonice a creației artistice a Madonei lui Rafael" (p. 65) și stăruie cu competență asupra disputelor renaștence referitoare la teoriile artistice, cu o atenție specială acordată declarației lui Rafael privind *Triumful Galateei*, sau studiului lui Wackenroder despre Madona lui Rafael, reelaborat apoi de J.G. Herder și de A.W. Schlegel etc. Volumul cuprinde alte secțiuni interesante și se încheie cu un capitol în care se analizează acel "nu știu ce" (non so che) petrarchesc folosit de Eminescu "ca formulă estetică și cu o anumită detașare spirituală într-un joc de iubire" (p. 170).

Tot ca românist, profesorul Guția a abordat și probleme referitoare la lingvistică, în studii cu caracter mai ales sincronice privind morfologia, sintaxa și le-

xicul limbii române, fără a neglija însă sectoare cum ar fi dialectologia sau glotodidactica. Unele dintre ele au fost incluse în două volume: *Storia del nome Dracula o di altre parole d'oggi* ("Istoria numelui Dracula și a altor cuvinte de azi"), Roma, Bulzoni Editore, 1976 și *Studi di lingua e letteratura romana* ("Studii de limbă și literatură română"), Roma, Bulzoni Editore, 1992. Iată cîteva titluri semnificative pentru a demonstra varietatea preocupărilor autorului (cităm toate titlurile în limba română, indiferent de verisunea lor originală): *Metoda negării în limba română (asupra negării și a elementelor auxiliare și intensive ale negării); Evoluția și structura compusilor negativi români; Limbajul personajilor romanului "Lina" de Tudor Arghezi; Americanisme intrate în limba română prin cinematograful; Cucuruz "maïs" în Europa Centrală; Cuvinte românești în italiană; Numele Dracula*, etc.

Fundamentale pentru predarea românei în Italia sînt cele două manuale: *Grammatica romana moderna* (Gramatica română modernă), Roma, Bulzoni Editore, 1967, cea-mai completă dintre cele scrise în italiană și frecvent folosită în universitățile din Italia și *Introduzione alla letteratura romana* (Introducere în literatura română), Roma, Bulzoni Editore, 1971, un sintetic și agil compendiu ce conține și o atentă culegere din textele celor mai importanți scriitori români.

Un util instrument de lucru este volumul *Le traduzioni d'opere letterarie romene in italiano, 1900-1989*. Con una bibliografia a cura di Ion Chiriță (Traducerile operelor literare românești în italiană, 1900-1989. Cu o bibliografie îngrijită de Ion Chiriță), Roma, Bulzoni Editore, 1990. Ca traducător propriu zis, Guția s-a afirmat cu selecția din poeziile lui Ion Caraion, *Lacrime perpendicolari* (Lacrimi perpendiculare), Cerbara (PG), Editoriale Sette, 1994.

A M PREZENTAT sumar pînă acum activitatea profesorului Guția în domeniul românisticii. Spre deosebire însă de alți colegi ai

săi, el s-a remarcat și ca italianist, cu lucrări atît din sfera lingvisticii cît și - mai ales - din cea a literaturii, și cu o marcată preferință pentru sectorul stilisticii, disciplină situată la granița dintre literatură și lingvistică.

Debutează cu articolul *La mess'in scena in Montale* (Punerea în scenă la Montale), apărut acum 39 de ani și urmat de studii despre "cuvîntul vag", despre "sensul culorii și expresia sa", despre "sinestezie" și despre "imaginea de seară caldă", toate referitoare la opera lui Ungaretti, studii ce anticipează volumul *Linguaggio di Ungaretti* (Limbajul lui Ungaretti), Firenze, Le Monnier, 1959. Într-o recenzie a cărții, publicată în revista "Convivium" din mai-iunie 1962, Paolo Gonnelli afirmă că este vorba de "o exegeză lingvistica exhaustivă a operei lui Ungaretti" (p. 364) și observă că "analiza stilistică a lui Guția se dovedește a fi un instrument absolut suficient pentru tratarea poeziei dificile și evanescente a lui Ungaretti" (p. 366).

Unui alt mare poet italian din secolul al XX-lea Guția îi consacră articolul *Il tempo mitico di Quasimodo* (Timpul mitic al lui Quasimodo), important nu doar în sine, ci și prin faptul că, entuziast de analiza efectuată, Quasimodo i-a trimis profesorului o scrisoare elogioasă din care reproduc cîteva fraze: "Dragă Domnule Guția, [...] Scuzați-mă dacă motive de lucru și mici «contraste» literare mi-au răpit timpul senin necesar pentru a putea vorbi, fie și pe scurt, cu D-voastră. Puteți să vă închipuiți, totuși, cu cîtă plăcere am citit esul D-voastră, tocmai în această perioadă de studii confuze și de violențe asupra istoriei (sau cronicii) culturii [...]. Aș vrea să vă spun de la bun început că lucrarea D-voastră despre "timpul mitic", din punct de vedere logic și semantic, este cea mai inteligentă și profundă din cele încercate asupra dependenței timp-spațiu în poezia mea [...]"

Splendide cuvinte de apreciere din partea viitorului premiu Nobel pentru literatură și ar trebui, poate, să închei cu ele, dar ar însemna să pun sub pecetea tăcerii calitățile lui Guția de om și de profesor.

Fondator al învățămîntului limbii române la Facultatea de Științe Politice a Universității din Roma "La Sapienza", el a fost, vreme de aproape 30 de ani, un adevărat model de comportare în relațiile sale cu colegii și studenții: totdeauna disponibil, extrem de corect, entuziast, dar realist, în același timp, adevăratul suflet al Institutului de limbi străine din cadrul Facultății, al cărui director a fost mulți ani și pe care l-a iubit și apărut în toate împrejurările. În această calitate a organizat congrese (amintesc aici cel din 1986 pe tema *Limbi străine pentru scopuri speciale*) și a condus Colecția de limbi moderne a Editurii "Goliardica" din Roma, îngrijind publicarea volumului colectiv *Contacti lingvistici e mass media* (Contacte lingvistice și mass-media, 1981).

N U AM avut șansa să fiu coleg cu profesorul Guția la Institutul de limbi străine, pentru că am fost chemat la acest Institut în anul univ. 1987/1988 în calitate de suplînitor al postului pe care-l ocupase dînsul pînă atunci*. Am avut totuși onoarea și plăcerea de a-l întîlni frecvent, mai ales în primii ani ai suplinirii mele și am avut posibilitatea să apreciez calitățile sale umane și deosebita dăruire pentru studiul limbii, literaturii și culturii române. Dacă limba română (considerată cîteodată, pe nedrept, în trecut, un fel de... Cenușăreasă la Facultatea de științe politice), dacă limba română se bucură astăzi de un deosebit prestigiu aici, la această Facultate, aceasta se datorește și dragostei pe care i-a purtat-o veșnic profesorul Guția, către care se îndreaptă un pios gînd de aducere aminte și de recunoștință și promisiunea de a-i continua activitatea.

Gheorghe Carageani

Evocări neterminate

P ARCURGEM paginile din volumașul postum al lui Ovidiu Papadima, *Evocări* (Editura "Agora", Iași, 1997, 148 p.), cu satisfacție intelectuală și, totodată, cu regretul că aceste prețioase mărturii sînt atît de puține. Puținătate explicabilă: pînă în 1989 nu l-a ispitit ideea scrierii și tipăririi unei ample evocări a periplului său literar și a personalităților pe care le-a cunoscut, fiindcă știa bine că nu putea să se mărturisească deplin, iar după anul amintit s-a aflat tot mai mult, din cauza bolii, în imposibilitatea de a scrie nu doar amintiri, ci chiar de a mai scrie pur și simplu. Încît paginile apărute în această carte le-a scris cu mare efort fizic și mai mult ca sigur că le-a scris în urma solicitărilor venite din partea unor reviste și a unor emisiuni radiofonice. De aceea aceste evocări sînt scurte, scriitorul neavînd posibilitatea de a se desfășura cît ar fi dorit. Constrîngerea spațiului o semnalează de cîteva ori: "Aș avea încă de povestit atâtea despre Călinescu-Omul, dar îmi dau seama că nici ceea ce am înregistrat pînă acum nu poate încăpea într-o singură emisiune". Altă dată, în paginile despre Nichifor Crainic, nu are spațiu pentru a relata cum tînărul cronicar literar Papadima a ajuns între colaboratorii revistei *Gîndirea*, posesori de rubrică fixă: "e altă lungă poveste", pe care n-o va mai spune. Când scrie despre Radu Gyr: "Recitînd acum cronicile mele din *Gîndirea*, îmi dau seama căte aș mai avea de spus acum, aici." Multe din paginile evocatorului se termină, explicit sau implicit, cu un "va urma", dar n-a mai revenit.

Cele mai interesante, pentru cunoașterea biografiei evocatorului, sînt paginile despre procesul ce i s-a intentat și despre anii petrecuți în pușcăriile comuniste. În anul 1952 lucra, în cadrul Institutului de istorie "N. Iorga", la *Bibliografia analitică a periodicele românești*. În semestrul al doilea al anului, Mihail Roller, care făcea parte din conducerea institutului, îl acuză pe P. Constantinescu-Iași, director al institutului (1948-1953) "că ar adăposti în institut oameni care sînt arestați, cu soții arestați sau bătuiți grav politic". Ov. Papadima bănuiește că de aici a venit denunțul împotriva sa. Este arestat în noaptea dinspre 3 august 1952 și anchetat pînă în noiembrie 1953. Acuzarea s-a bazat pe articolele scrise de Papadima între anii 1936-1938 și pe cartea *Neam, sat și oraș în poezia lui Octavian Goga*. "Principala acuzație a fost aceea - scrie Papadima - că prin articolele publicate în anii 1936-1938 am

contribuit la atmosfera care a determinat intrarea României în război, în 1941, deci «crimă de război». La procesul care a avut loc la 13 martie 1954, proces fără martori ai acuzării și fără apărători, s-a afirmat că "în timpul războiului, după ce s-a întors din Germania, acuzatul Ovidiu Papadima a continuat să publice articole în ziarul *Universul* și în *Revista Fundațiilor Regale*, prin care a preamărit fascismul și pe Octavian Goga", "Câte vorbe, tot atâtea falsuri", precizează Ovidiu Papadima. Este condamnat la patru ani temniță grea făcîți la Jilava, (unde a petrecut mai bine de doi ani), Craiova, Poarta Albă și Gherla. Ani de suferință atroce, pe care-i evocă în secvențele *Procesul meu, Crăciun la Jilava, De Sf. Paști la Jilava*. Revăzînd, în emisiunea televizată *Memorialul durerii*, locurile detenției sale nu le mai recunoaște, ele pierzînd, cu trecerea anilor, mult din aspectul lor lugubru. Este eliberat la 7 noiembrie 1955, însă nu are dreptul să publice nimic pînă în anul 1963.

Galeria de crochiuri literare care alcătuiesc acest volum este compusă din personalități care au înrăurit profund destinul intelectual și uman al lui Papadima (D. Caracostea, G. Călinescu), din prieteni (V. Voiculescu, de care a fost "mai cald și mai îndelung aproape", I. C. Chițimia), din profesori ai săi (Ov. Densusianu, N. Cartojan), din colegi din constelația *Gîndirii* (Ștefan Baciuc, Radu Gyr, Victor Papilian, Dragos Vrânceanu). Schițele acestea privesc deopotrivă omul și scriitorul, permițînd cunoașterea unor valori literare pe care le aprecia criticul Papadima și a unor dimensiuni umane excepționale. La Matei Caragiale remarcă nu distanța aristocratică și emfază, ci blîndețe și lipsă de morgă. Pe G. Călinescu îl păstrează în minte "ca pe un om pe de o parte îmbătat de conștiința înaltă a propriei valori excepționale, iar pe de altă parte ca pe un om modest pînă aproape de timiditate". Cartojan, "rarul exemplar uman", avea la cursuri o "voce domoală și înțeleaptă care era lipsită de orice veleități de oratorie universitară". Tînărul Radu Gyr era fermecător prin "bunătate și candoare". V. Voiculescu i-a impus, între altele, prin "perfecta lui civilitate", prin "cuvînta și înțelepciunea lui". Profesorul Ovid Densusianu era "înruparea ideală a modestiei". Sublinierea acestor trăsături umane nu este deloc întâmplătoare în paginile evocărilor lui Ovidiu Papadima. Blîndețea, modestia, urbanitatea, sociabilitatea, civilitatea erau calități și ale sale, încît cartea configurează și profilul de cărturar și om al evocatorului.

Iordan Datcu

Factorul Malaxa

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

DEȘI ne-am obișnuit să ne considerăm, nu se prea știe de ce, buricul pământului, foarte multe lucruri merg bine pe lumea aceasta și fără noi. În schimb, când este vorba de mizerii, apărăm ca din pământ. Într-un fel ori altul, sintem prezenți, reprezentăți. Chiar dacă nu neapărat "la virf", apărăm, din când în când, aproape de el. Nu lipsim nici din teribila carte a lui Seymour M. Hersh, *The Dark Side of Camelot*, apărută anul trecut la Little, Brown and Company care continuă să dea de gândit multor americani. Așa cum eufenistic scrie Hersh în nota de autor ce prefătează volumul, "Această carte nu este una despre momentele strălucite ale lui John Kennedy", cum nu este una "despre teribilul moment al morții sale și motivele pentru care a fost împușcat". Este o carte despre rolul jucat de caracterul, slăbiciunile omului J.F. Kennedy în exercitarea datoriilor sale de președinte, despre modul aproape irațional în care s-a expus și a pus în pericol nu doar prestigiul instituției prezidențiale dar, uneori, chiar interese naționale.

Instalarea lui J.F. Kennedy la Casa Albă a însemnat și inaugurarea unei atmosfere fascinante în reședința șefului executivului american. În fapt, tot ce ținea de anturajul și stilul de viață al familiei prezidențiale, șarmul inspirat de o pereche evident carismatică au făcut ca ambianța capitalei americane între 1961 și 1963 să fie numită Camelot, după "Iocul legendar unde se aflau palatul și curtea regelui Arthur, probabil undeva în apropiere de Exeter, Anglia.", cum spune dicționarul. Numai că, așa cum pretind martori citați de Hersh, alegerile prezidențiale din 1960 nu au fost câștigate de Kennedy, ci furate.

Pentru voturile din Illinois și cel puțin alte patru state, printre care West Virginia, spun asemenea mărturii, s-au investit sume uriașe. Unii din acești bani au fost cărați în sacose încăpătoare de una din țiitoarele lui J.F. Kennedy, Judith Campbell Exner, pentru gangsterul Sam Giancana, din Chicago. De altfel, când președintele a abandonat-o, însărcinată, Exner a devenit iubita lui Giancana. Există motive serioase, crede autorul cărții, ca Exner să fi trăit, în același timp, și cu Giancana și cu președintele - măcar pentru o vreme.

Dovezi pentru furtul alegerilor ar fi avut, susțin martori citați de autori, și temutul șef al FBI-ului J. Edgar Hoover, nu tocmai un admirator al clanului Kennedy. Despre acest furt a fost informat imediat și noul Ministru al Justiției. Numai că acesta era chiar Robert Kennedy, fratele președintelui... Dar unde apărăm noi și prin cine în toată această mizerie cutremurătoare? Apărăm, ca să spun așa, exact la țanc, în timpul campaniei electorale, când Nixon era cu totul devansat de mașinăria condusă cu ambiție și fonduri nelimitate de Joseph Kennedy, mai mult decât controversatul tată al viitorului președinte, vechi partener de afaceri necurate cu mulți gangsteri celebri ai Americii. Necazurile lui Nixon nu apar în timpul campaniei pentru alegerile prezidențiale din 1960, ci chiar din 1952, când, în timpul Convenției Naționale a Partidului Republican numele său apare surprinzător pentru postul de vicepreședinte al Statelor Unite; candidatul republican la președinție era generalul Dwight Eisenhower. Hersh susține că, "în 1952 și 1960, Nixon era mult mai vulnerabil decât a știut cineva, cu excepția câtorva oficiali din cadrul CIA-ului." Nixon

depusese în contul său personal de la Bank of California un cec în valoare de 100.000 de dolari. Copia cecului, ajunsă în mâinile dușmanilor lui Nixon din CIA, era, crede Hersh, o probă irefutabilă de luare de mită.

De cine era semnat cecul? De Nicolae Malaxa, scrie Hersh, "un industrialist și metalurgist român controversat, care, în timpul celui de al doilea război mondial, fusese partener de afaceri al lui Albert Goring, fratele feldmareșului Goring. Malaxa fusese un sprijinitor financiar al Garzii de Fier, mișcare românească pro-nazistă..." ș.a.m.d. Cu cele peste două milioane și jumătate de dolari, pe care le-ar fi recuperat de la comuniștii români, cărora le-ar fi adus anumite servicii, în 1946 Malaxa sosește în Statele Unite, unde încearcă să se stabilească "în pofida eforturilor repetate de a-l deporta făcute de Serviciul american de Naturalizare și Imigrare". Malaxa moare la New York, în 1952, fără cetățenie americană, dar pe Five Avenue, una din cele mai scumpe artere ale Manhattanului.

În 1951, spune Hersh, Malaxa pune pe picioare o companie, *Western Tube Corporation*. Compania se hotărăște să deschidă o fabrică în Whittier, California, orașul de baștină al lui Richard Nixon. În septembrie 1951, Nixon, senator de California, semnează o scrisoare prin care cere, în termeni imperativi, guvernului federal să dea companiei lui Malaxa un "certificat de necesitate" și să-i atribuie industriei statului preferențial pentru obținerea rezidenței permanente în Statele Unite, invocând că Malaxa "era o persoană esențială în construirea întreprinderii." Numai că, scrie Hersh, "la timpul respectiv, Western Tube avea aceeași adresă și

număr de telefon în Whittier ca fosta firmă de avocatură a lui Nixon, Bewley, Knoop & Nixon." Ideea lui Malaxa rămâne la stadiul unui simplu proiect pe hîrtie și Hersh consideră că totul fusese doar o încercare de a-l ajuta pe Malaxa să dobîndească cetățenia americană. Autorul cărții adaugă că, în 1952, Nixon propune un act legislativ prin care Senatul să acorde cetățenia americană lui Malaxa. Proiectul cade, datorită democratului Emanuel Celler, care avea să declare, peste ani, că simțise "ceva mai degrabă suspect" în toată târșenia.

Eforturile lui Richard Nixon de a se apăra n-au trezit interesul presei, subliniază Hersh. Iar Malaxa era prost văzut de lideri ai comunității românești din America, precum Constantin Vișoianu și Alexandru Crețianu, care ar fi făcut tot ce le-a stat în putință spre a zădărnici eforturile lui Malaxa de a căpăta cetățenie americană. În fapt, susține Hersh, după nominalizarea lui Nixon pentru funcția de vicepreședinte de către Convenția Partidului Republican, tocmai Vișoianu și Crețianu i-au vindut lui Gordon B. Mason, agent CIA, pontul despre mituirea lui Nixon de către Malaxa. Dar cum de au știut tocmai ei despre banii dați de fostul mare industrialist român senatorului de California? Simplu, declară Mason lui Hersh - unul din lucrătorii băncii era de origine română. D-nii Vișoianu și Crețianu l-ar fi plătit pentru a le face o copie a cecului semnat de Malaxa. De unde influența atât de mare avută de d-nii Vișoianu și Crețianu? "Disputa", scrie Hersh, "pare să fi fost o altă anostă confruntare post-belică între exilați imbrîncindu-se pentru a-și face un loc în America, dar Vișoianu și Crețianu avuseseră mult mai multă influență decât se părea - ei se aflau, în mod secret, pe statele de plată ale CIA-ului, asemeni altor mulți lideri ai unor grupuri de exilați anticomuniști în America." Greu de înțeles din cartea lui Seymour Hersh dacă există dovezi edificatoare în legătură cu statele de plată pe care s-ar fi aflat un fost ministru de externe și un fost ambasador al României de talia d-lor Vișoianu și Crețianu și dacă tonul derogatoriu folosit de Hersh este îndreptățit ori nu.

Dovezile invocate de Hersh, prin pozițiile unor martori cheie, în legătură cu furtul alegerilor prezidențiale din 1960 și rolul deciziei jucate de oameni ca Allen Dulles, pe atunci director al CIA-ului, de a sprijini venirea lui J.F.K. la Casa Albă rămân tulburătoare. Cum tot așa rămîne și ce s-a ales din lecția pe care a tras-o în 1960 Nixon din lupta sa inegală cu mecanismul nu doar electoral pus în funcțiune de clanul Kennedy: "Din acel moment am avut înțelepciunea și precauția unui prăjit de puterea și banii familiei Kennedy, de concesiile acordate lor de către mijloacele de informare. Am jurat că nu mă voi angaja din nou, niciodată, în alegeri cu dezavantajul de a fi vulnerabil în fața lor, sau a oricui, la nivelul tacticii politice." Hersh comentează astfel ce, cit și unde l-au condus pe Nixon asemenea experiențe: "Învățămintele trase l-au condus pe Nixon, în 1968, la președinție, iar în august 1974 la dizgrația de a fi obligat să demisioneze, sub amenințarea punerii sub acuzare."

Nu tocmai un succes. Dumnezeu le-a dat celor doi destine foarte diferite. Timpul poate aduce clarificări surprinzătoare asupra unora sau altora din faptele invocate în literatura ce li s-a dedicat pînă acum. Vom mai avea parte oare și de alte "ingrediente românești" de felul celor menționate de Seymour M. Hersh?

Disponibilizare, lichidare, suprimare

OSEAMĂ de eufemisme birocratice apar, inevitabil, în jurul unui moment de maximă tensiune a vieții profesionale - pierderea postului. Nu e greu de observat că în limba română actuală cuvintele *șomaj* și *șomer* sînt de multe ori evitate, din cauza modului prea direct în care desemnează situația celui rămas fără lucru. Pentru actul de îndepărtare dintr-un serviciu, *a concedia* este, la fel, periculos de explicit. Sinonimul său, franțuzismul *a licenția*, deși înregistrat ca atare de DEX, are o circulație foarte limitată, din cauza posibilei confuzii cu *a se licenția* ("a absolvi o facultate, cu diplomă de licență") - verb neluat în seamă de dicționare, dar presupus de participiul curent *licențiat* ("care a obținut diplomă de licență"). Limbajul familiar, care numește de obicei faptele neplăcute într-un mod mult mai direct, avînd chiar tendința de a le accentua laturile negative, dispune de locuțiunile *a da afară* și - cu o nuanță argotică suplimentară - *a pune pe liber* (expresie absentă din DEX). *Dicționarul de sinonime* (DSR, 1982) le adaugă și un verb familiar - pitoresc, dar de fapt mai puțin specializat - *a mătîși*. E clar că lexicografia noastră va trebui să se adapteze din mers cîmpului semantic al șomajului. Dacă au schimbat definițiile cuvintelor de bază (a se vedea, de pildă, *șomer*, pentru care noua ediție a *Dicționarului explicativ* - DEX 1996 - a renunțat la "condițiile economice din țările capitaliste" și la situația "de a nu avea nici un mijloc de existență"), dicționarele nu s-au arătat la fel de prompte în a introduce inovațiile. În DEX 1996 nu apare, de pildă, verbul cel mai des folosit în momentul de față pentru situația în discuție: *a disponibiliza* (cu participiul adjectival *disponibilizat* și cu substantivul nume de acțiune *disponibilizare*). Există, e drept, expresia *în disponibilitate* - "scos (temporar) dintr-o slujbă (putînd fi rechemat la nevoie)". Nu am putut din păcate verifica definirea juridică actuală a termenilor în cauză, nici măsura în care uzul jurnalistice corespunde anumitor condiții strict legale de aplicare a lor la o situație dată. E totuși de crezut că în multe dintre folosirile sale actuale *disponibilizarea* nu privește doar înlăturarea temporară, cu posibilă rechemare: "nici un salariat *n-a fost disponibilizat*" (TVR1, teledifuz, 28 iulie 1991); "*se vor disponibiliza 600 de salariați*" ("România liberă" = RL 1100, 1993, 16); "personalul care urmează să fie *disponibilizat*" (RL 1236, 1994, 2) etc. Folosirea cuvîntului între ghilimele

demonstrează conștiința unei extinderi semantice: "La Samric nu s-au făcut încă «*disponibilizări*»" ("Tinerama" 51, 1991, 5); "criteriile care au stat la baza fiecărui om «*disponibilizat*»" ("Libertatea" = L 2175, 1997, 7). Sensul curent e atestat și de alternarea cu formule mai lipsite de ambiguitate: în vreme ce titlul unui articol este "La Zahărul SA, 300 de muncitori *disponibilizați*", în text se folosește termenul *concediați* (RL 1459, 1995, 16); "minerii care vor să treacă în *șomaj*" (din titlu) devine (în text) "care vor să fie *disponibilizați*" (RL 2251, 1997, 1); "trebuie dați afară încă 664 de angajați", deci "*disponibilizările* continuă" (L 2175, 1997, 7). Evident, și alte cuvinte sau expresii din sfera concedierii pot prelua funcția de a desemna evenimentele neplăcute: uneori, cu o involuntară accenuare a durității formulei. Degradarea e oricum în natura eufemismelor: aplicat aceleiași situații, substitutul se încarcă rapid de conotațiiile cuvîntului substituit. Cîteodată, însă, cuvîntul are chiar de la început un sens literal foarte explicit, chiar mai "violent" decât al celui pe care îl înlocuiește. Fenomenul poate apărea atunci cînd rezultatul unui proces se extinde de la instituție la persoane; restructurarea industriei sau a fabricilor produce, astfel, *restructurați*. "numele... angajaților... care vor fi restructurați" (L 2175, 1997, 7). *Lichidarea* unor întreprinderi nu pare să fi produs, deocamdată, decât elipsa lexicalizată ("colacul de salvare al *lichidatelor*" - RL 2251, 1997, 9); în măsura în care s-ar vorbi și de *lichidați*, am regăsi saltul comic pe care l-a surprins la începutul secolului Caragiale. Trecînd de la textul oficial (în care apare deja *punerea în disponibilitate*) la uzul colocvial, suprimarea postului se extinde asupra persoanei: "Prin noul buget 1900-1901, *suprimîndu-se*, pe motive de economie, postul de controlor în care funcționați, vi se aduce la cunoștință că *rămîneți în disponibilitate* pînă la alte dispozițiuni" (1 aprilie; s.n.); "Nu cumva *te-a suprimat* și pe dumneata?" (*Diplomație*); "mai ales că a fost o nenorocire acu, cu ocazia bugetului, care *am devenit suprimat* pe întîi aprilie" (*Art. 214*) - totul culminînd cu celebrele imprecășii ale cocoanei Tarsița: "l-a suplimatără..., suplima-le-ar Dumnezeu luminițele ochișorilor din cap..." (*ib.*).

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

V. VOICULESCU - Viata

Tot ceea ce se poate ști despre poet

NU ȘTIU dacă există în literatura română un *hombre segreto* mai convingător decât V. Voiculescu. Și totuși, o simplă excursie printre numeroasele studii, biografii, bibliografii, broșuri apărute în momentele aniversare sau comemorative lasă impresia că știm despre el tot ceea ce s-ar putea ști. Și încă altele. Cercetătorul are la îndemână documentele necesare, care sporesc, dacă dânsul pofteste. Poate afla cu mare viteză cine îi sunt părinții, rudele, prietenii, care îi sunt autorii preferați. Sunt mulți. Poate să-i citească fără dificultate pe tinerii alături de care Voiculescu se afirmă. Despre cenaclurile pe care le frecventează s-a scris suficient, despre *Gândirea*, revista care i-a patronat demersurile majore, de asemenea.

Voiculescu a fost un personaj public. Puțini scriitori au avut în preajma lor atâția martori importanți, creditabili, atâtea documente vii, de maximă expresivitate.

V. Voiculescu a fost mereu *văzut*. Imaginea sa a devenit emblematică; definitorie pentru lumea în care trăia. Cei care au încercat să-i facă portretul încercau să-l fixeze într-o serie. O serie asupra căreia va trebui să revenim.

Viața culturală s-a desfășurat, după 1918, în prezența sa. Iar *prezența* sa acolo, în *acel* loc, dădea aceluia loc sens. E o prezență simbolică și în casa lui Vlahuță, și pe fronturile românești ale primului război mondial și între gândiriștii deceniului al treilea. E un bărbat al deplinătății în deceniul al patrulea, e o ființă tragică în anii patruzece, ca să trăiască o neobișnuită resurrecție în deceniul al șaselea. Arestat, condamnat, trece, în deceniul al șaptelea, prin chinurile cumplite ale unor boli teribile. Viața sa se încheie în 1963, la doi ani după ce se sfârșiseră Sadoveanu și Blaga.

Nu a fost un poet ignorat. Cărțile sale au avut mereu un public. Au fost premiate de instituțiile culturale și au fost comentate cu devoțiune, cu entuziasm de fervenții săi. Erau, în momentul apariției, cărți necesare. Când, după 1948, în România s-a instalat interdicția, poetul i-a fascinat pe cei care au participat la cenaclurile subterane ale epocii: se număra între aceia care făceau să supraviețuiască *adevărată* literatură. Și adevărata civilizație românească. Prozele, dar și poeziile, alimentau vâlva în jurul unui autor care trăiește, după arestarea sa din 1958, momentul cel mai înalt al martiriului său.

¹⁾ Despre scriitorul Urmuz, în *V. Voiculescu, Gânduri albe*, Ediție și cronologie de Victor Crăciun și Radu Voiculescu, Ed. Cartea Românească, 1986, pp. 97-98.

²⁾ Nicolae Berdiaev, *Sensul creației*. Încercare de îndreptățire a omului. Traducere de Anca Oroveanu. Prefață, cronologie și bibliografie de Andrei Pleșu. Humanitas, 1992, p. 159 și urm.

³⁾ Despre *Coincidenția oppositorum* la V. Voiculescu am scris un lung studiu în RTIL, 1985.

Documentele procesului (mai exact: ale proceselor sale) există, mărturiile celor ce l-au cunoscut în închisoare, de asemenea. Ideea de sfințenie, aproximativă în anii treizeci, presantă în anii patruzece, se împlinește pe de-a-ntregul după 1950. În anii șaizeci, scriitorul trăiește ca un sfânt.

...și încă ceva în plus

EXISTĂ în fața istoricului literar o ofertă mereu excesivă. V. Voiculescu îi propune mereu prea mult. În anii douăzeci pot fi descoperite prea multe versificări insipide, pagini mediocre, conferințe, articole scrise tern, "pe înțelesul tuturor". Lângă fiecare document apare încă unul și pe urmă încă unul care evocă o existență de funcționar conștiincios, obsedat de împlinirea corectă a datoriei. Premii, diplome, decorații însoțesc împlinirile. *Om tradițional*, Voiculescu îmbătrânește cu folos. Creșterea familiei subliniază buna așezare în lume: istoria personală a poetului nu are, dacă e să privim și așa lucrurile, nimic de ascuns. E un pater familias atent, plin de grijă pentru așezarea bună în lume a copiilor săi. Nimic nu este ascuns, totul este la vedere. Iubirea paternă e parimonioasă în exprimările-i exterioare.

O fiică declară că nu-și amintește de momente de tandrețe ale tatălui.

Din corespondență observăm că poetul trăiește cu intensitate mai ales despărțirile, decât bucuria de a fi împreună cu ai săi, fie și în vreo petrecere intimă. Documentele "administrative" ale familiei se păstrează. Sunt multe, cam toate evocând sărăcia omului, lipsurile materiale, jena financiară.

Spîta colecționarilor înflorește lângă opera lui Voiculescu, ginta amatorilor așijderea. Nimic nu pare prea greu de înțeles, nimic nu intră în conflict cu mediocritatea lor funciară. Oferta lui V. Voiculescu e enormă, poate fi fructificată! Poetul e pe măsura înțelegerii lor, omul de asemenea! Profesioniștii exclamațiilor admirative dau buzna: ei știu, ei se pronunță în cunoștință de cauză! Au al șaptelea certificat, au o conferință încă inedită, posedă câteva versuri lăsate de poet într-un registru! Au aflat de o piesă, de teatru radiofonic! Ei îi vor face dreptate poetului nedreptățit de Lovinescu, Calinescu, Cioculescu sau Manolescu!

Despre nici unul dintre autorii importanți ai ultimului veac al literaturii române nu s-au scris atâtea pagini răsțit revendicative ca despre V. Voiculescu. Atât opera cât și imaginile omului sunt invadate de vegetațiile unor comentarii naive, lacrimogene, ridicole.

Omul comun și creatorul de geniu

EXISTĂ, în viața lui Voiculescu, un șir de relații exemplare. Prima dintre acestea e cu Urmuz. Coleg, prieten, "creator de happening" împreună cu adolescentul Mitică Buzău și cu Gh. Ciprian ("Ascuțit la minte și copt înainte de vreme,

Urmuz ne-a fost căpetenie, îndreptar") V. Voiculescu va scrie despre prematur dispărutul său prieten:

"Despre scriitorul Urmuz," se poate spune că e unic. Bun sau admirabil sunt epitete pentru literatura obișnuită. Creațiilor lui Urmuz nu li se potrivește decât calificativul unic... Uluitoarea lui apariție în literatura noastră a uimit pe toți și a zăpăcit pe cei mai mulți. Obșnuinți cu logica istoriei literare, ei nu puteau pricepe pe cineva care nu avea ascendent, care nu cobora din nici un părinte literar, nu aparținea nici unei școli. Căci Urmuz purcedea de la sine însuși - fără filiație. Ce tragedie mai cumplită decât să nu-ți împlinești destinul! (...) Ca fenomen literar, proza lui Urmuz s-ar fi justificat într-o epocă de culminație literară, când firesc încep declinul și corupția... Dar așa, la noi, în plină perioadă sămănătoristă, floarea asta trăsne, orhideea asta neagră, într-un lan de grâu!"

Urmuz, zice Voiculescu, a ratat fiindcă a venit într-un timp care propunea altceva. Nu și-a împlinit literatura fiindcă "literatură" avea alte înțelesuri. Între el și ceilalți era un gol. Trebuia să fie urmata Tradiția. Nu era loc pentru o orhidee neagră: trebuia cultivat lanul de grâu. Nu se trăia în numele excepționalului, ci al similitudinilor.

În sensul exact al cuvântului, Voiculescu nu vrea să fie orhidee. El se subordonează vremii; comandamentelor epocii. Aparține spiritului tradițional, pentru care Ordinea e imuabilă iar subordonarea, esențială pentru bunul mers al lumii. E om al familiei, al patriei și al regelui. Ca poet, își va omagia regele, fie el și Carol al II-lea. Își transcrie poemele erotice într-un caiet-album pe care îl dedică Majestății sale, atrăgându-i atenția că "arta bate mai departe ca tunul".

Tras de valurile timpului în *rîndul din față*, scriitorul nu este, de fapt, acolo. Privim pozele: în fiecare fotografie e *absent*. Nici o imagine nu deconspiră viața interioară a omului.

Am fi tentați să credem că V. Voiculescu primește între 1918 și 1944 titluri, onoruri, decorații fiindcă nu le poate refuza. Refuzul lor ar tulbura Ordinea, în care sunt necesare și asemenea risipe.

O atât de îndelungată absență

DE OBICEI, V. Voiculescu este căutat acolo unde nu este. Aproape fiecare exegeză utilizează tiparele pedagogice curente. Și rămâne în plasa confesiunilor poetului, nu întotdeauna interesate a trăda universul său intim.

De obicei, fiecare exegeză începe prin a defini ruralitatea poetului, apartenența la un sat bine definit etnografic. Trebuie să observăm că, născut la țară, poetul rămâne puțin acolo. Își va redobândi satul mai degrabă pe cale literară. Dintr-o familie numeroasă, el va fi rupt de familie devreme. Nici pentru medicină nu optează el, ci o rudă bănoasă, gata să-l susțină la această facultate mai onorabilă decât literale.

Despărțirea de sat, de părinți nu

mește în egală măsură un orizont originar și o ruptură; o naștere și o despărțire; o amintire a Paradisului și un abandon "în această lume".

Ar fi greu de spus dacă acel *hombre segreto* se divulgă în numeroase scrisori către viitoarea sa soție. Scrisorile sunt ale îndrăgostitului disciplinat care își cucerește universul complementar după toate ritualurile discursului amoros. După toate canoanele artei literare.

Documentele iubirii au aceeași bunăcuviință și același preaplin, aceeași supunere față de *model* și aceeași risipă de exclamații pe care îl vor avea versificările patriotice. Scriitorul vrea să fie un maestru de ceremonii. Se comportă ca un om cu har. Dar, dincolo de aceasta, relația își păstrează "taina".

De aceea moartea celui mai bun prieten, în 1945, moartea soției în 1946 sunt evenimente care atrag moartea în lumea interioară a Poetului. Lumea aceasta își epuizează energiile. E semnificativ epitaful pe care Voiculescu scrie la moartea lui Pillat:

"Acum mor și nimeni din groapă să nu geamă,
Ca-n basmul cu Miorița fac nuntă și mă duc
Pe Argeșul din ceruri, unde etern
mă cheamă
Strămoșii: Eminescu, Alecsandri,
Coșbuc."

Textul ar putea fi socotit și o replică numeroaselor poezii pe care Pillat le dedică strămoșilor, bunicilor, părinților, familiei sale ilustre. Nu aceștia ar defini lumea în care se întoarce poetul; lumea lui Pillat e "pe Argeș în sus". Aceasta este o lume mai vie, mai adevărată decât cea întemeiată de Brătieni. Ea îl solidarizează cu Eminescu, Alecsandri, Coșbuc.

Cu acei bărbați care, într-un fel limpede, spiritualizaseră peisajul românesc. *Sensul creației* pillatiene trebuie citit prin această relație; în numele acestei înrudiri. Nici Voiculescu, nu își gândea, în 1946, alt epitaful.

Moartea soției, în 1946, moartea României "tradiționale" în 1947 îl despart pe V. Voiculescu de universul său matricial. E la pensie, e exclus dintr-un timp și dintr-un loc. Cei trei ani a dezastrului îl transformă într-un supraviețuitor.

Nu-i greșit să spunem că raportul dintre viață și supraviețuire ("viețuire: dincolo, în viața-cea-adevărată") îl preocupă întotdeauna. Tentația asceze l-a urmărit mereu pe V. Voiculescu. După 1947 obsesiile sale mai vechi și sistematizează. E interesat acum mai mult ca niciodată de adevărata viață interioară, de adevărata rugăciune, de adevăratele repere spirituale. Literatură poate fi într-adevăr un exercițiu spiritual? Dacă literatura ține de inimă, rugăciunea inimii nu ar putea fi legată de creația literară, de sensul adânc al ei?

După 1947 Voiculescu rămâne, ca și Blaga, ca și Vasile Lovinescu, ca și N. Steinhardt sau Marc-Mihail Alecsandru, în exil interior. Numeroasele valențe întinse către prezentul social s-au rupt. El, ca și prietenii săi, reprezintă realități insulare.

Ei sunt retrași într-o lume care aparține. E lumea pe care și-o asură printr-o experiență strict personală.

i supraviețuirea

inică, "secretă". Teologi sau nu, ei se găsească într-o *incintă sacră*. Practică cerciții spirituale. Se eliberează de le lumești. Ecluziunea îi leagă de cer.

Excluzi, ei au conștiința unei misi- ni, unei predestinări. Dacă patria de ci i-a eliberat, le-a rămas patria din r. Uneori conștiința apartenenței la el "dincolo" îi leagă de asceză, alte i de bucuria risipei...

Își regăsesc paginile de demult (și atutul de scriitor) sub un alt semn - l al *predestinării*.

Apocalipsa, pe înțelesul tuturor

SE MAI întâmplă ceva cu V. Voiculescu. El admirase in- totdeauna primii creștini. Considera creștinismul primitiv ca un np al regenerării. Așa după cum știm o piesă pe care și-o iubea, *La pra- minunii*, apărută în revista *Azi* a lui Șharia Stancu, bolșevismul, cu inter- cțiile-i sălbatice, favoriza apariția edinței adevărate, cea lipsită de ba- stul religiei (al instituțiilor) oficiale. redința se muta în lăuntrul individui, îi reconstitua interioritatea.

Intrarea lui V. Voiculescu în Cercul la Antim era firească, după cum fi- ască e participarea la Cenaclul lui arbu Slătineanu. Aici se reuniau ex- usii Voiculescu este, în aceste locuri, i supraviețuitor. A pierdut totul. oera sa e pusă sub interdicție. Dar ai poate să scrie, să-și facă exercițiile irituale. Cei care îl zăresc pe stradă, Cișmigiu, în plimbările-i zilnice au aginea unei ființe inerte. E un bătrân ras în sine. E un om în exil interior. mea prin care trece e o lume care a t.

O seamă dintre prozele sale sunt spre lumea care a fost. Ele sunt con- crate ultimului mag, ultimului cre- cios, ultimului preot. Poate că opera a mai importantă, autobiografia sim- lică ar fi trebuit să fie *Zahei Orbul*.

Înainte de a exista romanul, a exis- proiectul "unui final": *În satul Cer- iului*. *În satul Cervoiiului* se aseamă, până la suprapunere, cu celelalte aluri voiculesciene. E un soi de con- izie a unei literaturi consacrate eroi- credinței. În centrul ei e un Popa nda care își isprăvește misia, haru-, soluțiile. Oamenii care vin aparțin ui regn. În *Revolta dobitoacelor* ul era apărat de animalele agresoare lumina sfântă: el se afla într-o in- ită sacră. Lumea în care intrăm e o ne desacralizată, arată prozele voi- lesciene ale deceniului al șaselea.

Voiculescu nu se confesează prea s fiindcă nu vrea să ispitească tai- e. Dar nu refuză dialogul privind cutul său. Și va căuta mereu perso- ul în care să se proiecteze, Locți- ul. Personajul său (mesagerul său) trebui să exploreze lumea sa inte- , orizonturile necunoscute ale ștei. Orbirea devine, pentru el, o te- fundamentală.

În prima epocă a finalurilor (în epo- propriu-zisă a finalurilor) nu orbirea ema centrală a scrisului său. Nu îl ocupă ideea de a scrie roman. *În ul Cervoiiului* putea să rămână, ca și

Pescarul Amin sau ca *Ultimul Berevoi*, o povestire autonomă. Orbul intră în scenă mai târziu, atunci când ideea de carte testamentară își face apariția. Primul capitol, cu subcapitole bine construite, evocă un timp al scrisului: Voiculescu credea în mesagerul său. Expresivitatea corporală sluja ideea unei ființe de excepție care trăiește o experiență exemplară.

Următoarele capitole sunt mai degrabă provizorii. Ocna interioară, o- rașul damnat, bordelul cu degradările-i succesive sunt redactate, parcă, dintr-o suflare. Pe urmă abandonate. Mesajul său mai are vreun rost?

În *Zahei Orbul* putem citi, ca și în *Luntrea lui Caron*, un roman potențial. Cărțile reale și cărțile potențiale ale de- ceniului al șaselea ar merita o discuție aparte.

Romanul potențial al lui Voiculescu ar pune în valoare nu doar o orbire, ci un timp în care Dumnezeu l-a abando- nat pe om. Pe omul tradițional. Ca și unele personaje ale lui Mircea Eliade, Zahei trebuie să supraviețuiască "în altă lume"; una în care întunericul e atotputernic. Pentru a reface noile căi ale sfințeniei, noua credință, pentru a resacraliza lumea, Zahei va trebui să coboare în infern.

Ar trebui să spunem că Voiculescu își făcuse din coborârea în infern un exercițiu: un exercițiu pentru care avea un model ilustru. Dante nu-i era străin. Un text mai puțin citat, *Vis*, încearcă o parafrază (sau o "traducere imaginară"):

"Trecut, cu mult, de miezul vieții, încă/ Urcam lăuntric veștedul meu șes,/ Și orice piatră imi părea o stâncă,/ Iar eu din toți s-o duc în spate-ales,/ Orice hârtop pârpastie-adâncă/ Și iad de unde n-aveam să mai ies./ Când, iată-n zum- zet de alexandrini/ Ce tânăr trist cu ochii de petunii,/ Ivit pe dulci coline cu măsline,/ Mă cheamă sub prietenia lu- nii?/ Mă aninai de pașii lui senini/ Cum strânși, pe-aripe de albatroși, lăstunii// Trec toamna marea când furtuni i-au prins./ Și în ilotul tulbure-al durerii/ O blândă limpezime s-a aprins./ Cum să- ruta-voi mâinile tăcerii/ Ce peste mine simple s-au întins/ Boltind deasupra-mi tot azurul verii?// În inima-mi de-atunci a pus sigiliu./ Cu aurul de vremuri ne- atins./ Stai tu, izbăvitorule Virgiliu..."

Despre sfințenie (I)

CARLYLE făcea parte, cu al său cult al eroilor, dintre lecturile favorite ale lui V. Voiculescu. La mare cinste în *Cutul eroilor*, Dante și Shakespeare numeau nu doar experiențe culturale, ci și expe- riențe umane exemplare. Și mai tentant va fi fost pentru V. Voiculescu Ber- diaev, cu al său capitol al șaptelea din *Sensul creației, Creație și ascetism, Ge- nialitate și sfințenie*:

"Creația autentică nu poate fi de- monică, ea este întotdeauna ieșire din beznă. Răul demonic al naturii umane se consumă în extazul creator, se trans- figurează în altă existență. Căci orice rău este încetușare în astă lume, în pati- mile și greutatea ei. Elanul creator des- prinde de greutatea acestei lumi și transfigurează patima într-o altă exis-

tență. Diavolul nu știe să creeze și tot ceea ce vine de la el e necreator. Dia- volul minte, ceea ce ză- mislește el e furat de la Dumnezeu și caricaturi- zat. Creatorul poate fi de- monic și demonismul său își poate pune pecetea asupra creației sale. Dar nu poate fi demonică o mare creație, valoarea creatoare și extazul cre- ator care au generat-o."

Voiculescu a rămas fixat asupra cărții lui Ber- diaev și datorită iritării pe care i-a produs-o lui Crainic. Iritante pentru liderul gândirii au fost mai ales aceste fraze:

"Pe calea genialității creatoare este posibilă apariția unei călugării aparte, alta. Calea aceasta nu cere mai puțină renunțare la «lume». Viața genială este viața monastică «în lume»." Și încheie Berdiaev:

"În genialitate, însă, se dezvăluie taina creatoare a existenței, adică «altă lume». Dar creația și genialitatea au o profundă și misterioasă legătură cu sexul și această legătură trebuie să fie religios înțeleasă."

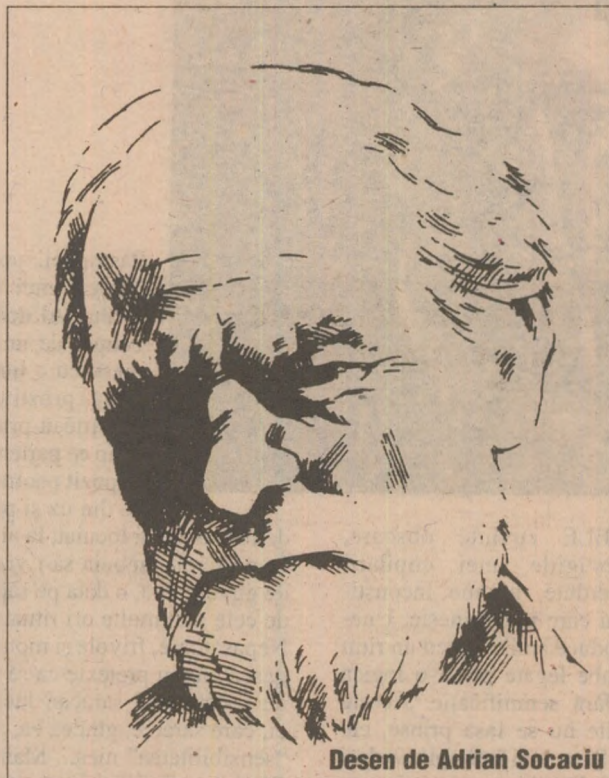
Dacă nu ar fi existat *Ultimele sonete ale lui Shakespeare în traducere imaginară*...am fi avut, fără îndoială, o *Divină comedie* în versiune imaginară de V. Voiculescu.

Despre sfințenie (II)

ÎNTR-UN studiu celebru la vre- mea lui (*Dante*, 1929), T.S. Eliot scria: "Imaginația lui Dante era o imaginație vizuală. O ima- ginație vizuală în alt sens decât aceea a unui pictor modern de naturi moarte; e vizuală în sensul că Dante a trăit într-o epocă în care oamenii mai aveau viziuni. Era o deprindere psihică al cărui secret noi l-am pierdut, dar tot atât de bună ca oricare ale noastre. Noi nu avem decât visele și am uitat că a avea viziuni - practică acum lăsată pe seama oamenilor anormali sau incuți - era pe vremuri un fel de a visa mai semnifica- tiv, mai interesant și mai disciplinat (...) Tot ceea ce îi cer cititorului... este să-și elibereze spiritul, dacă poate, de orice idee preconcepută împotriva alegoriei și să admită cel puțin că nu este o metodă care să-i facă pe neinspirati să scrie versuri, ci cu adevărat o deprin- dere mentală care, înălțată până la cali- tatea de geniu, poate da un mare poet ca și un mare mistic sau sfânt.

Alegorismul i-a fost reproșat mereu lui V. Voiculescu. Primul care a încer- cat să-l explice a fost Vianu, într-un studiu din 1945. În numitul *Alego- rism*? Vianu scria:

"Ca la toți poeții mistici, viața sub- conștientului, sugestiile somnului joa- că un mare rol... Din aceleași investi- gări ale straturilor mai adânci și mai tulburi ale conștiinței au apărut, în poe- zia mai nouă, latura erotică a poeziei lui, unde poetul spiritualist găsește ac- cente noi pentru a cânta aurora căr- nii..." Până în 1945 ar trebui semnalate doar investigațiile "straturilor mai

adânci și mai tulburi ale conștiinței". Ce se întâmplă acolo, în spațiul "din adânc", în universurile matriciale?

Și în căutarea lui Dante și în căutarea lui Shakespeare, Voiculescu încearcă să viseze mai semnificativ, mai disciplinat: să recupereze acel timp și acele deprinderi pe care omul mo- dern le-a pierdut.

Am putea spune că nici literatura (anii 1948-1961) lui Blaga, nici cărțile lui Vasile Lovinescu, nici poemele lui Jonathan X Uranus nu ezită "să aibă viziuni" - să viseze mai disciplinat. În *Autoportret romantic* (la 67 de ani) Voiculescu se va autodefini astfel:

"Visez mereu, căci visul mi-e tre- zie/ Din lene mi-am făcut amică vie/ Cu ea țin sfat când gânduri vii, mă trag.../ Nu mai întreb ce vremuri bat afară/ Privesc, în mine, pulberea de seară,/ Și coborând lăuntrica mea sca- ră,/ Mă sprijin în condei ca în toiag."

Lăuntricul revine obsedant în ulti- mele poezii ale lui V. Voiculescu. E ter- menul cheie al literaturii sale. *Lăuntri- cul* pune în valoare partea cerească a ființei, dar și coborârea în infern - calea în "ocnele trupului". Lăuntricul recom- pune "coincidentia oppositorum" voi- culesciană. Contrariile se întâlnesc, se recunosc, se regăsesc: poezia religioasă a lui V. Voiculescu începe de aici: *Că- lătorie spre locul inimii* e un ciclu în centrul căruia se găsește acest *De pro- fundis*:

"Am căzut fiindcă m-ai smuls Tu
din Tine,
Pentru că m-ai zvârlit am căzut...
Așa strigă toată eternitatea din
mine.
Umple-mă cu păcat, umple-mă cu
rușine,
Sfânt am fost, sfânt rămân, ca
la-nceput,
Vina mea s-a iscat în luat.
Eu, a patra-ți ipostază, țin din ruine:
Cine Doamne, mă va pune la loc?
Cine?"

Nu dragoste, nu milă, nu iertare,
Vreau dumnezeiasca mea stare
Dă-mi-o, dă-mi înapoi ce-am avut,
Întregește-mă, Doamne, și
întregește-te Doamne cu mine."
Să ne reamintim observația lui T.S. Eliot: Alegoria este... o deprindere mentală, care poate da un mare poet, un mare mistic sau un sfânt.

După 1947, Voiculescu nu mai e consumat de "miza" personalității sale literare, ci de aceea a sfințeniei. Lite- ratura nu rămâne decât un exercițiu, o cale de acces în lumea ei.

Cornel Ungureanu

Edgar REICHMANN

Pastramei, unde locuiau bunicii mei din partea tatălui. Al doilea etaj era ocupat de un croitor armean cu o liotă de copii, două prostituate obeze împărteau primul etaj, în timp ce parterul servea ca depozit pentru birje scoase din uz și pentru lemne

de foc. Bunicii locuiau la al treilea etaj. În principiu trebuia să-i vizitez, însoțit de guvernanta, o dată pe săptămână, dar de cele mai multe ori ritualul se amina. Nepăsătoare, frivolă și mondenă, mama găsea mereu pretexte ca să mă ferească de spectacolul sărăciei lucii a socrilor ei, care sărăcie, gîndea ea, ar putea răni "sensibilitatea" mea... Mama se înșela. Cînd în sfîrșit evenimentul avea loc, profitînd de plecarea ei la "băi" sau spre una din capitalele europene, eu țopăiam vesel pe una din străduțele care duceau la port. Guvernanta alerga în urma mea și nu reușea să mă ajungă decît la intrarea dezgustătoare a fundăturii, unde mă aștepta, lăcrimînd, bunica. Gîfîind urcam scările, pînă la șirul de cămaruțe aliniate spre galeria protejată de o balustradă de fier din volute fanteziste. Fotografiiile sepie scoase, pentru mine, dintr-o lădiță din lemn de cireș sălbatic (strămoși cu capetele acoperite de "cecias" sau "chipe", bătrîni venerabili, bărboși, cu neveste pline de demnitate și cu părul acoperit cu un șal, peisaje cu minarete, măgari și căruțe trase de gloabe melancolice) mă cufundau într-un plictis cosmic. Atunci, coboram în curte. soarele o inunda cu lumina lui crudă. Caldura ridica toate mirosurile, dar nu-mi păsa. Eram fericit! Cînd istoveam bătînd mingea cu copiii croitorului sau cu alți copii evrei, greci, români, mă apropiam de bunicul meu. Pălărie neagră, ochi închiși, el se legăna, cînd înainte, cînd înapoi, pe un taburet pus aproape de peretele depozitului. Se ruga oare? Dar n-avea nici o carte în mîini! sau își aducea aminte de timpurile în care, tinăr vîtcultor, circumstanțe misterioase l-au silit să părăsească malul drept al Dunării (Bulgaria vecină, nu demult scăpată de sub dominația otomană), să-și lase butoaiile pentru ca să eșueze într-unul din cartierele mîzere ale portului românesc? Nu știam. Însă e adevărat că bunicul nu vorbea nici o limbă inteligibilă, așa că niciodată n-a putut să-mi povestească amintirile. Folosea un idiom împănăt cu cîteva cuvinte idiș sau românești, pe care le învățase în jumătatea de secol trăită împreună cu soția sa, vorbea un amestec ciudat de sabir turcesc (sabir este un idiom vorbit în jurul Mediteranei, compus din cuvintele mai multor limbi riverane), amestecat cu elemente iudeo-grecești și poate iudeo-spaniole. Încercam degeaba să-l înțeleg și atunci cînd eu, la rîndul meu îi încredințam bucuriile și necazurile mele, dădea din cap ștergîndu-și picăturile de sudoare de pe frunte și rămînea tăcut.

Bun la suflet, cîteodată el împărțea copiilor dulciuri ieftine, bomboane, caramelle, alune trase în ciocolată sau rahat-locum. Atunci - parcă înștiințați de un emisar secret - toți copiii din fundătura Pastramei, picioare goale, genunchi jupuiți, obraji murdari năvăleau spre bătrînul care împărțea acele delicii. Cînd nu mai avea nimic în buzunarele din care le scotea, copleșit de hoarda năvălitorilor, care creștea, bunicul se ridica în picioare, rotea brațele ca o moa-

Flachten - Fluchten -

ra de vînt și scotea un sunet lugubru și adînc, jumătate strigăt, jumătate geamăt. Mi s-a întîmplat să fiu atent la modulațiile sunetului și chiar să disting unele sonorități. În cîteva clipe curtea se golea. Îngrozit îmi strigam guvernanta, pe Fraulein Ali sau mademoiselle Melies. Ne întorceam, eu tropîind în spatele ei, în orașul de sus și spațiile lui aseptizate.

Acum, dragul de Alexis mă pisează cu cunoștințele lui în materie fiscală. După el ar fi vorba de un nou sistem de calcul al impozitului pe venit. Ale lui sunt potrivite, ale mele mediocre. Puțin mai devreme mi-a vorbit despre eficacitatea computerelor japoneze. "Și Sudcoreenii merită atenție.", proclama el înainte ca eu să fi încetat să-l mai ascult. N-am încredere în aceste mașini, manipularea lor prea complicată alungă inspirația. L-am lăsat deci să-și golească sacul de cunoștințe tehnice, ceea ce nu cerea din partea mea nici comentarii, nici contrazicere. Iar acum, impozitele astea blestemate! Și în timp ce el perorează, o altă imagine îmi vine sau mai bine zis revine umplîndu-mi gîndurile amorțite, dintr-un trecut mai recent, mai mișcătoare, colorată dar cețoasă.

MĂ GĂDESC lingă o periferie a Parisului, în fața unei coline prelungi, cu o creastă îngustă și abruptă de calcar. Am urcat-o de mai multe ori. Ezit între două drumuri, unul care înaintează la poalele masivului împădurit și se pierde pe muchea de cuțit a crestei, celălalt aproape vertical nu va ajunge la culme. Știu că dacă voi urca, o să ajung într-o străduță mărginită de pavilioane cu pereți policromi și cu ferestre împodobite cu mușcate, înecate într-un frunziș stufos și lucios. Și sunt sigur că între punțile corăbiei albe și pereții sinagogii din Galați a avut loc un eveniment important. Mai mult mă intrigă cîteva silabe dintr-un urlet prelung, ascuns în neclara unei îndepărtate copilării. Nu reușesc să mi le amintesc sau numai ritmul lor revine cîteodată, ori umbra unui parfum tare, uitat, adie cîteva clipe, apoi dispare.

Vocea lui Alexis, ca zgomotul liniștit al valurilor pe o plajă goală, ajunge la mine de departe. Exclamația lui neașteptat de violentă mă face să tresar. "Mișcă, ce te-a apucat să-ți pui fundul în vînt? Nu vezi că meteorul nu ține cu noi? Fă pași spre baracă, afară îmi îngheață bomboanele." Pînă la urmă mi-e drag Alexis Volianis. De multe ori o vorbă mai răstîtă de-a lui mă aduce la realitate. Este cu adevărat frig și o turmă de nori negri vine amenințătoare dinspre Bastilia. Mirosul amar al cafelei reci și al mucerilor de țigări care sunt rîspîndite pe podeaua bistrului îmi fac greață. Comand un fel de vișină, cu mult alcool, care-l bucură pe vechiul meu prieten de la Brașov; îi privesc figura de clovn trist, triumghiul perfect al nodului lînguiet al cravatei, costumul negru, uzat care atîrnă pe ființa lui prelungă și mă apucă o imensă tandrețe, cu puțină remușcare.

Drept cine mă cred că m-apuc să-l judec, cine-mă dă acest drept? De fapt îl cunosc prea puțin. L-am întîlnit la vîrsta numită ingrată, atunci cînd părinții mei, fugind de ruinele Galaților s-au refugiat dîncolo de munți, părăsind bunicii în voia soartei, în fundătura Pastramei. Alexis a ajuns și el la poalele

Carpaților, dar venind cu mult mai de departe, dintr-un alt oraș port, poartă a Balcanilor. Întins pe dealurile care coboară lin spre Marea Egee. Grecii îi spun Salonic, turcii Selanic, iar bulgarii Solun. Orașul în care el și familia lui se vor instala, spre sfîrșitul războiului - după o cavalcadă disperată începută în primăvara lui 1941 - poartă și el trei nume, în germană Kronstadt, Brașov în românește, iar în ungurește Brassó. Alexis era minunat de acest paralelism toponimic, dar marea și dulceața climei mediteraneene îi lipseau. Răspundea cu tăcere încapătînată la toate întrebările despre felul în care, împreună cu ai săi, a fugit spre România sau despre viața lui trecută. Pudoarea rătăcitorului sau prudența copilului străin, de-abia tolerat de ceilalți? Îmi aduc aminte de furiile mărețe pe care i le provocam, noi, colegii lui de școală, cînd exasperați de tăcerea lui disprețuitoare îl înconjuram scandînd pînă la epuizare: nic, nic, nic! Nic, Salonic! Nic, pentru frați-surori, sau să mori!" El răspundea strigînd cuvinte fioroase, de neînțeles, care îmi aduceau aminte de cele ale bunicului din Galați. Numai accentul și ritmul erau diferite. Ghiozdanul lui Alexis lovea capetele noastre, ne cotonogea cu picioarele, se spîrgeau ochelari înainte ca banda noastră de torționari să se imprăstie, ca un stol de pescăruși, din curtea liceului Gottfried cel Mare din Brașov. Un sfert de secol mai tîrziu ne-am regăsit în Franța, mai exact la Paris în arondismentul zece. Era căsătorit, se așezase.

Își cîștiga oare viața suficient de bine și fără s-o piardă? "Anul trecut am făcut China, vara asta o să facem Egiptul și bineînțeles că vom petrece o vacanță și în California" se fălea Alexis - devenit "șef de serviciu" - atunci cînd, colegi de liceu, ne adunam la bistroul de pe cheiul Valmy. A fi sau a face, iată întrebarea? Dar asta n-am discutat nici cu Alexis și cu atît mai puțin cu vechii colegi.

Sorbim în liniște cele două vișinate și Alexis se regăsește. Cu tot conținutul mare în alcool, la următoarele pahare, gustul lor dulceag și mirosul sălii luminate cu zgîrcenie îmi provoacă greață; ea crește la fel cum scad sentimentele afectuoase față de Alexis. În timp ce sprijinit de bar, lîngă el, încerc să elaborez o strategie perversă cu ajutorul căreia să evit cina comună care ar trebui să urmeze, trei băieți cu scurte de piele neagră, încâtărâmați, plini de ținte lucitoare și cu capetele rase, pe care îi urmează o fată cu părul vopsit jumatate verde, jumatate oranj, pătrund în sală. Hohotesc și clătînîndu-se avansează spre bar.

IMPASIBIL, Alexis comandă al treilea rînd. Un bubos cu creasta îl grăbește, șuierîndu-i printre dinți "Moșu mișcă fundu'." Prietenul meu tace. "N-auzi strămoșu', ești tare de ureche sau ce? Îmi trebuie spațiu vital!" Alexis se întoarce cu încetinelă calculată, vocea lui e dulce, de-abia auzită "Nu, tinere domn, n-am melcii înfundați, cară-te, că altfel îți aranjez portretul". Răspunsul sfîrșie "Liftă împuțită, de unde ai adus accentul tău de căcat?" Alexis al meu își desfășoară toată lungimea, îl ia pe nerușinat de gît și îl aruncă spre ușă cu o putere pe care nu i-o bănuiam. Individul ajunge zdrobit sub o masă, urmărit de privirile patronului, mai întîi uimite, apoi amuzate

NELE cuvinte obscure, vestigiile unei copilării pierdute, bîntuie inconștientul adultului care îmbătrînește. Uneori nu-și mai aduce aminte decît un ritm nesigur și silabe legate printr-o logică misterioasă, fără semnificație. Aceste cuvinte rătăcite nu se lasă prinse, ele scapă mereu. Și se mai întîmplă același lucru cu imagini vechi, incoerente, care ne apar fragmentar și despre care nu știm niciodată dacă înfățișează decorul real al unei situații trăite cu adevărat sau aparțin unui vis uitat.

Într-o după-amiază înghețată suntem numai doi pe Terasa Mateoților, Quai de Valmy. Soarele cu dinți, pe punctul de a apune ne mușcă obraji. Două mese și patru scaune de fier curbat așteaptă ipotetici consumatori. Un stol de pescăruși aterizează pe gheața canalului, țopăie pe suprafața alb-murdară, ciugulesc parcă, după care se pierd din nou în adîncul cerului. În fața noastră, imobilizat de gheață, un vas pentru plimbări, două catarge, corpul și coșul vopsite în alb. Dar de-abia mai aud vocea șuierătoare a lui Volianis... Nu mai sunt prezent...

Spre ce țărături necunoscute plutește acest vapor în al cărui salon mă aflu, copil fiind? De ce acest spațiu luxos, aflat între cele două punți, devine interiorul unei sinagogi și cine este persoana pe care o urmez pășind repede și mărunt, fără ca vreodată s-o pot ajunge din urmă? De unde vine această imagine de o halucinantă precizie ce răsare în mine după aproape o jumătate de veac, din străfundul intimității? Dintr-un vis? Din orașul meu natal, oraș portuar și comercial? Poate dintr-o viață anterioară? Poate.

Vocea prietenului tulbură șirul presupunerilor. În prezența lui, evaziunea este greu posibilă. Pe acest Sancho Pança, hoinar fără să vrea, evreu grec din Salonic, care a trăit la Brașov, în Transilvania, nu-l interesează decît realul. Alexis trăiește la Paris de aproape patru decenii. Pragmatismul lui încapătînat mă consternează, exactitatea pe care o pretinde faptelor sau evenimentelor istorice mă irită, iar vulgaritatea lui mă apasă. Trăsătură care nu este moștenită și nu i-ar sta în fire dacă n-ar fi dobîndit-o. Ea apare la Alexis numai atunci cînd abandonează limbile materne, greaca și româna, schimbîndu-le cu o franceză bănoasă care i se pare că "dă bine" că e "de bon ton". deși nu-i stă bine.

Ce decalaj patetic dintre poziția lui socială de azi și cea din lumea aristocratică sefardă din Brașov, burgul dintre munți. Brașovul... vechea Biserică Neagră și Liceul Gottfried cel Mare...

Galați, orașul meu natal, cu fluviul și marile lui corăbii încărcate cu mărfuri. Cartierele sărace din spatele portului, mirosul pătrunzător de pește al ulicioarelor și cel pestilențial de urină, gunoaie fermentate și cadavre de pisici...

O scară de fier ruginit se sprijinea de zidul curții interioare a casei cu trei etaje, cu tencuiala căzută, din fundătura

Machina - Besuchten

de întorsătura luată de întâmplare. Golani se pierd în întunericul care a și învelit malurile canalului. Urletul lui Alexis, fața lui vinată, saliva de pe buze, corpul apucat de un tremur convulsiv ar fi pus pe fugă și un detașament de neo naziști înarmați. Prelung, sacadat, acest strigăt se lungeste, iar cascadele lui îmi sfredelesc urechile, înainte ca zbieretul să diminueze în intensitate, până ce cuvintele tocate care îl compun, pronunțate războinic, devin distincte, chiar inteligibile - ele sunt bineînțeles: Flachten Fluchten Machina Besuchten. Rătăcite de mai mult de o jumătate de secol în cutele memoriei, ieșind din lunga lor letargie, au reapărut deci aceste cuvinte neliniștitoare, incantatorii, pe care le așteptam. Ele mă goneau de la bunici, din fundătura Pastramei, aceleași cuvinte cu cele adunate în geamătul lui Alexis, care nu mai înțetează, un strigăt original, dacă așa ceva există, care mă îngrozea când școlar fiind chinuiam, cu inocenta cruzime a copiilor, pe noul venit la Brașov. Când a fost asta? În ajun sau mai bine cu cincizeci de ani în urmă? Flachten Fluchten Machina Besuchten!

Atunci când părăsim cafeneaua' a început să ningă. O luăm de-a lungul canalului și apoi pe bulevardul Richard-Lenoir spre Bastilia unde Alexis știe o braserie. "Flachten Fluchten Machina Besuchten, ce înseamnă?" întreb eu. Ținându-și brațul în dreptul feței ca să se apere de rafalele de vânt care mătură intersecția pe care o traversăm, el tace câteva clipe, după care îmi răspunde în limba lui maternă. Ceea ce nu se întâmplă des și îmi place. Îmi place vorbirea lui debarasată de ticurile de limbaj cu care este plină franceza lui.

"Știi, începe el, Salonic era altădată un oraș aproape evreesc, populat de urmașii fugariilor din Spania sau Portugalia. Mîndri de originea lor, primiți ca oaspeți de seamă, răsfățați, ei și urmașii lor, ocupau poziții economice și sociale importante, păstrîndu-și însă deprinderile și datinile. Mai erau, bineînțeles, și mulți evrei nevoiași de-alungul malurilor Marii Egee, veniți dinspre Nord, pe la sfîrșitul secolului trecut și la începutul secolului nostru. Ei fugeau de pogromurile din Ucraina, din Polonia și Basarabia. Zdrențăroși, înfomețați, căutau ceva de lucru, un adăpost, folosind o limbă ciudată pe care n-o pricepea nimeni. Idișul lor lăsa perplexi atît pe notabili cît și pe negustorii prosperi. Acești aşchenazimi, care mai tîrziu aveau să-și aducă o mare contribuție la înflorirea orașului, au fost la început bătaia de joc a tuturor, evrei și greci, macedoneni și bulgari, armeni și turci.

Flachten Fluchten Machina Besuchten este deformarea răutăcioasă a unei expresii germane idișizate, Flüchtig înseamnă refugiat și Besuchten a vizita, a merge undeva ca să vezi ceva. La un loc dădea "caută-mă în altă parte" sau "întinde-o fugă", imprecizie injurioasă dorind să îndepărteze pe milogii nedoriți. Indiferența față de nenorocirile altora și dușmănia față de fugari nu sunt lucruri noi. Ca și răul, ele au rădăcini adînci și dormitează în fiecare din noi."

Cina copioasă a durat mult. M-am despărțit de Alexis în fața porții casei în care locuiesc, între străzile Dieu și Beaupaire. Ca să ajung la apartamentul meu, traversez curtea interioară, refăcută de curînd. Când, deodată, îmi apare cealaltă curte, cea din fundătura

Pastramei unde îl sîcîiam cu poveștile mele pe tatăl tatălui meu. Acum totul devine limpede.

AM AFLAT despre moartea bunicilor mult după război, la sfîrșitul anilor patruzeci. familia îi credea deportați de nemți înainte de retragerea lor, sau de eliberatori - de fapt noii ocupanți. Tocmai îmi dădusem bacalaureatul. Toamna am plecat împreună cu părinții spre orașul natal. Ruinele erau la locul lor. Nimic nu fusese curățat în patru ani de pace totală. Din casa noastră de la deal erau în picioare numai două ziduri de colț și gardul acoperit de viță sălbatică din jurul grădinii. Mama a dorit să rămînă acolo, să se plimbe, să scotocească în ruine ca să găsească, poate, mici vestigii ale unei vieți care nu mai era a noastră. Tata și cu mine am coborît spre port, între munți de piatră calcinată. Fundătura Pastramei nu mai exista, în locul ei se ridicau niște barăci.

Un tînăr îmbrăcat într-un bluzon militar cîrpit s-a apropiat de noi, era cu siguranță unul din fiii croitorului armean cu care bătusem mînea. Și într-adevăr după puțin timp m-a recunoscut. Îmi amintesc de cuvintele lui, ca și cum le-aș fi auzit ieri. "Cînd SS-iștii au venit să dinamiteze totul, înainte ca să se retragă, povestea el, bunicul tău s-a seculat de pe taburetul lui și, repezind pumnul spre ei, le-a strigat cuvinte ciudate, de neînțeles. Bunicul urla din ce în ce mai tare, cînd, un neamț, un gradat, a scos un revolver și l-a doborît dintr-un foc. Bunica s-a aruncat peste trupul bunicului ca să-l apere, iar gradatul a golit restul încărcătorului asupra ei. În ziua aceea de miez de august muream de frică și de căldură. Da, era 15 sau 16 august 1944. Mi-au zis să plec, că, dacă nu, va fi vai de mine! Mi-am luat picioarele la spinare, dar de departe am privit cum puneau legăturile de explozibil în pragul caselor și la intrarea pivnițelor. După scurt timp au venit rușii. Aveau altele de făcut, nu să ne ajute să îndepărtăm ruinele. Bunicii tăi mai sunt acolo" spunea tînărul mîhnit, arătînd spre unul din dîmburi. Peste pietre și moloz creștea deja o vegetație plîpîndă.

Tata a închiriat un excavator și a angajat, de pe cheiurile Dunării, trei docheri. Nici mama nici eu n-am asistat la operația macabră. Ceea ce a rămas din bunici a fost înmormîntat în cimitirul evreesc din Galați. Ploua. Făceam parte din minian. Cu ochii ușați, dar tremurînd, ascultam pentru prima oară kadișul pe care-l spunea tata, după care ne-am întors împreună la Brașov. Puțin mai tîrziu, chiar în ajun de Yam Kipur, ziua mării iertări, plecam spre Franța, prin Istanbul, Haifa și Neapole. asta-i altă poveste.

Îmi rămîne să decriptez sensul celor două imagini care-mi bîntuie mereu nopțile fără somn, salonul vaporului devenit sinagogă și creasta aceluia munte abrupt și împădurit, dintr-o periferie pariziană, la care nu pot să ajung. Încă mai sper să mi se dezvăluie semnificațiile lor secrete, sau într-una din zilele care urmează, sau într-alta mai departe, în pragul plecării fără întoarcere sau după ea.

Nicolae Esinencu

Ieșirea din mine

La alergările de ieri -
Alergări pe distanța 60 metri -
M-am depășit de două ori,
De două ori am ieșit din mine.
Eu alergam în față
Și eu alergam în urmă.
Nu mai era pistă
Că puteam să mă depășesc
A treia oară.

Nu m-ați observat?
Tot ce e posibil.
Doar și voi alergați
Pe pistele voastre,
Și voi ați vrut să ieșiți
Din voi, nu-i așa?

Reparație

Cum te știu
O fire distructivă,
Tot ce e posibil
Să mă cucerești
Și în seara asta.

Permite-mi,
E vorba de un mic răgaz,
Să-mi cimentez,
Pe ici pe colo
Sentimentele,
Să pot rezista,
Cel puțin,
Primului tău atac.

Columbii

Toate se desfășoară
După un proiect
Foarte bine chibzuit.

Continental a rămas,
Oceanul a rămas,
Columb s-a dus
Mai departe
Să descopere
Alte tărîmuri.

Revers

Pe reversul
Chipului meu
Se află tipărit
Celălalt eu,
Mortul

Biblioteca

La un moment dat,
În puterea nopții,
Kaghebiștii, cenzorii
Ascunși prin cărțile bibliotecii
mele,
Scot capul, nările de printre foi

Să tragă un fum din fumul
Țigării mele fumate
Și să respire nitel
La aburul fierbinte
Al cafeluței mele,
Ca apoi din nou să se cufunde
În cărțile mele.

Hai, mititeilor, respirați,
Și la muncă.
Pe cine aveți de gînd
Să mai împușcați?

Ploaia

Mă duc la marginea orașului
Să văd cum plouă.

Voi nu mergeți la marginea
orașului
Să vedeți cum plouă?

Rugăciune

Dacă ați putea
Să vă mai uitați unul la altul.

Dacă ați putea
Să vă mai ascultați unul pe
altul.

Dacă ați putea
Să mai rîdeți.

Dacă ați putea
Să mai cîntați.

Dacă ați putea
Să mai dansați.

Dacă ați putea să
Nu mai muriți.

Galop

Ai putea să și alergi
Prin viață.
Sari peste secole cum se sare
Peste barierele de pe
Pistele de alergări.
În secolul ăsta mînînci.
În celălalt faci dragoste.
În celălalt fumezi.
În celălalt te cerți.
În celălalt te bați.
În celălalt cînti.
În celălalt o îngropi pe mama.
În celălalt îl îngropi pe tata
Și într-un secol - mori și tu.

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Poveste despre iubire

DACĂ ai o putere magică, fie doar și pentru un timp foarte scurt, să-ți suspenzi mizera condiție umană cotidiană și să privești cu ochii cercetător în juru-ți, ai să constăți, ușor, cât de tare te-ai îndepărtat tu, și semenii tăi, de valorile fundamentale. Cita risipă de energie pentru lucruri efemere, fiice ale deșertăciunii, și câtă ignoranță față de acele lucruri esențiale. Ce față necurată, dar magnetică, au nimicurile și cum ne atrag și ne țin prizonieri! Spectacolul *Toujours l'amour* al lui Dan Puric de la Teatrul Național din București (Sala Atelier), o bijuterie teatrală, nu doar că m-a bucurat enorm, dar mi-a redat forța să privesc detașat în jur și să aleg bobul de neghină. Spectacolul este o metaforă, o poveste despre iubire, despre cuplu. Spațiul în care ți se spune povestea și o ascuți devine o insulă fermecată, ferită de furtuna "post-tranziției", un spațiu în care aspiri, măcar, spre unitate. Dacă ce se întâmplă zilnic este o continuă ispită pentru a-ți risipi energia, pentru a o zvîrli în stînga și-n dreapta, discursul teatral non-verbal al lui Dan Puric ne ajută să ne recuperăm energiile spre interior și interioritate. Este un exercițiu spiritual aparent simplu, la un proxim nivel de receptare, dar el capătă, încet-încet, o dimensiune etică și morală. Acest teatru-metaforă, nici foarte eclectic, ca să nu-i prinzi mesajul, nici foarte des-

chis, ca să alunece în facil, este expresia meditației asupra cuplului ca o posibilă formă de salvare.

Inteligent, ludic, traversat de o continuă ironie, direct ca impact, profund estetizant, *Toujours l'amour* are și un caracter inițiativ și unul recuperator, refacerea cuplului, a androginității fiind o stare primordială. Spectacolul are o compunere secvențială, ca în filmul mut, propunind o incursiune în tipologiile iubirii: rusească, spaniolească, italienească, ungurească, românească etc. Doar formele diferă, fondul este același. Fiecare scenetă ilustrează și definește ipostazele iubirii pe mapamond. Specificitatea, particularitatea sînt elemente ale demonstrației și căi de acces spre general-valabil. Inocența, mirarea, comicul, dramaticul sînt presărate cu multă știință, în doze măsurate pe balanțe fine, de laborator. Iluzia cuplului se poate transforma în realitate cu condiția ca Ea și El să dozească acest lucru. Oriunde ar fi pe pămînt! Comentariul ironic este o provocare a autoironiei. Printr-o formulă, restrictivă însă, în cazul nostru, am putea spune că este vorba despre un spectacol de pantomimă. Se alătură ei dansul, stepul, acuratețea unor semne teatrale atent căutate, tehnica prin care corpul este făcut să vorbească. Ochii, miinile, gesturile, mișcările nu-ți dau senzația unei perfecte armonii. Fiecare componentă a corpului devine pe rînd

protagonistă, susținută și pusă în valoare de celelalte. Economia mișcărilor înseamnă exigența rigurozității jocului, a gesturilor. Educația corpului presupune în primul rînd cunoașterea lui, descoperirea a ceea ce este în stare să facă. Apoi vine relația corpului cu spațiul, cu celălalt și încărcarea lui cu emoție. Grație acestui travaliu minuțios și îndelungat, emoția, sensibilitatea lui Carmen Ungureanu și a lui Dan Puric ne cuprind și ne fascinează. Mișcările se compun, se descompun, se recompun într-un ritm firesc, venit dinăuntru. Corpurile actorilor sînt poetice și nasc pe scenă un univers poetic. La asta contribuie și scenografa Liliana Cenean și coregrafia semnată de Malou Iosif. Itinerariul iubirii propus de cei doi protagoniști îndeamnă și la eliberarea de prejudecăți, de gândire barocă. Poți descoperi în spectacol percepția "naivă", senzorială, a lumii. Și te poți situa și pe tine în această lume în care iubirea este un jalon fundamental. Chiar dacă cuvîntul nu este rostit pe scenă, funcția lui rămîne la fel de importantă. Dovada este chiar scenariul gândit de Dan Puric, care stă la baza montării.

Performanța spectacolului *Tou-*

Imagine din spectacol

jours l'amour și a celor doi interpreți, Carmen Ungureanu și Dan Puric, stă în complexitatea alcătuirii lui, din limbaje diferite, armonizate pe o singură temă: iubirea. Disponibilitățile de expresie ale celor doi sînt multiple și acoperă o arie largă. Ele se îmbină firesc pe scenă, fără ostentație și ți se oferă ție, spectatorule! Afluența publicului la acest spectacol, pe care și eu l-am văzut de două ori, mi-a revelat faptul că Dan Puric, ca un alchimist, a picurat și ceva dintr-un medicament care, poate, mai are șansa să ne recupereze. Dacă avem nevoie de el și de spectacolul lui, înseamnă că mai avem nevoie de iubire. Ni se mai dă o șansă!

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șuşara

De la Academus la academism (o simplă schiță)

(II)

Renășterea unui cuvînt

AM INSISTAT asupra acestui moment intrucit fără el sînt de neînțeles nu numai renășterea noțiunii de Academie, ci și o anumită funcționare a memoriei colective și formele tipice de valorificare a amintirilor. În climatul de surescitare artistică și spirituală, în plin entuziasm născut în Italia față de antichitatea greacă și latină, cuvîntul Academie revîvie, indicînd deopotrivă natura unui ideal și sensul unei continuități. Clasicismul antic este perceput, dincolo de dimensiunea sa istorică și culturală, ca și o apoteoză a disponibilităților umane, ca un triumf asupra timpului și asupra lumii amorfie. Inalterabila prin vigoarea formelor sale, vie prin energia spirituală pe care o propagă, antichitatea nu oferă doar repere, ci și re-deșteaptă structuri adormite. Cum era și firesc, cele dintîi Academii ce rememorează Academia platonice reunesc filosofi. Prima este *Chorus Academiae Florentinae* înființată în 1454, iar zece ani mai tîrziu va lua ființă, sub conducerea lui Marsilio Ficino și sub protecția casei Medici, Academia Platonice din Florența. Lăsînd la o parte academiile de științe și litere care au proliferat apoi în numeroase țări și orașe, adunînd în jurul lor cele mai strălucite spirite ale timpului, academiile de arte frumoase aduc elemente noi atît în cîmpul noțiunii, cit și în conținutul propriu-zis. Deși cea dintîi Academie de Arte este fondată la Milano, către 1484, de Lodovico Sforza zis Maurul și pusă sub conducerea lui Leonardo, pri-

ma confrerie a pictorilor se înființează la sfîrșitul sec. XIII sub semnul Sf. Luca. Dacă prin nume organizațiile pictorilor vor sta de acum sub amintirea lui Platon, în fond ele se pun în descendență evanghelică. Denunțați în Republică drept periferici imitatori ai imitației și excomunicați alături de ceilalți corupători de moravuri, poezii, pictorii își iau, într-un fel, o revanșă tîrzie: ei intră într-un concept platonice pentru a se conforma unui imperativ cultural și moral, pentru a-și crea o identitate de grup, dar și pentru a tulbura, chiar dacă mai tîrziu, însăși liniștea cuvîntului *academie* care de aproape două mii de ani părea să fie imperturbabilă. Aceste prime Academii nu-și pun, însă, probleme de orientare estetică, nu au programe riguroase, ele sînt doar forme mai răsărite de corporații medievale care previn artiștii asupra drepturilor și obligațiilor sociale, îi pun în situația de a se ajuta și apăra reciproc. Sînt, în ultimă instanță, un fel de proto-sindicate, forme organizate de a stimula conștiința de breaslă. Spre finele sec. XVI (1585-86) se înființează la Bologna Accademia degli Incamminati condusă de Anibale Caracci. Aceasta este cea dintîi care formulează explicit probleme de natură artistică: re-deșteptarea interesului pentru studiul sistematic al nudului, deprinderea de a imita și a înțelege marile opere ale înaintașilor etc. Caracci a fost, dealtfel, vehement acuzat că a instaurat un fel de *academism* și a inhibat libertatea de creație a urmașilor săi. Dar noțiunea de *academism*, ca denumire a unui stil unitar și puternic, este legată de înființarea Academiei Regale de Pictură și Sculptură, în 1648, din inițiativa Cance-

larului Séguier și a pictorului Charles Le Brun.

Derivație și trădare

FAMILIA de cuvinte derivate din *academie* este relativ restrînsă. Derivate prin sufixe, cuvintele *academician*, *academic*, *academică* denotă exact relația, natura, calitatea unor fapte sau aspecte care se referă la cuvîntul de bază. Nimic ambiguu și nimic suspect în înțelesul lor de o acuratețe cu adevărat academică. Doar în contexte cu totul speciale aceste derivate ar putea fi întrebuițate cu sens figurat sau ironic, dar atunci este vorba de construcții și manipulări stilistice și nicidecum de nesiguranța sau de fluiditatea sensului. Chiar și derivația cu prefixul privativ ne-, *neacademic*, *neacademică*, se înscrie în raporturi normale, previzibile și exacte cu termenii de referință. Dar seria derivațiilor, deși aparent încheiată, nu se oprește aici. Tot cu sufixe, din cuvîntul *academie* mai pot fi deduse: *academism*, *academist*, *academistă*. La prima vedere această derivare pare redundantă, nemotivată lingvistic, simplă consecință a unei presiuni psihologice și culturale. Și poate chiar așa și este. Pentru că, pînă la un punct, sensurile primelor și secundelor derivate sînt convergente, între ele fiind mai mult decît o relație de sinonimie, aproape o dublare. Singurul termen care nu se regăsește în prima serie de derivate este cel de *academism*, în timp ce *academist* și *academistă* par reformulări pentru *academic* și *academică*. În fapt, atît convergența de sens cit și sinonimia nu sînt decît o iluzie. Dacă *academic* și

academică au o certă rigoare semantică și păstrează o relație strictă cu *academia* ca termen de bază, *academist/academistă* sînt mai degrabă trădări de sens decît derivații reale. Ele sînt permanente la limita peiorativului, într-un continuu echilibru precar, mereu pîndite de evaluări negative. Dar sfera lor de cuprindere este mult mai largă decît cea a aparentelor sinonime, ele fiind relevante mai degrabă ca și categorii culturale. În timp ce *academic/academică* sînt doar denotative, *academist/academistă* au un mult mai generos spectru conotativ. Ele au un sens propriu și un conținut afirmativ atunci cînd sînt folosite și înțelese ca și categorii istorice și un sens peiorativ și un conținut negativ atunci cînd sînt întrebuițate ca și categorii tipologice. Academismul istoric, adică mișcarea academică care presupune un anumit stil de gândire artistică, își stabilește un sistem de norme și își fixează un ideal estetic, nu îndreptățește nici o suspiciune apriorică, pe cînd academismul recurent, oboseala finală și oficializată în care își consumă ultimele spăsmen perioadele artistice care și-au epuizat resursele, motivează întreaga suspiciune și mai mult decît atît. Între *academism* și "academism" se naște, în consecință, cam aceeași prăpastie care există între Academia platonice și academismul nostru cel de toate zilele.

P.S. Pentru a nu îngreuna lectura, am renunțat, în această variantă a textului, la trimiterile bibliografice și la notele de subsol. (P.Ș.)

De demult și de altfel

AM AVUT, de curind, o lungă convorbire cu un actor pe care nu-l cunoșteam "decît" de pe scenă și de pe ecran: *Constantin Codrescu*. 66 de ani de viață, 49 de ani de teatru, 45 de ani de cinema. Săptămîna trecută, la Gala UNITER, *Premiul pentru întreaga activitate*. Am avut revelația personajului Constantin Codrescu și a unui traseu "bibliografic" cu destule elemente spectaculoase: un tată "exploatare" (mare moșier din împrejurimile Hușiului), ruinat peste noapte, arestat și evadat, ascuns de familie cîțiva ani, pînă la o amnistie salvatoare; o mamă care l-a îngrijit cu devoțiune cînd, la 22 de ani, a făcut o tuberculoză (pe care a învins-o spectaculos); perioade în care nimeni nu-i deschidea ușa, momente în care cunoscuții, pe stradă, îl evitau, treceau pe partea cealaltă; săracie progresivă: "avusesem o casă superbă; pe urmă ne-am restrîns: de la cinci camere la patru camere, apoi la trei, la două, la una; în epoca în care am fost bolnav, dormeam într-un pat cu mama"...

I-a venit ideea să facă actorie la Liceul Sfîntul Sava, unde, elev fiind, l-a văzut jucînd pe colegul lui mai mare, Dinu Ianculescu... "Pentru că Teatrul Național arse, spectacolele se jucau pe scena liceului nostru; mă tot învățeam în jurul scenei, pe la repetiții, pînă am ajuns să fac figurație... Așa am început"... După absolvirea Institutului, ca tînăr actor, s-a trezit, în două rînduri, dat afară din două teatre, fără nici o explicație. Cum a reacționat? "Am trecut, cu îndîrjire, mai departe." Forța de a trece cu îndîrjire mai departe i-a caracterizat întreaga existență: a trecut prin cinci mariaje și a colindat prin diverse peisaje teatrale (Tîrgu Mureș, Brăila, Sfîntu Gheorghe, Satu Mare). "Și în viața mea intimă, și în viața profesională m-am ridicat întotdeauna de la masă atunci cînd am simțit că, dacă mai rămîn, nu mai sînt eu"... Versul lui Aznavour, "il faut savoir quitter la table...", l-a obsedat multă vreme.

În 1977 a făcut o depresiune puternică, a simțit că nu mai e stăpîn pe sine însuși, a încurcat rolurile în scenă. Un mare medic l-a sfătuit să-și schimbe meseria. A reușit să se recupereze. În sanatoriul de la Predeal a învins, din nou, boala. Și-a dat demisia de la Teatrul Mic și a plecat la Tîrgu Mureș, să cîntorească secția română de actorie. A văzut, întotdeauna, în gestul de "a părăsi masa", o soluție de a-și păstra libertatea, într-o vreme în care, de cele mai multe ori, simțea, în relațiile dintre oameni, prezența unui "ecran despartitor: suspiciunea, chiar teama"... "Azi ecranul a dispărut. Dar mi-am pierdut încrederea în cel din fața mea; de prea multe ori OK nu înseamnă OK și fair-play-ul e în grea suferință..."

Azi e profesor de actorie (la Universitatea Ecologică), și face naveta; a părăsit Bucureștiul, trăiește la țară, înconjurat de animale: vițică, purcei, oi etc., treabă serioasă, se trezește cu noaptea-n cap, muncește pentru roadele pămîntului!

Să considerăm un tată victorios; a crescut trei copii, a căror înfiere "am simțit-o mereu ca o bucurie și ca o mare împlinire"...

Experiențe recente? "Diverse teatre la care am pus și eu o cărămidă au avut, pe rînd, diverse aniversări..."

N-am primit de nicăieri nici un semn, nici o invitație, nici un telefon, nimic. În fond, nu mă mai miră nimic. Privesc chiar cu umor toată povestea." - *Dar surprinzătoarea normalitate a premiului UNITER, cum o privești?* - Nu pot să fiu decît profund recunoscător acelor oameni care s-au gîndit la mine, atunci cînd nici eu nu mă mai gîndeam la mine!

La capitolul "întîlniri providențiale", Constantin Codrescu ține în mod special la două nume: Sorana Țopa și Victor Iliu. Iată cîteva amintiri despre un regizor clasic și despre un film clasic din istoria cinematografului românesc:

«Iliu m-a întrebat dacă doresc să filmez în *Moara cu noroc*, dacă mă interesează. Nici nu mi-a venit să cred, pur și simplu! Am fost printre foarte puținii candidați pentru Ghiță. Îmi aduc aminte că Amza Pellea a dat și el probe, atunci, pentru Lică Sămădău, pe care avea să-l joace, magistral, Geo Barton... Iliu fusese la teatru, mă văzuse de cîteva ori... A stat de vorbă cu mine, despre viață, despre literatură, despre *Moara cu noroc*... Cum era Iliu? Avea un aer oarecum ciudat, o privire foarte intensă, tăcea foarte mult, și, cînd vorbea, spunea lucruri esențiale. A fost, pe mine, de un adevăr, de o delicatețe și de o cinste extraordinară. Eu am trăit o experiență unică la *Moara cu noroc*: am început prin a filma toate interioarele, în București, la Studioul Televiziunii din strada Moliere. Tot hanul l-am filmat acolo,

Constantin Codrescu, acum patruzeci și doi de ani: Ghiță, din *Moara cu noroc*

de la început și pînă la scena morții eroului. Și, cînd am mers să filmăm exteriorul, între Herman și Bod, aproape de Brașov, eu n-am mai putut să joc! Nu ieșea nimic! Nu puteam să leg personajul. Ghiță murise pentru mine! L-am rugat pe Victor Iliu să mă înțeleagă. Și atunci, Iliu m-a lăsat în pace. Două-trei săptămîni m-a lăsat să nu filmez, să bat coclaurile, să merg pe la stîna, să călăresc... Am reconstruit, încet-încet, în mine, personajul. Prin puterile mele, prin sfaturile lui, și prin ideea foarte inspirată de a nu mă stresa prin "trece timpul!", "vezi ce faci!", "nu se poate!", "avem nevoie!"... M-a lăsat în pace, a lucrat altceva și, în modul cel mai discret, mai delicat și mai decent, m-a readus pe drumul cel bun. Și a cîștigat! Și am cîștigat eu în primul rînd. Iliu avea o extraordinară capacitate de a fi om. Ceva foarte rar în perioada aceea. Am comunicat cu Victor Iliu cum nu se putea comunica, în general, atunci... Și el și Gologan erau ca niște lorzi... (- *Niște lorzi ră-tăciți în obsedantul deceniu?* - Da!) M-a marcat teribil personajul... Casa mea de la țară, în care locuiesc azi, seamănă, printr-o stranie coincidență, cu hanul din *Moara cu noroc*... Are ceva, un parfum ciudat, ceva de *Moara cu noroc*. Un parfum de demult și de altfel"...

Eugenia Vodă

Creații inedite

TREBUIE să recunoaștem că în marea majoritate a cazurilor, *titlurile noi* se constituie într-o veritabilă *podoabă a vieții muzicale*. Indiferent pe care meridian al muzicii ne-am situa. În marea majoritate a cazurilor, atunci cînd o nouă lucrare - contemporană sau nu, din creația autohtonă sau din cea universală - este programată în afara conveniențelor de orice fel, este programată cu bună-credință, cu motivația împlinirii unui fapt de cultură. Așa s-a întîmplat cu prilejul intrării în viața de concert a ultimelor două mari opus-uri simfonice enesciene, simfoniile a V-a și, ulterior, a IV-a, formulate orchestral de maestrul Pascal Bentoiu în baza indicațiilor autorului, cea de a IV-a ne-a fost prezentată în debutul actualei stagiuni la Filarmonica bucureșteană, sub bagheta dirijorului Cristian Mandeal; cea de a V-a, cu o stagiune în urmă, la Orchestra Națională Radio, sub bagheta dirijorului Horia Andreescu. În treacă fie spus, în acest din urmă caz, nu este un secret pentru nimeni, conducerea superioară a Societății Române de Radiodifuziune blochează de mai bine de un an și jumătate intrarea acestui prețios opus în circuitul internațional al valorilor culturale. Se operează acest lucru în condițiile în care - presa de specialitate a menționat cu pertință - ne aflăm în fața unei mari creații simfonice în peisajul valorilor europene interbelice, lucrare ce a beneficiat abia acum de o primărie specială și de oferte internaționale pentru a fi difuzată în varianta imprimărilor CD. În mod firesc ne putem întreba dacă ne aflăm în fața unei deliberat subminări a valorilor naționale, acțiune coordonată din interior, acum cînd, în ultimul deceniu, creația enesciană renaște la o nouă viață în baza eforturilor unor mari instituții muzicale internaționale, la Berlin, Viena, sau Monte Carlo, a unor mari personalități ale lumii artistice-muzicale internaționale. Dar, revenind la București, la momentele inedite de muzică, în adevăr captivante, ale ultimelor săptămîni... Tot la Radio - să observăm inclusiv aspectele valabile ale demersului acestei instituții publice - în compania Orchestrei

Naționale, a tînărului dirijor canadian de origine japoneză Tadeo Nakajima, am putut re-audă după multe decenii, la București, simfonia dramatică "Romeo și Julieta" de Berlioz; este un opus mare, un opus hibrid, de natură operistică-oratorială și simfonică, lucrare ce aparține perioadei atît de efervescente de reformulare a limbajelor, a formelor, a genurilor muzicale, în deceniile de început ale secolului XIX, perioadă marcată de titani ai gîndirii, ai faptei, în peisajul artistic al timpului, personalități ce au urmat lui Beethoven, artiști de îndrăzneală lui Berlioz însuși, a lui Debussy, Liszt sau Wagner. Nakajima dispune de forța, de fervoarea, dar și de cumpătarea susținutei unse ample pe care știe să le stăpînească. I-a fost alături Corul Radio admirabil strunit în ultimii ani de maestrul Aurel Grigoras; o impresie puternică a produs evoluția basului Marius Manyov, din Timișoara, o voce frumoasă de bas cantabil; dificultatea copleșitoare a textului muzical ne-a dezvăluit în acest caz, un vocalist de mare rezistență și un talent dramatic impresionant.

Cu cîteva săptămîni în urmă, în aceeași companie, o altă pagină vocal simfonică romantică ne-a fost prezentată în primă audiență bucureșteană prin grija dirijorului austriac Leon Botstein. Recviemul pentru soliști, cor și orchestră de Antonin Dvorak, ni se dezvăluie drept o creație amplă ce accentuează în textul latin al missei morților, viziunea dramatică și mai puțin pe cea apocaliptică a judecății. Lirismul consolator al muzicii este evaluat de Botstein în termenii unei structurări profesioniste realmente eficiente, aspect ce ni-l recomandă pe muzicianul american drept un oaspete dorit al sălilor noastre de concert. Captivant în alcătuirea sa ne apare și concertul Orchestrei de Camera Radio, concert pe parcursul căruia dirijorul Horia Andreescu ne-a propus un program cu totul inedit de muzică clasică germană. Menționez de la început varianta pentru ansamblu de corzi a celebrelor pagini beethoveniene, anume Cvartetul op. 95, în fa minor, și Marea Fuga op. 135; lucrări de adîncă maturitate ce

marchează debutul marilor prefaceri romantice ale secolului trecut. Să observăm cultura elaborată a tonului de b-prețioasă decantare a sonorității corzilor, veritabil reflex al unui acordaj interior stabilit de dirijor în relația sa cu ansamblul. În cadrul aceluiași concert, am distins două momente de strălucire, de farmec și de grație; mă refer la prezentarea Concertului pentru cvartet de coarde și orchestră de Louis Spohr, un moment savuros, antrenant, realizat cu participarea renumitului Cvartet "Voces". În deschiderea aceluiași concert, Simfonia a V-a de R. Schenker, a-testă - dacă mai era nevoie de demonstrație - că în urmă cu două secole, circulația valorilor, inclusiv a celor muzicale, răspundea unui dinamism cultural în care erau antrenate și Țările Române; căci autorul, ardelean de origine, din Șura Mică, a știut să parcurgă cu succes "à sa manière", drumul integrării europene, ajungînd, la Paris, să cînte alături de Rameau sau de Mozart. Recent, lucrările sale au fost descoperite în capitala Franței prin strădania muzicologului Vasile Tomescu și au fost redat circuitului vieții noastre de concert, inclusiv în varianta imprimărilor CD, prin demersul dirijorului Horia Andreescu. La Filarmonica, o reprogramare "de zile mari" o constituie reprezentarea pentru prima oară la Ateneu, a Concertului pentru trombon și orchestră de Liviu Dăncănu. Aș spune o prezentare - dacă se poate numi - ideală! Este o muzică sobră, a unor stări alăturate în trepte, cu o simetrie ce se definește prin opoziții puse în valoare cu o susținere captivantă de trombonistul englez Barrie Webb, de dirijorul Cristian Mandeal, extrem de eficient, de constructiv în munca de asamblare a acestui impresionant opus. În domeniul muzical cameral două au fost momentele de special interes, momente ce au etalat pagini inedite de specială atracție. Trebuie să observăm că ambele au fost împlinite cu participarea pianistului Cristian Petrescu, originar din România și stabilit actualmente la Paris. Este un muzician de temeinică formație intelectual-artistică, fapt ce-i permite realizarea unor direcționări stilistice

dintre cele mai captivante, temeinic împlinite profesional ca mijloace de exprimare. L-am audiat recent, la Sala Auditorium, în compania compozitorului și cantatorului Cristian Alexandru Petrescu - este vorba de o surprinzătoare dar deloc incompatibilă potrivire de nume; lied-urile și poemele acestuia din urmă, lucrări scrise pe versuri de Lucian Blaga, conturează un univers ce completează în chip miraculos spațiul poetic original, cu o bogăție a nuanțelor, a detaliilor de ordin spiritual, expresiv, dar și vocal, ce vizează starea de grație în așteptarea momentului însuși al creației. Cu puțin timp mai înainte, în compania aceluiași prezentor pianistic, de această dată la Ateneul Român, cele *Patru piese pentru clarinet și pian*, de Alban Berg, au cunoscut o realizare de un inefabil muzical poetic ce evocă întîlniri artistice dintre cele mai prețioase. Iar subtilitatea complexului timbral dinamic, raporturile complementare dintre cele două instrumente îndreptăteau motivația unei asemenea întîlniri la care a luat parte, definind sensul interpretării, clarinetistul Aurelian Octav Popa, unul dintre spiritele atît de tinere, de iluminate, ale muzicii noastre. În cadrul aceluiași concert, cu participarea minunatului nostru clarinet, și de asemenea a violoncelistului Dan Cavassi, artist dăruit muzicii pe care o comunică, prin strădania acestui insolit cuplu de muzicieni instrumentiști, am putut audia o fermecătoare *Sonata breve pentru clarinet și pian*, de Constantin Silvestri; o dată în plus am avut demonstrația faptului că - în deceniile de mijloc ale secolului - marele muzician a făcut parte din elita compozisticii europene în care nu a reușit, însă, să se impună nici cu pana și nici cu bagheta dirijorală. Ne rămîne nouă menirea de a împlini actul de responsabilitate de a-l arăta lumii, dar și nouă înșine, pe Silvestri compozitorul, eclipsat în timpul vieții de statura muzicianului interpret. Iar astăzi neglijat prin limitările noastre de tot felul.

Dumitru Avakian

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

Băieții răi ai familiei

NICOLAE CARANDINO, încă viguros și cu umorul său neștirbit, ne spune cum s-a întâlnit el într-o zi pe *Calea Victoriei* cu Șerban Ghica, "un bătrinel ramolit", nu mult după eliberarea lor din închisoare, prin 1961-1962.

Treceau, așadar, amindoi, unul pe un trotuar, altul pe celălalt trotuar, prin dreptul *Telefoanelor*. Ceva mai îndărăt, spre cofetărioara discretă, veche, a fostului *Teatru Național*, bombardat și distrus de nemți imediat după 23 august 1944.

Cu verva lui levantină, venerabilul, din tagma *cinicilor* (de la *ciine*) ne povestește că acest Ghica, văzându-l pe celălalt trotuar, a tipat la el, peste capetele trecătorilor grăbiți: "Carandino, ... mă, ... e-adevărat, mă, că Măniu a murit în brațele tale?"

Noi stăteam îngrămădiți în jurul povestitorului, ascultându-l cu lăcomie. Carandino făcuse o pauză, de efect. În timpul acestei pauze, el se uitase la noi, rînd pe rînd; ori ca să ne ia de martori, ori ca să prepare cum trebuie lovitura.

Și-a zis, ... Carandino, ... a strigat tare, către celălalt trotuar, al lui Șerbănică, lui Șerbănică:

"E-adevărat, mă, ... și te mai b. și în p.m., ca să știi!"

Pe urmă o luase repede în jos spre *Telefoane*, lăsându-l pe celălalt încă aplecat, cu palma, încă, la ureche. Astfel trece lumea...

Știu că hirtia, contrar zicerii că *rabdă orice*, - *Le papier souffre tout*, - nu prea înghite multe cînd e vorba de măscări, de trivialități, deși majoritatea oamenilor le folosesc în intimitatea lor. Ipocriții de noi...

Voi încerca, totuși, s-o spun și pe cealaltă. Fie ce-o fi. Fără a mă mai scuza dinainte. Cu riscul produs de partea infernală a vocabularului nostru, care parte, în drumul ei către un posibil *dicționar total*, în fine scris, nu trece în prezent nici de pragul cel mai tocit al *Purgatoriului*.

Iată faptele. Tot Nicolae Carandino, om de spirit și de caracter, se afla în celulă, într-o vreme, tot cu acest distins domn Ghica de pe linia ilustră a neamului său. El, - ne spunea vajnicul grec - își făcea noapte de noapte rugăciunea înainte de culcare.

Carandino relatează: "Era una noapte, cînd «Șerbănică» se sculase din somn, fiindcă uitase să-și facă rugăciunea. Știu că era cam pe la unu, fiindcă aveam un ceas în cap, nu pot să explic, dar îl aveam, și încă demult... Și-atunci, Șerbănică asta, așa cum se trezise el cu noaptea în cap... este puțin zis, ... mă scuturase ca să mă deștept și eu și să aud treaz bine ce vrea el să mă întrebe... Și m-a întrebat așa, foarte serios: că tocmai vrea să se apuce să se roage, și că avea o problemă: ce să fa-

că, ... se făcea, în rugăciunea lui, să-l roage pe Dumnezeu, rugîndu-se și pentru nevastă-sa?... - aici ezita, și Carandino îl îndemnase, zi-i!... - și bătrînul domn Ghica îi spusese, vorbă cu vorbă, ... "dacă se roagă lui Dumnezeu pentru nevastă-sa, poate să-i spună «pizdulicea mea»? , și dacă Dumnezeu s-ar supăra?..."

Ce drolerie de proză, ... *sudamerican-catolică*.

În 'ideea de cenzură interioară intră: reținerea față de starea ta interioară adevărată; față de tabuurile sexuale; față de tabuurile religioase; față de realitatea nudă sau starea politică a societății; ipocriziile de comportament; tot ce poate atinge amorul propriu.

Deseori, cenzura interioară are drept complementare actele cele mai urite de orgoliu care, în loc să ascundă, - cum fac tabuurile, - dezvăluie stări auto-conflictuale, ne-mulțumiri, presupuse ofense ce trebuie neapărat răzbunate fie și modificînd ori falsificînd realitatea.

Este, deci, contrariul cenzurii interioare. Aceasta maschează. Cealaltă, decurgînd din orgoliu, se varsă, dă peste, ducînd pînă la jignirea celorlalți semeni sau chiar a societății majoritare, exceptîndu-i pe cei bolnavi de aceeași boală.

În politică, mai ales, orgoliul dezmațat al unor indivizi complexați ajunși fiecare stăpîni pe cite o parcelă de putere este cel mai spectaculos și aducător de pagube societății sau statului în care înșii respectivi lucrează...

De obicei, acești inși poartă pe figuri conținutul lor launtric gata să se reverse peste noi ca o vomisură.

Băieții răi ai familiei... Ai familiei nomenclaturiste învățați la școala Utopiei convertită în atîta ură, dispreț, vanitate și suficiență... Cei trei mici monștri, ... cei trei cavaleri pișcheri ai apocalipsului micuț și el, dimbovițean, ori de aiurea, rapace în orice caz, ajunși sus, fără nici o altă grijă mai mare decît să zbiere, să se prefacă, să mintă și să dea totul cît mai înapoi. Cei trei, siguri că deștepți ca ei nu se mai găsesc nicăieri pe lume și care, - ai naibii - demoni-demoni, dar închinându-se cuvioși pe la marile parastase, ori ce-o fi; și care, la atîtea victorii ale lor, rîd cum rîd ei, cu risul lor schimonosit de hiene domesticate... Cum e unul unsuros ca un patron de frizerie, frecîndu-și mereu palmele de satisfacție în ușa prăvăliei... Sau celălalt, ospătarul-șef veșnic agitat, tîrît înainte de burtică-i prosperă. Ori alalt, băiatu-tatii, gagiul, belatrul, cu ochii amoros beliți, - nepieritoare consecință a zicerii din bătrîni că ce naște din pisică, șoareci mîncîcă.

SĂRBĂTORIRE

LUNI, 2 februarie a.c., la Muzeul Literaturii Române a avut loc sărbătorirea împlinirii vârstei de 70 de ani de către conf. univ. dr., membru al Academiei Române, Matilda Caragiu-Marioțeanu. În prezența unui public numeros, au luat cuvîntul: Alexandru Condeescu, directorul Muzeului Literaturii Române, Ion Caramitru, ministrul Culturii, Eugen Simion, președintele Academiei Române, Valentin Hossu-Longin, consilier guvernamental, care a dat citire mesajului primului ministru, acad. G. Tepelea, prof. dr. N. Tanașoca, directorul Institutului de Studii sud-est europene, N. Sarmandru, director adjunct al Institutului "Al. Rosetti" și sărbătorita. Manifestarea a fost organizată de Muzeul Literaturii Române și Societatea culturală macedo-română.

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea XVI

München-Chiemsee, joi...

Onor. Domn Neculai Lateș
Rădășeni

Dragul meu Neculai,

SALUTĂRI din München. Îți scriu, cum ți-am făgăduit, din capitala Bavariei, dintr-o urbe cu clădiri monumentale, cu grădini îngrijite, cu străzi largi și poduri frumos închegate. Dacă ți se pare că sînt puțin incilcit, aceasta provine din faptul că sînt încă amețit după o ieșire la Oktoberfest, sărbătoarea lui Octombrie de pe Theresienwiese. Eu, care împreună cu tine am făcut destule năzdrăvănii (ți-aduci aminte de chefurile de la Spătarești?), trebuie să recunosc că la München am atins culmea. O petrecere mai reușită ca aceea de aici n-am apucat și nici n-am să mai apuc.

Am pornit cu un cîrd de tineri gălagioși, obișnuți ai casei gazdei mele, domnul Wilhelm von Kaulbach, cel mai vestit pictor din toată Bavaria. Erau și doi români cu noi: Petre Carp care studiază la Bonn, unde își dă doctoratul, celălalt, parcă din părțile Olteniei, pe numele lui Alexandru Lahovary, elev. Josefa, mezina, a plîns rugîndu-se de mama ei să-i dea voie să meargă și ea cu 'cei mari' la petrecere, dar n-a fost chip.

Poate o suptă, poate două sute de mese de cite opt persoane, erau întinse pe cîmpie, dar la fiecare se îngrămădeau mai mulți petrecăreți, căutînd un colțisor unde să depună stacanal de bere, greu de o oca; îl golești cu ușurință și mai ceri. Niște femei, zdravene ca un dragon, umblau printre mese cu cite opt pînă la zece halbe spumoase în mînă (le apucau de toată cu mare pricepere), încasau banii, dădeau restul și mai spuneau și cite o glumă de rideau toți mușterii și mai voiau...

Este imposibil să-ți spun cîtă bere am băut. Bănuiesc că în patru zile am întrecut cantitatea de vin consumată într-un an acasă. Scriu asta, fiindcă, întorcîndu-ne într-o birjă al cărei coș se bălăbănea periculos, o întrebam pe vecina mea, o necunoscută: 'Băut-am un butoi, două sau trei?' Nici fata nu știa, îmi îndepărta doar gura coclită, însă fierbinte, de urechiușele ei delicate.

Cînd am ajuns acasă ne-a fost iarăși sete. Ne-am potolit-o cu jocuri năbadașoase și am adormit legănăți încă de muzica de la chermeză. Cred că au

fost peste douăzeci de fanfare și tarafuri saltărețe care au sunat din alămuri răsunătoare, din viori și din țitere. Diferiți măscărîci își dădeau osteneala să ne facă să rîdem, deși noi tocmai asta făceam, atleți chipeși se prindeau de miini și de glezne în piramide ametoare, alții topăiau pe sîrmă sau scui-pau foc. Am dansat și eu toate dansurile care sînt acum la modă, mai ales valțer, landler, iar la polcă am fost un adevărat maestru, căutat de codane blinde, generoase, care cu o privire pe sub genele abia deschise îți răvăseau simțurile și nu te lăsau o clipă să uiți că ești bărbat. Ca să ții la atîta bătură, chelnerițele îți aduceau covrigi și cîrnaciori albi, foarte gustoși, un soi de chișcă de la noi, dar mai fină, cu tocatură de vițel și pătrunjel.

Ne-am trezit pe la chindie. L-am întrebat pe Petre Carp, cel mai serios dintre noi, cum și cu ce ne putem dregge. A răspuns pe placul meu: 'Mergem la Oktoberfest!' Și iată, așa ne-am dus a doua oară, și a treia, și a patra. În ziua a cincea, ne trecuse toată oboseala, am mers cu pictorul, în docarul lui, la Chiemsee, cel mai întins lac bavarez, pe care îl înconjură călare în 8 ore. Are trei insule: a domnilor (Herrenwörth), cu o mănăstire benedictină de călugări, a doamnelor (Frauenwörth), cu o mănăstire de maici, și insula cu buruieni (Krautinsel), mai demult grădina de mirodenii a monahilor. Numeroși artiști din München și din alte părți vin aici să lucreze sau să se reculegă. Un stoler localnic a construit o barcă cu vaporii cu care te poți plimba pe apă. Fiindcă era o zi caldă de toamnă, am poposit pe mal, la soare. Un pescar prins o știucă sub ochii noștri, a prăjit-o pe cărbuni și ne-a pofțit s-o gustăm împreună.

Ne-am întors peste Perlach, unde, pe o coloană, am văzut bustul regelui Greciei, Otto, pe locul unde el s-a despărțit de tatăl său cînd a plecat ca să preia coroana elena.

Păcat că nu ești și tu aici. Mă tot gîndesc ce faci și cu cine mai petreci acum. Aș vrea să aud că îmi simți lipsa, după cum și tu, dragă Neculai, îmi lipsești. Data viitoare vom călători împreună, poate în China, ca strămășul tău Milescu.

Te sărută cu mare dor, al tău
verișor Enache.

POLIROM

NOUTĂȚI
februarie-martie '98

Jean Delumeau
Păcatul și frica

Paul Cornea
**Introducere
în teoria lecturii**

Gail Kligman
Nunta mortului
Ritual, poetică și cultură populară
în Transilvania

Carl E. Schorske
Viena fin-de-siècle
Politică și cultură

Vladimir Jankélévitch
Iertarea

În pregătire:

Mihail Psellos Cronografia. Un veac de istorie bizantină
F.M. Dostoievski Idiotul (traducere nouă)

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C.Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)6138978
Brașov, str. Toamnei nr.7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

Literatura la reanimare

DEPARTAMENTELE de literatură din Statele Unite trec, de o bună bucată de timp, printr-o criză profundă. Într-o societate atât de tehnologizată cum e cea americană orice demers intelectual care nu are o finalitate practică evidentă e discutabil în sensul că poate fi oricând eliminat din curriculum-ul universitar. De fapt, nu doar literatura este într-o poziție ingrată, dată fiind lipsa ei de "utilitate" socială clară, ci și filozofia, lingvistica, ori multe alte departamente umaniste care au ambiția să pregătească specialiști (adică persoane cu un doctorat sau cel puțin masterat în domeniu), și nu doar să furnizeze un minim obligatoriu de așa-numit "liberal education" care i se cere oricărui student, indiferent de opțiunea sa finală. Pozițiile academice din domeniul umanist sînt printre cele mai nesigure, pentru că adevărate mișcări tectonice agită universitățile americane: facultățile se grupează și regroupează cum nu te aștepti, fuzionînd uneori haotic, anulînd programe de doctorat în plină desfășurare, stîrnind intense conflicte de politică interdepartamentală. Un departament de retorică, bunăoară, poate fi adăpostit într-un colegiu de agricultură! Și încă aceasta nu este o soluție proastă, nici pentru agricultori, nici pentru retoricieni, care se știe, fiindte versatili fiind, se acomodează lesne mai oriunde.

Să nu se înțeleagă, din această sumară și inevitabil simplificatoare prezentare, că umanioarele sînt rău vîregite în America! Dimpotrivă. La urma urmelor, aici și-a găsit Derrida raiul personal, nu? Morala introducerii mele este alta: pentru a supraviețui, pentru a-și legitima statutul intelectual într-o lume care apreciază mai curînd inteligența practică decît spiritul speculativ, disciplinele umaniste au nevoie de o modificare radicală a strategiei lor de constituire ca domenii valoroase, care merită o investiție de timp, energie și mai ales bani (pentru că, în ciuda a ceea ce cred ori susțin unii naivi, îndeobște amatori, cultura se face cu mulți bani, nu doar cu bune intenții și ceva pricepere nativă). Și cum tot ne aflăm în plină era a triumfului interdisciplinarității, această regîndire a statutului domeniilor umaniste trebuie făcută din perspectiva unei posibile apropieri de științele exacte. O ierarhie a privilegiilor acordate disciplinelor a existat dintotdeauna: spre sfîrșitul secolului al XVI-lea, de pildă,

matematica era disprețuită în favoarea retoricii. Astăzi, rolurile s-au inversat în mod categoric. Nu le folosește la nimic umaniștilor să ignore această evidență: în loc să stagneze în programe conservatoare, perorînd și speculînd în van, ori să clameze sosirea unei apocalipse a culturii, mult mai util ar fi să conceapă o nouă alianță cu disciplinele puternice, cu ajutorul căreia să își consolideze propriul statut.

Cel puțin aceasta este strategia unor importanți reprezentanți ai umanioarelor din Statele Unite. O strategie care s-a dovedit a fi foarte eficientă nu doar în politica academică, ci și ca rodnicie intelectuală propriu-zisă. Stabilirea unei alianțe între literatură și alte științe, ca să revin la domeniul cel mai apropiat de interesele cititorilor *României literare*, are un dublu avantaj: pe de o parte o promovare a literaturii, prin "contaminare" cu alte științe, și pe de altă parte o revigorare a literaturii în sine, o descoperire de noi energii și de noi piste de interpretare ori teoretizare. Forțată să își demonstreze utilitatea, literatura, în măsura în care reușește să o facă, nu are decît de cîștigat: recomandîndu-se altora, ea se redescoperă, nouă și proaspătă, pe sine.

Aceasta este premisa implicită a Marthei C. Nussbaum, o eminentă profesoară a Universității din Chicago, specialistă în etică și filozofie antică, prezentată în cartea sa *Poetic Justice: The Literary Imagination and Public Life* (Justiție poetică: Imaginația literară și viața publică). Istoria scrierii cărții este în sine semnificativă: ea e rezultatul unor prelegeri de literatură ținute de autoare studenților de la facultatea de Drept în 1991. Tema prelegerilor era, vag denumită, *povestirea* (storytelling), iar textele pe care studenții au fost solicitați să le citească aparțineau lui Seneca, Sofocle, Platon, și Dickens. Să nu se înțeleagă însă din această bibliografie clasică și tipic literară că prelegerile Marthei Nussbaum s-au desfășurat după tipicul cursului la care profesorul spune oricum ce știe el mai bine, indiferent de interesul ori cerințele studenților. Mă tem că o asemenea procedură are patent strict românesc. După cum stă mărturie cartea, discuțiile profesoarei Nussbaum cu studenții săi au abordat chestiuni precum rolul emoțiilor în luarea unor decizii publice, filozofia alterității, problema compasiunii și a milei în formarea unor reforme economice, sentimentul de clasă, rasă și sexualitate, ori relația dintre imaginație literară și raționalism economic. Cei obișnuiți să desco-

pere în studiul operelor literare fie doar dimensiuni istorice, banale investigații legate de viața autorilor ori în cel mai bun caz de crearea unor școli estetice, fie doar aspecte teoretice (în sens foarte larg, incluzînd analize stilistice, teorie literară ori critică literară), vor fi cu siguranță surprinși să afle că Sofocle poate furniza texte relevante pentru economia politică. Martha Nussbaum demonstrează însă că literatura este, înainte de toate, un soi de Ur-domeniu al spiritului, în măsura în care în ea se regăsesc idei, valori, credințe, norme și convingeri care nu există în mod independent, ci doar într-un circuit de energie mentală (ca să parafrzez un critic reprezentant al Notului Historism) comun tuturor celorlalte spații ale intelectului.

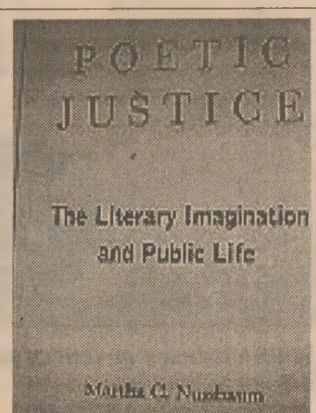
Spre a-și demonstra această premisă teoretică, Nussbaum alege drept caz particular de studiu pentru cartea sa, romanul lui Charles Dickens, *Hard Times*. Citînd romanul lui Dickens, cititorul se deplasează, virtual, între mai multe zone sociale, politice și economice în același timp: o școală primară, căminul unei familii cu venituri medii, un circ, căminul unei familii de proletari, biroul unui industriaș, o fabrică, o mină abandonată. În fiecare din aceste spații simbolic-literare cititorul întîlnește și cunoaște tot soiul de personaje, diferite mult între ele, care recompun, în suma lor, o societate imaginată pe care e invitat să o înțeleagă și să o judece. Lectura nu e detașată, în măsura în care această lume imaginată are vitalitatea și complexitatea uneia reale; cititorul e constrins cumva să se identifice cu intriga, cu personajele, cu mentalitatea și obiceiurile lor într-un mod care îl transformă treptat într-un cetățean virtual al acestui univers închipuit, pentru care evenimentele petrecute în roman nu sînt doar etape în desfășurarea unei scheme narative, ci fragmente dintr-un context mult mai larg existențial. Întîlnirea dintre sine și Mr. Gradgrind, de pildă, unul din protagoniștii romanului, se consumă în același fel ca și întîlnirea cu o persoană reală: pentru a-l înțelege pe Mr. Gradgrind, cititorul are nevoie să își *imagineze* identitatea sa, să încerce să o priceapă asumîndu-și-o temporar, prin lectura empatică, de ca și cum ar fi propria sa identitate. Dar la urma urmelor, ne atrage atenția Martha Nussbaum, nu astfel procedează Sinele în orice întîlnire cu Celălalt? Sau cel puțin așa ar trebui să procedeze, pentru ca între Sine și Alteritate comunicarea să fie o reușită, nu un eșec tragic, cum ar spune Levinas sau Finkielkraut. Literatura, așa-

dar, ne învață, instruindu-ne imaginația, să ne apropiem de semenii noștri: descoperînd tilcul unor vieți ficționale devenim conștienți de existența Celuilalt de lîngă noi, de unitatea sa, de felul în care e diferit sau asemănător cu noi înșine. Interesant este faptul că *Hard Times* îi permite Marthei Nussbaum să demonstreze și ce se întîmplă cu aceia care refuză să înțeleagă destinul celorlalte "personaje", care preferă obstina să nu se identifice și să rămînă detașați: ei sînt cei ce sfîrșesc singuri și dezorientați, la fel precum un cititor care întoarce ultima filă a cărții fără să fi înțeles nimic.

Firește că unui demers filozofic precum cel implicit întreprins de Nussbaum în această carte i se pot reproșa multe. Înainte de toate că alege un roman realist, lesne de supus unei lecturi simpatetice, generos în oferta sa de comentariu metanarativ. Apoi, că simplifică mult complicatul proces al lecturii, pe care mulți s-au căznit să îl explice pe un fundament epistemologic categoric mai solid. Autoarea nu este propriu-zis o expertă în știința literaturii, și ea ignoră, voit sau nu, cohorte întregi de teoreticieni ai recepției literare, glisînd conceptele, reducînd fără să clipească noțiunea de *cititor implicit* pe care sînt construite cele mai multe dintre teoriile lecturii la una vagă și supărător empirică de *cititor real*, ancorat într-un context cultural și istoric anume. Și totuși tocmai în aceste operațiuni reducioniste vîd eu marele avantaj al cărții: simplificînd, Martha Nussbaum readuce cumva în atenție un soi de fundamente ale literaturii, care s-au cam pierdut în muntele de teoretizări și nuanțări ale ultimelor decenii din teoria literară. Să nu se înțeleagă însă că autoarea ar fi o amatoare în domeniu: asumțiile ei teoretice se bazează în mod explicit pe o teorie a interpretării dată de Wayne Booth în 1988, în cartea sa *The Company We Keep: The Ethics of Fiction* (Cu cine ne însoțim: Etica ficțiunii). Booth susține că actul lecturii este în chip esențial de natură etică, nu atît în sensul moral, cît mai curînd în sens etimologic, de la grecescul *ethos* ce înseamnă sumă de obișnuințe. Citînd, spune Booth, comitem un act etic, pentru că ne identificăm și în același timp ne și distanțăm, prin compararea propriilor noastre concepții și obișnuințe cu acelea pe care le descoperim în ficțiune. Dar pentru a le descoperi și evalua prin contrast cu ale noastre, trebuie să ni le asumăm mai întîi, de ca și cum ar fi ale noastre.

Cum izbutim această identificare atunci cînd citim o operă de ficțiune?

Nu-mi amintesc răspunsul lui Booth, și mă tem chiar că unul explicit nici nu există în *The Company We Keep*. Martha Nussbaum însă oferă un răspuns foarte interesant: prin intermediul emoțiilor pe care le inspiră și le stimulează opera literară. Pornind de la clasică teză aristoteliană a katharsis-ului, Nussbaum demonstrează că sentimentele

Martha C. Nussbaum –
Poetic Justice: The Literary Imagination and Public Life, Beacon Press, Boston.

de milă, compasiune, ori dragoste pe care le creează lectura unui roman susțin înțelegerea structurilor de adîncime ale romanului cu pricina, permițînd o interpretare subtilă și adecvată (da, autoarea nu face parte din tagma unor relațiviști ca Stanley Fish; pentru ea încă mai există lecturi adecvate și lecturi aberante!) a personajelor și a universului lor. Ceea ce este extrem de important este să recunoaștem că aceste sentimente au un mecanism rațional, și deci că lectura empatică nu funcționează pe principiul unei transe.

În măsura în care ne învață să fim raționali și emoționali, adică stăpîni pe noi înșine dar și sensibili la cerințele Celuilalt, literatura este absolut indispensabilă în formarea spiritului uman. Acesta este mesajul, plin de gravitate și forță, al cărții Marthei Nussbaum. Este un mesaj care legitimează și în același timp revigorează statutul literaturii în peisajul intelectual actual. Nu e de mirare, de altfel, că ultima, cea mai recentă carte a autoarei, pune în discuție rolul textelor literare în educația universitară generală. Păcat, mare păcat, că Martha Nussbaum este practic necunoscută în România. O carte ca *Poetic Justice* este pe zi ce trece din ce în ce mai necesară pentru revigorarea studiului literaturii în facultățile noastre de Litere, suprapopulate de studenți plictisiți, blazați, dezamăgiți, și de profesori care au uitat și ei de ce îi interesează literatura. Asta în cazul că i-a interesat cu adevărat vreodată...

POVESTEA - Ionesco și

Mais peut-être nous sommes là pour quelque chose, pour une mission... Je refuse de penser que je suis là pour rien. (Dar poate că sîntem aici pentru vreun motiv, pentru o misiune... Refuz să cred că sînt aici fără nici un sens.)

Eugene Ionesco - Paris, 1987

Tout ce que l'homme entreprend se retourne contre lui. Toute action est source de malheur parce qu'agir est contraire à l'équilibre du monde. (Tot ce întreprinde omul se întoarce împotriva lui. Orice acțiune e sursă de nefericire pentru că a acționa e împotriva echilibrului lumii.)

Emil Cioran într-o convorbire cu Sylvie Jaudeau - Paris, 1990

Eugene Ionesco la Verdun-sur-Garonne, cu soția sa Rodica și fiica lor

C ELE două citate de mai sus rezumă în câteva cuvinte diferența dintre Ionesco și Cioran. Sint cuvinte pronunțate de doi domni în vîrstă, spre sfîrșitul unei lungi cariere; nu mai trebuiau să se preocupe de felul în care le vor fi interpretate vorbele. Nu trebuiau să-și mai facă griji în legătură cu felul în care le vor fi afectate reputațiile. Ionesco era autor consacrat al unor piese ce transmiteau mesajul unei speranțe absurde; Cioran - profetul recunoscut al iremediabilei certitudini a absurdului intrinsec existenței noastre. Deși în anumite privințe cei doi erau foarte apropiați unul de celălalt, în multe altele ei se aflau pe poziții diametral opuse. Dar nu mai erau dușmani. De fapt, deveniseră buni prieteni. Cum au devenit dușmanii de ieri prietenii de astăzi?

S-ar putea explica ura viscerală a lui Ionesco față de brutalitate și nedreptate în termenii unei destul de simple proiectări a experienței sale individuale asupra interpretării social-politice a evenimentelor. Ceea ce, totuși, ar lăsa nerezolvată întrebarea pusă de neașteptata prietenie pe care a dezvoltat-o după război față de Emil Cioran. Căci înainte de război, punctele lor de vedere erau vehement opuse, indiferent de ce subiect ar fi fost vorba: de la artă la politică, de la interpretarea evenimentelor contemporane la aceea a artei și literaturii. Au acționat foarte diferit în viața lor cotidiană, au avut temperamente diferite și, într-o mare măsură, medii de referință diferite. În 1939 erau sortiți să fie dușmani pe vecie. Cioran aparținea dreptei extremiste, Ionesco era democrat convins. În ochii lui, Cioran era un rinocer. De aceea, e surprinzător să vedem că numai la cîțiva ani după război au devenit prieteni atât de buni. (Mircea Eliade s-a alăturat și el ceva mai tîrziu "frăției", ceea ce e de asemenea surprinzător, din aceleași motive.) Fiica lui Ionesco, Marie-France, mărturisea într-un articol publicat după moartea autorului că, în timpul ultimilor ani din viața lor, Ionesco și Cioran se vedeau aproape zilnic. Cioran însuși a vorbit despre prietenia lor în scrisorile trimise unor vechi prieteni din România în anii '60 și '70, în special în scrisorile către fratele său, cu care a purtat o corespondență neîntreruptă după război. (*Scrisori către cei de acasă*, Editura Humanitas, 1995)

Ceva trebuie să se fi schimbat în oamenii aceștia. Ceea ce îi apropia acum trebuie să fi fost mai puternic decît ceea ce îi despărțise în trecut. Ce putea fi? Li se schimbaseră personalitatea? Se schimbaseră interpretarea pe care o dădeau evenimentelor sau împrejurările schimbate ale vieții lor erau răspunzătoare pentru această nou-întemeiată prietenie? Statutul lor de scriitori în exil, sau efortul lor paralel de a deveni autori francezi i-a adus mai aproape unul de altul? Cercetînd trecutul românesc al lui Ionesco pentru a evalua continuitatea dintre scriitorul român și cel francez, ajungem la concluzia că, în exterior cel puțin, Ionesco nu pare să se fi schimbat. În acest caz, proaspăta prietenie s-ar datoră numai schimbărilor petrecute cu Cioran după război? Dar s-a schimbat Cioran cu adevărat? Și care a fost natura acestei schimbări, dacă a fost vreuna? În cele din urmă, numitorul comun al tuturor acestor întrebări este: Cum pot dușmanii să devină prieteni?

V REMURILE s-au schimbat cu siguranță: cataclismul războiului, vechile iluzii s-au spulberat, iar nou-născutele deziluzii sînt împărțite adesea de foștii dușmani. Structurile interne și imaginile asupra lumii se sfărîmă, iar cioburile trebuie rearanjate. Vîrstă îi face și ea pe (unii) oameni mai înțelepți (uneori). Probabil că au acționat toate aceste cauze; și poate că și alte lucruri, pe care nu vom fi capabili să le identificăm, au contribuit și ele. "Orice om are trei caractere, spune zicala, cel pe care îl arată, cel pe care îl are și cel pe care crede că îl are." Perfect adevărat. Filosofii, de la Platon la Kant, au încercat să distingă între fapte și aparențe, între realitate și iluzie, fără mare succes. Cînd au obosit, au hotărît că totul e o chestiune de interpretare sau de punct de vedere.

Cu siguranță, un pas însemnat a fost făcut de Cioran; renunțînd la trecut, după război el a încercat să "sară afară din istorie". Detașîndu-se de orice formă de activitate politică, militantul nihilist a devenit un pur sceptic. În 1946 îi scria fratelui său: "Eu am devenit imun la orice, la fostele credințe și la orice credință viitoare." (*Scrisori către cei de acasă*, ed. cit., 19). În altă scrisoare către părinți (care împărțeau, ca și fratele său, aceleași vederi politice ca și tînărul Cioran), scria în același an: "În multe privințe am avut noroc cu un prieten evreu român care se află la Paris din 1940... el a fost mai cumsecade și mai generos decît toți ceilalți prieteni «creștini» laolaltă... pot conta în orice împrejurare pe sprijinul lui. În fond, toate ideile

sînt absurde și false; nu rămîn decît oamenii așa cum sînt ei, indiferent de origine și de credințe. În această privință m-am schimbat mult. Cred că niciodată nu voi mai îmbrățișa nici o ideologie." (Ibid., p. 17) Pe de altă parte, Ionesco, văzîndu-și spulberate toate speranțele într-o Romînie democratică, născută din cenușa vechiului regim, s-a simțit profund dezamăgit cînd comunistii, sprijiniți de sovietici, au luat puterea la București. Nihilistul batjocoritor a devenit și el un sceptic. Amîndoi erau distruși, nefericiți, dezamăgiți. Amîndoi căutau o modalitate de a o lua de la început. Poate că acesta a fost terenul comun pe care s-au întîlnit.

Foarte curînd după război, atît Ionesco cit și Cioran au devenit binecunoscuți autori francezi. Este interesant că amîndoi s-au convertit (deși în cazul lui Ionesco era o reconverțire) la limba franceză, după o relativ scurtă perioadă de "activități românești" la Paris. Ionesco lucra la traduceri din română în franceză; în perioada imediat de după război a tradus în franceză mai mulți autori români. Printre ei, straniul Urmuz, care l-a influențat fără îndoială pe viitorul autor de drame absurde. Pe de altă parte, Cioran încerca să-și rescrie o parte din eseurile de tînerete și să le traducă în franceză. A făcut de asemenea un mare efort și a pierdut mult timp încercînd să traducă în românește cîțiva poeți francezi, pe Mallarmé în special. Apoi, dintr-odată, amîndoi renunță la prima lor limbă și deliberat optează pentru franceză. În 1949, Emil Cioran a cîștigat prestigiosul premiu Rivarol (acordat celei mai bune lucrări scrise în franceză de un autor străin) pentru prima lui carte franțuzească, *Précis de décomposition - Tratat de descompunere*. În 1951, după cum știm, *Cîntăreața cheală* i-a adus lui Ionesco dacă nu faimă, cel puțin notorietate.

P RIMA ÎNTÎLNIRE, distanță, dintre cei doi avusese loc la București în 1933, cînd Ionesco îl caracterizase cu dispreț pe Cioran drept "această galbenă reedi-

tare a lui Rozanov și a altora" (*Război cu toată lumea*, vol. 2, p. 63). Cioran, fără să se refere personal la Ionesco în scrierile lui dinainte de război, atacase vehement idealurile democratice (vezi lucrarea noastră despre Cioran *Temptations of Emile Cioran - Ispiririle lui Cioran*, New York, Peter Lang, 1996). În anii mediat următori războiului, Ionesco era încă minios. După părerea lui, cei mai străluciți tineri intelectuali din generația sa (Mircea Eliade, Constantin Noica, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu și Haig Acterian), conduși de o combinație de gîndire vitalistă și de ideologie socială de extremă dreapta, aseasonată cu cîteva arabescuri specifice autohtone, ar fi fost cauza decesului postbelic al vieții intelectuale în Romînia. Într-o scrisoare trimisă de la Paris lui Tudor Vianu, în 1945, Ionesco scria: "Cioran e aici, exilat. Admite că a greșit în tînerete. Mi-e greu să-l iert." (*Scrisori către Tudor Vianu*, ed. cit., vol. 2, p. 274) Și continua cu cuvinte grele la adresa lui Mircea Eliade și a maestrului tuturor, profesorul de filosofie Nae Ionescu, liderul spiritual al tinerilor intelectuali români de dreapta: "Noi am fost niște bezmetici, niște nenorociți. În ceea ce mă privește, nu-mi pot reproșa că am fost fascist. Dar lucrul asta se poate reproșa aproape tuturor celorlalți. Mihail Sebastian își păstrase o minte lucidă și o omenie autentică. Ce păcat că nu mai este... A venit sau vine zilele astea Mircea Eliade: pentru el, totul e pierdut de vreme ce «a învins comunismul». Asta e un mare vinovat. Dar și el, și Cioran, și imbecilul de Noica, și grasul Vulcănescu și atîția alții (Haig Acterian, Mihail Polihroniade) sunt victimele odiosului defunct Nae Ionescu... Din cauza lui, toți au devenit fasciști. A creat o stupidă, înfrîtoare Romînie reacționară. Al doilea vinovat este Eliade: la un moment dat era să adopte o poziție de stînga... Nae Ionescu, Mircea Eliade au fost îngrozitor de ascultați. Ce era dacă oamenii aștia ar fi fost maeștri buni." (Ibid., p. 274)

În mod indirect, istoria relației Ionesco-Cioran începe de fapt spre sfîrșitul anului 1937, cînd Cioran a sosit la

Expoziția Internațională de la Paris, 1937

A DOUĂ ORASE

Cioran la Paris -

Paris cu o bursă acordată de Institutul Francez din București. Traversase o criză religioasă, materializată într-o carte, *Lacrimi și Sfintți*, care displicuse aproape tuturor, și pe care mama sa, fiică și soție de preot ortodox, o detesta. Își adusese cu el "sinele politic", dar se pare că acesta nu reprezenta decât jumătate din personalitatea lui. Venise la Paris să-și caute cealaltă jumătate. Parisul era o oază aparent liniștită într-o Europă în dezordine. Orașul îl fascina. De ce Parisul și nu Berlinul? Cioran vorbea și scria limba germană încă din copilăria lui transilvăneană, era fascinat de filosofia germană, iar în anii '30 devenise un mare admirator al noilor conducători ai Germaniei. "Mă simt totuși foarte bine în Berlin și sint chiar entuziasmat de ordinea politică de aici." (Ibid., p. 269), îi scria prietenului său Mircea Eliade în noiembrie 1933. De fapt, totul părea să pledeze în favoarea studiilor în Germania mai degrabă decât în Franța. Și totuși, Cioran, care vizitase Parisul în timpul anului de bursă la Berlin, s-a hotărât pentru el, așa cum îi va mărturisi mai târziu lui Gabriel Liiceanu, într-un interviu din 1990: "După ce am văzut Parisul, Berlinul a devenit zero, nu mă mai interesa". Parisul era calm. În foarte îndepărtata Chină, în acel an, 1937, japonezii ocupau Beijingul și Shanghaiul. În confortabilele săli de cinematografe pariziene, Cioran mai putea visa încă la rastumări violente care să schimbe fața lumii, în vreme ce privea *Orizont pierdut* sau *Alba ca Zăpada* a lui Disney. Un an mai târziu, cind a sosit Ionesco, cu scopul, formal, de a scrie o teză cu tema, "moartea și păcatul în poezia franceză de după Baudelaire" dar de fapt pentru a se îndepărta de o Românie pe cale de rino-cerizare, Parisul se schimbuse. Acordul de la München eșuase, Frontul Popular se va prăbuși câteva săptămâni mai târziu. Italia își reclama drepturile asupra Corsicii. Valuta franceză era iarăși devalorizată. Franco își începuse, ofensiva în Catalonia. Husserl și Șestov mureau în același an. Și în același an, 1938, Sartre publica la Paris *Greața*, iar lui Steinbeck îi aparuse în America *Oameni și soareci*.

IONESCO ȘI CIORAN nu s-au întâlnit, deși amândoi străbăteau străzile aceluiași Cartier Latin și ale împrejurimilor lui. Imediat după sosire, Ionesco a înregistrat schimbarea: Parisul părea a fi devenit un oraș sever, dificil. În vara lui 1937, cînd venise pentru a vizita Expoziția Universală, cunoscuse un oraș frivol, într-o sărbătoare fără sfîrșit, ca o scenă amenajată pentru turiști. Era Parisul care îl ademenise pe Cioran. Acum însă orașul era altul; viața nu era ușoară, "nu vei găsi aci comoditatea vienezilor sau a italienilor", scria el acasă. În ciuda acestui fapt, Ionesco era foarte fericit la Paris: "E singurul oraș din lume în care m-aș lăsa jefuit fără regret și fără nici un resentiment", scria, la puțin timp după sosire, într-un articol publicat în România.

Ionesco și Cioran se plimbau pe aceleași străzi, dar păreau totuși a vedea fiecare altceva - scene diferite, culori diferite, oameni diferiți. Cioran înțilnea la fiecare colț pe "toți neadaptații, toți vagabonzii și toți imigranții din univers", consumind frenetic bucuria clipei. Pentru el, Parisul era locul unde

"toată această scursură nu e unită decât de un singur țel: să uite eșecurile trecutului, inventînd neostenit visuri viitoare, strînși laolaltă fără să se întilnească ori să se cunoască cu adevărat unul pe altul. Nu e ciudat că ratații (*les ratés*) trăiesc întotdeauna fie în orașe excesiv de mari sau în mici orașe de provincie?" se întreba el, adăugînd: "Parisul ar putea fi locul cel mai apropiat de un paradis melancolic, dacă ai sosi aici fără această superstiție rușinoasă: să cauți ființe umane vii. Acestea nu există nicăieri sub soare. Ar fi trebuit să știi asta din învățăturile moralistilor francezi. Maestrul și călăuza mea în dezgustul față de umanitate, Chamfort, nu-mi lasă nici o iluzie." Cea de a doua voce în acest dialog imaginat suna complet diferit: "La Paris, rușinoasa condiție umană se reabilitează într-o oarecare măsură... Adevărul este că, venind în Franța, prin orice graniță, ai intuiția clară că pătrunzi într-o zonă superioară de umanitate." (*Scrisori din Paris*, "Viața românească", decembrie 1938, reproduș în *Război cu toată lumea*, vol. 2, ed. cit., p. 212-213)

ȘI TOTUȘI, se pare că există un punct de convergență între cei doi, chiar și în această primă etapă: cînd trăiau pur și simplu Parisul fără să încerce să-l înțeleagă, să-l interpreteze, să-i atribuie o misiune, atît Ionesco, cit și Cioran erau copleșiți de frumusețea lui. Ionesco scria: "În fiecare dimineață, autobuzul pe care îl iau trece prin fața Louvre-ului și taie grădina Tuileriilor, în dreptul Arcului de triumf, al Caroussel-ului. În fiecare dimineață, trăiesc câte-va momente cu sentimentul că nu mai sunt într-o lume pămîntească." (Ibid., p. 258) Iar Cioran răspundea, ca un ecou: "Te sfătuiesc să te duci la Paris cînd ți se va oferi înția ocazie. Numai acolo se poate învăța ce înseamnă un cer melancolic, sub atracția căruia sîrșitul bulevardelor se împînzește într-o boare și te cheamă ca adierile unei mări; acolo trăiește numai trecutul în mod intim și calci pe istorie cu fiecare pas și numai acolo nu te dor lucrurile care mor." (*Scrisori către cei de acasă*, ed. cit., p. 197-198) Cred că această convergență sentimentală spre un punct focal afectiv comun i-a reunit pe cei doi mai târziu. Oamenii pot avea păreri diferite asupra multor lucruri, aproape asupra tuturor lucrurilor, un singur punct de convergență afectivă îi poate face totuși, în anumite împrejurări, să se apropie.

Amîndoi aveau statut de student la Paris, nici unul nu lua în serios ideea de a face studii regulate, de a scrie disertații sau de a urma o carieră academică. Cioran cutreiera țara pe bicicletă a ajuns pînă în Pirinei). Ionesco cutreiera Parisul căutînd, precum Diogene, un om cînstit și idei noi, care să salveze lumea de un haos care părea din ce în ce mai iminent. Nu va călători decât pînă la La Chapelle-Anthenaise, satul în care își petrecuse neuitații ani luminoși ai copilăriei. Cioran continua să-și vizeze visele nebunești (cum le va numi mai târziu) despre misiunea istorică a unei (încă posibile) Români schimbate la față; Ionesco era hotărît să se țină cit putea de departe de orice ideologie violentă și să caute în locul acesteia o cale rezonabilă și onestă de a medita asupra debandădei în care lu-

mea înconjurătoare părea să se scufunde din ce în ce mai adînc. "În realitate, nimic nu se mai poate prevedea, nici un joc preorganizat nu mai poate reuși. Cei care sunt în fruntea maselor ce se vor azvîrli - azi, miine, la primăvară, la toamnă - unele asupra altora, ca fiarele, ca niște colectivități de fiare, nu mai știu nici ei ce fac. Oamenii nu mai conduc istoria. Frînele au scăpat. Toate gesturile se fac la întîmplare, cu aparența doar a unei logici." (*Război cu toată lumea*, vol. 2, ed. cit., p. 222)

Haosul înseamnă răul în istorie: "În schimb, răul se poate realiza admirabil, fără să fie nevoie de nici o orteare lucidă. Dimpotrivă, el este dezorientarea". (Ibid., p. 224). Se părea însă că puritatea vieții spirituale, coruptă doar de contactul cu istoria, ar fi putut încă să furnizeze grăunțele de sanitate ce ne-ar permite să menținem echilibrul în domeniul politicului. Idealurile umaniste au nevoie de un suflet nou, trebuie redefinite. Adevărul și dreptatea, înțelese doar în termeni raționali și juridici, devin cuvinte moarte, fosile, și ca atare pradă ușoară pentru retorica totalitaristă. Ionesco îl citează pe Charles Péguy, care spusese că ideile mistice sint degradate prin încercarea de a fi transformate în idei politice. Și propune: "Ideea de libertate trebuie să redevină mistică, trebuie să se reînălțe și să domine istoria care a depășit-o." (Ibid., p. 232) Ideea, susținută de Cioran pe vremea aceea, că brutalitatea primitivă ar fi un semn de vigoare spirituală îi era străină. El argumenta că Germania respingea complet spiritualitatea în loc să o înlocuiască, așa cum susțineau propaganda ideologică germană și unii intelectuali ai timpului. "Slăbiciunea spirituală și decadența sunt în Germania, nu în Franța, nici în Anglia." (Ibid., p. 243), conchidea Ionesco în 1939. Dimpotrivă, neabandonînd confruntarea neîncetată cu ideile, căutarea neobosită a soluțiilor, atît de caracteristică pentru Franța, aceasta îi apărea ca singura forță capabilă să se opună colectivismului și totalitarismului ideologiilor fascistă și comunistă. Aici și numai aici s-ar fi putut naște un nou umanism.

Dar cum să respiritualizezi, cum să revigorezi vechile idealuri umaniste? Înainte de război, Ionesco credea a fi găsit răspunsul în varianta franceză contemporană a filosofiei personaliste. În 1932 fusese fondată revista "Esprit", iar în 1936 Emmanuel Mounier, cea mai proeminentă figură dintre întemeietorii ei, publicase la Paris *Manifestul personalismului*. Personalismul francez reprezenta o versiune modernă a unei mișcări filosofice care își avea de fapt originea în Germania, cu variante atît în Anglia, cit și în Statele Unite. (Se susține chiar că adevăratele rădăcini ale personalismului nu s-ar afla la Goethe, ci la Heraclit sau la Gior-dano Bruno). Într-un lung interviu pe care Mounier i l-a acordat lui Ionesco în 1939, acesta menționa că "Nu există

Emil Cioran cu bicicleta, pe Promenade des Anglais, la Nisa, în 1938

un personalism, ci există mai multe personalisme." (Ibid., p. 248) Din punctul de vedere al lui Ionesco, important era că Mounier și grupul lui din jurul revistei "Esprit" erau în căutarea unor soluții care să-i permită "persoanei" (acest alter ego al individului, deschis spre colectivitate) să găsească echilibrul între individualism și colectivism. Individualismul excesiv dezvoltat în democrațiile occidentale, condus în primul rînd de interese economice, era respins datorită subordonării totale a individului față de colectivitate în statele totalitare. În efortul lui de a deveni o "persoană", omul tinde spre un echilibru între individualism și ego-ul său social; această "persoană" va deveni cetățeanul unei remodelate democrații. Care va fi o democrație neegoistă, o democrație în care majoritatea nu va strivi minoritatea.

IONESCO nu a fost filosof; el nu a părut niciodată interesat să urmărească o idee abstractă dincolo de nivelul oarecum superficial, aforistic. Dacă nu temperamentul "politic", atunci cu siguranță realitatea dură a războiului l-a împiedicat de la aceasta. Dictionul lui Spinoza "non lugere, non ridere, deinde philosophare" nu era pentru Ionesco. El avea nevoie să simtă punctul de vedere filosofic nu numai să-l înțeleagă. Cînd era obosit de argumente prea complicate se uita în jur și descoperea adevărul, adevărul său: "Școala Atenei, școala Parisului: să te învețe să fii om, om uman. Cine vine în Franța vede, cu uimire, că uitase să fie om. Vede că în Franța statul este în slujba omului; orașul și pietrele în slujba omului, a omului concret; aerul și apa însele sunt făcute pentru a servi omului." (Ibid., p. 260)

(Fragment din eseu *The Clown in the Agora. Conversations about Eugène Ionesco*, în curs de apariție la Editura Peter Lang, New York.)

în românește de
Roxana Sorescu

(Continuare în pag. 22)

Din arhiva K.G.B.

◆ Fiul lui Cian-Kai-Si, Cian-Cin-Kuo a ajuns președinte al Taiwanului în 1979, deși se știa că a fost, un timp, comunist. Revista "Yazhu-Zhukan" din Hong Kong publică acum studiul unui sinolog rus, făcut pe baza dosarului din arhivele KGB al lui Cian-Cin-Kuo, în care relevă faptul că fiul fondatorului "Chinei libere" și-a petrecut 12 ani la Moscova, din 1925 până în 1937, a avut acolo o căsătorie secretă, s-a întâlnit cu Stalin, s-a înscris în Partidul Comunist sovietic în timpul studiilor la Academia Militară și a fost prieten cu viitorul șef al serviciilor secrete din R. P. Chineză.

Cărți de succes

◆ Succesele recente de librărie în SUA sînt, conform revistei "New York Times Book Review", *Miezul nopții în grădina binelui și râului* de John Berendt (Ed. Random House), roman relansat de filmul omonim al lui Clint Eastwood, *Rămășițele Angelei* de Frank McCourt (Ed.

Scribner) - roman autobiografic devenit best-seller mondial, *Vorbind cerului* de James Van Praagh (Ed. Dutton), carte în care un medium celebru își povestește modul de comunicare cu lumea de dincolo, și *Zilele de marți cu Morrie* de Mitch Albom (Ed. Doubleday) - conversații cu un om pe moarte.

Balconul lui Kafka

◆ Franz Kafka și-a petrecut ultimele trei luni de viață în sanatoriul, doctorului Hoffman, la Kierling, într-o periferie a Vienei. "Astăzi am putut sta întins la umbră, pe balcon, aproape gol, a fost foarte plăcut" - scria el părinților în mai 1924. Dora Diamant confirma: "A stat culcat pe balcon de la 7 dimineața la 7 sau 8 seară". Asociația austriacă a prietenilor lui Kafka are sediul, de 14 ani, în acest fost sanatoriu transformat în apartamente de închiriat, de pe Hauptstrasse nr. 187. Deoarece nu primește subvenții ("ministerul austriac al Culturii da mai mulți bani asociației similare cehe decît nouă") și are nevoie de fonduri pentru a transforma clădirea într-o *Casă Kafka*, asociația a găsit o soluție: a tăiat celebrul balcon în bucățele pe care le-a vîndut (amatori s-au găsit destui). Alt proiect-metamorfoză de marketing cultural al "prietenilor lui Kafka": figurine de ciocolată în formă de gândaci, denumite Gregor Samsa.

Mitul britanic

◆ Societatea împărțită în clase sociale bine delimitate este considerată de "Times Literary Supplement", care trece în revistă mai multe cărți recente dedicate acestui subiect, un element al "mitului britanic". Dacă există bariere sociale, acestea nu sînt "în mod special puternice și constrîngătoare" acum în Anglia, ea fiind în realitate "o societate mai curînd deschisă". Dar britanicii se încăpățînează să păstreze "o psihologie de clasă" chiar dacă "sistemul claselor" a dispărut - conchide revista.

Tezaure ale Vaticanului

◆ Sub acest titlu, Muzeul de artă din Cleveland expune până la 12 aprilie lucrări de artă creștină timpurie, renașcentistă și barocă din colecțiile papale. Este prezentată o selecție alcătuită din 39 de manuscrise, relicvarii, picturi și sculpturi, inclusiv Crucea încrustată cu pietre prețioase a lui Iustin II.

Judecarea lui Pinochet

◆ În martie, generalul Augusto Pinochet va părăsi conducerea forțelor armate chiliene pentru a se instala pe viață în Senat. Astfel, el scapă din nou de justiție - rerat dictatura militară a lui Pinochet (1973-1990). Fiindcă membrii Curții supreme actuale sînt tot cei de pe vremea lui Pinochet, Isabel Allende spera ca ancheta deschisă

de un judecător spaniol să facă dreptate victimelor ucise sau torturate de regimul Pinochet. În imagine, caricatura generalului, apărută în "El Periódico de Catalunya".

gretă, în paginile ziarului "El Mundo" din Madrid, scriitoarea Isabel Allende, fiica președintelui Salvador Allende, asasinat în 1973 în urma loviturii de stat care a instau-

de un judecător spaniol să facă dreptate victimelor ucise sau torturate de regimul Pinochet. În imagine, caricatura generalului, apărută în "El Periódico de Catalunya".

Povestea a două orașe...

(Urmare din pag. 21)

C IORAN nu se preocupa deloc de Mounier și de personalismul lui sau de Cocteau și Giraudoux, despre care scria Ionesco în alte note pariziene. Într-o scrisoare trimisă unei prietene din București (Jenny Acterian), cam în același timp, el scria: "Astăzi l-am privit [Parisul] mai atent ca oricînd, învaluit cum e el de obicei în ceața albastrie și meditativă, și mi se părea că fiecare casă îmbătrînită își șoptea sieși: «Mi-e destul. Nu mai pot.»" (*Scrisori către cei de acasă*, ed. cit., p. 237) Pe măsură ce Parisul se scufundă tot mai mult în atmosfera de război, cei doi "eroi divergenți" ne oferă două descrieri divergente ale orașului; Ionesco, atent la oamenii de pe stradă, încerca să găsească în comportarea lor semnele rezistenței, ale superiorității morale. El scrie despre demnitatea cu care parizienii coboară spre infern. Pe de altă parte, Cioran scria prietenului său Mircea Eliade, la 1 ianuarie 1940 că "Parisul e... mai distins și mai cuceritor fără lumini. Cînd iese seara pe străzile lui dezolante, mă regăsesc și mă bucur. Orașul acesta pierde mult prin veselie și oameni. Atmosfera de amurg e potrivită minunat momentului lui istoric. Ce stranii sunt emanațiile de decadență, ce învaluitoare semnele alexandrinismului!" (Ibid., p. 279)

În 1940, atît Ionesco cît și Cioran s-au întors în România. Ionesco se temea de o confruntare violentă în jurul Parisului și în oraș, pe măsură ce nemții se apropiu. El s-a întors la București, împreună cu soția (mai tîrziu, în *Prezent trecut, trecut prezent*, va scrie că insistențele ei l-au făcut să revină la București înainte ca orașul să fie ocupat de germani). Cioran nu avea deloc de ce să se teamă de ocupația germană la Paris; dimpotrivă, Bucureștiul, unde creșteau tensiunile dintre partidele de dreapta și guvern (încă subordonat regelui), ar fi putut să fie mult mai periculos pentru el. Așa că el va rămîne la Paris pînă la sfîrșitul lui septembrie în același an, de fapt pînă după plecarea regelui Carol II din România. Un an mai tîrziu, chiar în ajunul izbucnirii războiului cu Rusia, atît Ionesco cît și Cioran vor fi din nou în Franța. Cioran s-a reîntors la Paris în ianuarie 1941, după eșecul rebeliunii legionare; Ionesco a pornit din nou spre Franța în iunie 1941. Nici măcar nu s-a apropiat de Paris pînă după eliberare, aproape trei ani mai tîrziu. Știm prea

puțin despre cum au trăit cei doi în această perioadă. Nici unul nu a părut prea dornic să vorbească despre ea. Oare de ce?

Tăcerea aceasta este de mirare mai ales în ce-l privește pe Ionesco. Poate că vorbind despre această perioadă ar fi trebuit să admită că, fiind pe jumătate evreu, s-a temut să nu fie arestat și deportat. Sau ar fi trebuit să recunoască detaliul stînjitor de a fi fost acreditat oficial la Vichy. Din pricina vîlului de tăcere aruncat asupra acestor trei ani, nu știm dacă a mai scris și altceva în afară de *It Rains Cats and Dogs* (scrisă în românește în 1943), care va deveni mai tîrziu *Cîntăreața cheală*. E greu de crezut că nu a scris nimic. Probabil s-a ocupat și de traduceri. Într-o scrisoare din 1945, amintea de greutățile pe care le are încercînd să publice traduceri: "Abia am putut, în doi ani, publica niște poeme, pe ici pe colo, de Arghezi și Blaga. (*Scrisori către Tudor Vianu*, vol. 1, ed. cit., p. 277) În aparență, cei care îi puneau cele mai multe piedici erau "un grup de idioți" de la Legația României, care "dădeau nenumărate dineuri unor persoane politice, azi la puscărie." (Ibid., p. 277) În acest timp, Cioran, care își menținuse bursa din partea Institutului Francez pînă în 1944, scria ultima lui carte în românește, *Breviar pentru învinși* (terminată în 1944). După cum i-a mărturisit lui Gabriel Liiceanu într-unul din ultimele interviuri, în această perioadă "își trăia cu voluptate singurătatea în mijlocul unei lumi în care se bucura pînă la sațietate de condiția de a fi străin. ("A fost vreodată pe Bulevardul Saint-Michel un străin mai străin ca dumneavoastră?") (Gabriel Liiceanu, *Itinerariul unei vieți*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 37). Din prima scrisoare trimisă părinților după eliberarea Parisului (datată 10 august 1944), aflăm că Cioran își petrecuse lunile care au precedat eliberarea la țară. În martie fusese însă la Paris, încercînd, împreună cu alți exilați români, să-l salveze de la deportare pe poetul și filosoful Benjamin Fondane. Mai știm că în 1942 se întâlnise la Paris cu prietenul său, Mircea Eliade, care fusese să-și viziteze părinții în România (în acea perioadă, Eliade era atașat cultural la Ambasada Română de la Lisabona), dar mai mult nu știm.

În capitolele anterioare am menționat ici și colo anii de după război ai lui Ionesco. Din corespondența cu Vianu, purtată pînă în 1948, descoperim că Io-

nesco suferea un relativ îndelungat și lent proces de reînnoțare la "sinele românesc". Chiar dacă în 1945 scria, după cum am mai spus, că nu avea nici un motiv să se reîntoarcă la București (iar după ce fusese judecat în *absentia* și condamnat la șase luni închisoare ar fi fost și periculos să se întoarcă), totuși încă mai spera că Tudor Vianu și Mihail Ralea (ambii, în termeni buni cu noul regim comunist) vor interveni în favoarea lui la Ministerul Educației și la Ministerul Afacerilor Străine pentru a-i obține un post de lector sau altă numire oficială la Ambasada Română de la Paris. Timp de trei ani și mai bine va mai scrie încă în românește și va mai traduce din limba română. În 1948 scria: "Am trimis un manuscris în țară, mare: *Lumina falsă*, urmat de *Jurnalul unui necombatant...* Am mai scris o carte în care am experimentat o tehnică a dezagregării intelectuale totale." (s.n.) (*Scrisori către Tudor Vianu*, vol. 2, ed. cit., p. 309-310) Recunoștea că, avînd în vedere eșecul de a găsi un editor pentru zisele cărți, nu exista nici un motiv de a trimite această nouă și ciudată operă la București. "Am să încerc să mă traduc pe mine în franceză, dar a trebuit să traduc pe alții, ca să pot avea un franc." (Ibid., p. 310) Cioran, care hotărîse încă din 1945 să devină scriitor francez, predase manuscrisul *Tratatului de descompunere* (*Précis de décomposition*) la Gallimard, în 1947. Într-o scrisoare către părinți, din iulie 1946, spunea: "De altfel tîin absolut să devin un scriitor de limbă franceză." (*Scrisori către cei de acasă*, ed. cit., p. 18)

ÎN PARISUL existențialist al anului 1948, un nihilist amar, dezamăgit și cinic se străduiește să devină autor francez scriindu-și și rescriindu-și cu toată silința operele în limba franceză. În același timp, un clown trist, ale cărui idei politice fuseseră confirmate și reîntărite de sfîrșitul războiului, avînd astfel toate motivele să spere, trudea ca mic funcționar, ca să-și cîștige existența. Începuse să uite că odată, pe vremuri, fusese scriitor. Era la marginea disperării și se simțea pierdut. Poate că această "răsturnare" a situației, asemeni aceleia binecunoscute dintre prinț și cerșetor, a făcut posibilă prietenia dintre cei doi. Pe căi diferite și din motive diferite, amîndoi, și Cioran și Ionesco, deveniseră imuni la credințele trecute și viitoare. Cînd s-au întîlnit, în cele din urmă, cei doi proaspeți francezi erau hotărîți să cucerească o lume nouă. Fără nici o iluzie, totuși.

Erorile sistemului

◆ William Gaddis (n. 1922) este unul dintre numele foarte mari ale literaturii americane contemporane, în ciuda faptului că opera sa numără doar patru romane (dintre care trei au fost distinse cu prestigiosul National Book Award). Fiecare dintre aceste romane constituie o altă fațetă a lumii americane: *The Recognitions* (1955) este povestea unui tânăr pictor care imită maestrul flamand și descrie microcosmosul artistic din Greenwich Village; *J.R.* (1975) este un lung dialog, de peste 700 de pagini, cu puține fragmente narative, despre fascinația unui tânăr pentru lumea finanțelor; *Carpenter's Gothic* (1985) are ca personaj central o ameficancă tipică, acaparată de oameni ciudați, și abordează din două direcții pro-

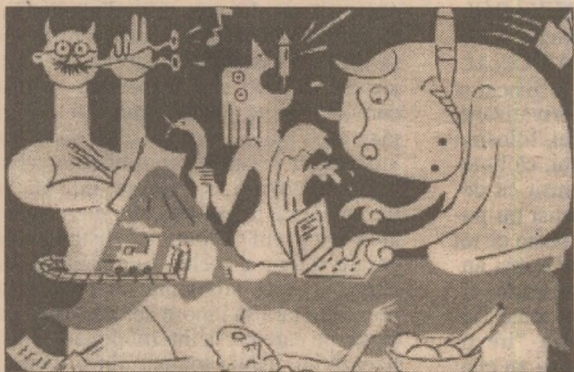

blema fundamentalismului religios iar ultimul, *A Frolic of His Own* (1994), își situează acțiunea în lumea legilor și a Dreptului. Ceea ce-l interesează pe Gaddis în aceste medii americane pe care le recompune cu o știință a compoziției labirintice dusă pînă la virtuozitate este eroarea care apare inevitabil: punctul slab al legii, abuzurile lumii financiare, deturnarea artei. Pe aceste erori își construiește ficțiunile despre America celei de a doua jumătate a secolului nostru. Într-un amplu interviu acordat revistei "Magazine littéraire" din februarie, cu ocazia traducerii în Franța a romanului din 1994, Gaddis mărturisește: "Cu fiecare carte, speranța mi-a scăzut cite puțin. Cît despre ultimul meu roman, cred că el se sfîrșește într-o totală lipsă de speranță".

Bad Sex Award

◆ Romancierii britanici sînt terorizați de un premiu literar care face multă vîlvă: decernat de "Literary Review", *Bad Sex Award* (Premiul nulității erotice) se acordă pentru cea mai proastă descriere a unui act sexual (lucrările pornografice sînt excluse, juriul avînd în vedere numai romane scrise de literați). Redactorul șef al revistei londoneze, Auberon Waugh, a inițiat acest premiu

rector la Sotheby's) care a primit recompensa pentru al doilea roman al său, *Spărgătorii de piatră*, a mulțumit cu tact că i s-a semnalat o slăbiciune a cărții pe care a promis să o remedieze la o nouă ediție. În schimb, Philipp Kerr, laureatul din 1995 pentru romanul *Grătarul*, s-a lansat într-o formidabilă diatribă la adresa juriului. Învîngătorul din 1997, Nicholas Royle pentru romanul

acum cinci ani, exasperat să vadă, în 20 de ani de critică literară, atîtea romane ruinate de scene erotice pretențioase, jenante, de prost-gust sau redundante. Dorind să descurajeze atît scriitorii care redactează teribilele pasaje, cit și editorii care fac presiuni asupra autorilor să le introducă, revista, care are doar 13.000 de exemplare, a reușit să impună premiul ca pe una dintre sărbătorile literare cele mai gustate de public și mai mediatizate. Nefericitului autor ales prin vot de către redactorii revistei i se oferă o statueta caraghioasă și 250 de lire, iar laureatul trebuie să țină un discurs de mulțumire. În 1994, Philip Hook (di-

Afacere sentimentală, a mărturisit că merita blamul fiindcă n-a ascultat de soția lui, care i-a interzis să mai descrie scene de sex, fiindcă cititorii ar fi putut crede că ea le-a inspirat. În orice caz, spune Waugh, competiția e foarte strînsă și scriitorii au început să se teamă să nu introducă asemenea pasaje gîndindu-se, în timp ce scriu, la "Literary Review". Waugh crede că "există despre sex texte bune și texte nule, tot așa cum sexul poate fi bun sau... nul". În imagine, un desen de Richard McGuire ce ilustrează articolul despre acest premiu englezesc, apărut în "New York Times Book Review".

Texte... stupefiante

◆ Editura franceză "Mille et une nuits" a reunit într-o casetă de carton zece texte dedicate paradisurilor artificiale, semnate de autori celebri, de la *Tratat despre excitantele moderne* de Balzac (1839) la *O stîncă de drog mare cit Ritz*, nuvelă a tînarului englez Will Self (1997). Brigada antidrog mai poate repertoria în casetă clasici precum Théophile Gautier - *Clubul consumatorilor de hașis* (1846), *Despre vin și despre hașis*, comparate ca mijloace de multiplicare a individualității, de Charles Baudelaire (1864), *Morfina* de Bulgakov (1917) și *Scrisoare din Yage* de William Burroughs (1953).

Viața lui William James

◆ Linda Simon a publicat recent la Ed. Harcourt Brace volumul *Veritabila realitate: Viața lui William James*. Fiu al filosofului creștin Henry James Sr. și frate cu Henry James, romancierul, William James (1842-1910) a avut o existență ca un serial american. Dacă viața sa din tinerețe a fost un dezastru, ulterior el a reușit să se facă remarcat ca psiholog, filosof și cronicar al variațelor experiențe religioase și a devenit un exemplar profesor universitar american. William James e o figură a cărei omenie și îndrăzneală intelectuală continuă să exercite o largă influență, fiind socotit unul dintre cei mai respectabili intelectuali ai Americii începutului de secol XX.

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

KARL MARX

ACUM 150 de ani, în luna februarie 1848, se tipărea la Londra *Manifestul Partidului Comunist*, semnat de Marx și Engels, dar purtînd - stilistic vorbind - marca indeniabilă a lui Karl Marx. Aniversarea sosește însă cu un deceniu prea tîrziu: dacă ar fi rezistat pînă astăzi comunismul, în ce an jubiliar s-ar fi transformat 1998 și ce cascada de festivități partinice ar mai fi umplut cele 365 de zile! Pe cînd așa, jubileul marelui Act Fondator stîrnește, cel mult, interesul istoricilor și recriminări otravite din partea celor care, în 1989, au pierdut puterea absolută.

Un lucru rămîne sigur: textul scris în 1848 și care a provocat, direct sau indirect, asasinarea a o sută de milioane de oameni nu poate fi încă citit cu detașarea necesară; amintirea ciurmei roșii e încă mult prea recentă; dar cred că trebuie să ne învingem treptat oroarea și să examinăm acest *Manifest* în lumina sa dintii, atunci cînd el nu își propusese altceva decît să ferească omenirea.

În acest caz, ce vom găsi în străvechiul text? Ce-a mai rămas astăzi din paginile care au aprins imaginația a milioane de oameni? Să încercăm experiența lecturii inocente, iar rezultatele vor fi surprinzătoare.

«O stafie umblă prin Europa - stafia comunismului»: celebrul incipit ne plasează în plină povestire neagră, în plină scenerie fantezistă. Dar să nu uităm că sîntem la 1848, în mijlocul Romantismului! Propoziției inițiale îi răspunde imediat, în ecou, nostalgia lui Marx după vremurile apuse, după epoca aproape legendară cînd burghezia era încă slabă, iar lumea trăia în patriarhalitate: «Burghezia nu a lăsat altă legătură între om și om decît interesul gol, decît neîndurătoarea plată în bani peșin. Ea a înecat fiorul sfînt al extazului pur, al entuziasmului cavaleresc, al sentimentalismului micului burghez în apa înghețată a calculului egoist. Ea a făcut din demnitatea personală o valoare de schimb». Marx pare a plînge destul de convingător pe ruinele feudalismului dispărut.

Apoi, ca într-un roman foileton, omenirea se împarte brusc în două tabere, în îngeri și demoni, în proletari și burghezii. Radicalitatea conflictului inventat aici de autor și pus în scenă prin antiteze infantile ni-l arată pe Marx contemporanul lui Victor Hugo; iar finalul demonstrației nu are mai multă consistență logică decît finalurile romanelor lui Eugène Sue:

«Dar burghezia nu a făurit numai armele care-i aduc moartea: ea a creat și oamenii care vor minui aceste arme, muncitorii moderni, proletarii. Ea produce, înainte de

toate, pe proprii ei gropari. Pieirea ei și victoria proletariatului sînt deopotrivă de inevitabile».

Pentru Marx, prezentul e sumbru, izvor de spleen sau de revoltă («Munca proletarilor a pierdut, prin extinderea mașinismului și prin diviziunea muncii, orice caracter de sine stătător și, odată cu aceasta, orice atracție pentru muncitor»); dar viitorul va fi luminos, asta-i sigur. Mai mult decît faimoasa știință obiectivă a societății, *Manifestul* evocă retorica romantică a scenei și profețiile din *Ruy Blas*:

«Comuniștilor le repugnă să-și ascundă vederile și intențiile. Ei declară față de țelurile lor pot fi atinse numai prin doborîrea violentă a întregii orînduiri sociale de pînă acum. Să tremure clasele dominante în fața unei Revoluții Comuniste. Proletarii n-au de pierdut în această lume decît lanțurile. Ei au o lume de cîștigat».

Rareori oximoronul implicit a fost utilizat în chip mai inspirat! Lărgimea perspectivei deschise prin fluturarea baghetei magice interzicea atunci orice eventuală întrebare despre raționalitatea unei astfel de viziuni.

Doar o singură dată prozatorul romantic Karl Marx are scriperea de genială luciditate care îl duce la definirea exactă și premonitoare a dușmanului său de moarte, burghezia:

«Abia burghezia a arătat ce este în stare să realizeze activitatea omenescă. Ea a realizat opere minunate, dar de cu totul altă natură decît piramidele egiptene, apeductele romane, catedralele gotice... Burghezia nu poate să existe fără a revoluționa neîncetat uneltele de producție, deci relațiile de producție și, prin urmare, toate relațiile sociale».

Incendiarul gînditor ar fi trebuit să-și dea seama că un asemenea adversar nu se va lăsa ușor învins - dar cum să-i ceri luciditate unui romantic? Cum să-i pretinzi lui Schiller rigoare? Aglomerarea de mijloace literare converge spre urletul final, de dragul căruia a fost compus întregul *Manifest*: «Proletari din toate țările, uniți-vă!».

Nu mai pot urma decît aplauzele, ca după o operă de artă ce ne-a electrizat timp de cîteva minute.

Citită astfel, faimoasa proclamatie își dezvăluie probabil sensul original. Să fi fost *Manifestul Partidului Comunist* în primul rînd un manifest romantic și nimic altceva? De ce nu! Cel puțin, astăzi, eu așa îl citesc. Și presupun că doar astfel va mai fi el citit - dacă va mai fi - în nu prea îndepărtatul an 2048, la bicentenarul utopiei care s-a numit comunism.

Plagiatul în cercetarea științifică

◆ Un medic de origine poloneză din New York, Marek Vronski, care strîngea informații de pe Internet în scopul redactării unei lucrări despre deontologia cercetării științifice, a descoperit că doi reputați cercetători în domeniul cancerului din Polonia "împrumutau" cuvînt cu cuvînt în articolele lor pasaje din alți autori, fără ghi-

limele și indicarea sursei. Acuzațiile sale au produs tulburare în mediile științifice poloneze, scrie "The Scientist", care relevă și o altă fraudă, mai spectaculoasă: celebrul fizician Guglielmo Marconi, care a efectuat în 1901 prima legătură radio transatlantică, fapt care i-a adus în 1909 Premiul Nobel, ar fi "împrumutat" principiul recep-

torului de unde radio de la un confrate indian, Jagadish Chandra Bose, autor al unui studiu în temă, publicat în 1899. Ironia istoriei e că descoperitorul textului original al lui Boshe și-a început cercetările în urmă cu un deceniu la cererea urmașilor lui Marconi, care doreau să înlăture orice banuală asupra originii acestei invenții.

Revista revistelor

Din Vaslui la Sata Mare

În zilele Babei și nopțile vegherii Cronicarul a făcut ce face de mult, dependent cum e de endorfina paginilor tipărite. Între revistele sosite la redacție, a găsit și una pe care nu o mai văzuse: **CLEPSIDRA**, un mic lunar de opt pagini editat de Inspectoratul pentru cultură al județului Vaslui. Scrisă bine (deloc pentru "duduca din Vaslui") de profesori, bibliotecari, muzeografi și literați, revista are înscris pe frontispiciu un citat din Rabelais: "Arta fără conștiință e ruina sufletului". Patriotismul local - cum e normal, revista se ocupă în special de viața culturală vasluiană și de personalitățile recunoscute în plan național și internațional originare din zonă - nu cade în exagerațiuni, semnatarii materialelor vădindu-se intelectuali de calitate, cultivați, deschiși, de bun-gust. Cercetarea *Clepsidrei* este în primul rând instructivă. Astfel, am aflat că într-un modest sat din județ, Șuranești, s-au născut trei academicieni importanți: Emil Racoviță (1868-1947), Grigore T. Popa (1892-1948) și Emil Condurachi (1912-1987). Fondatorului biospeologiei îi sunt dedicate două articole: unul genealogic, semnat de Dan Georgescu, în care sunt relevate rădăcinile familiei Cehan-Racoviță, din sec. XVI și pînă la savantul îmbarcat pe "Belgica" (familie boierească de rang înalt, ce a dat și un domnitor al Moldovei, iar din sec. XIX - miniștri, generali și străluciți intelectuali), celălalt, avînd ca temă expoziția memorială din conacul de la Șuranești, concepută de Viorica Cristea într-o viziune muzeografică și muzeotehnică modernă. La fel de bine redactate ca și acestea, cu numeroase informații biobibliografice, sînt și articolele despre Gr. T. Popa, datorat lui Dan Radu, și despre Emil Condurachi, scris de Silviu Cristea. Revista cinstește și memoria unui poet vasluian dispărut prematur, Ion Iancu Lefter (omorît pe o trecere de pietoni de mașina unui ofițer de poliție, acum opt ani) și în amintirea căruia s-a inițiat un concurs național de poezie ce-i poartă numele. Dintre premianții din 1997, remarcabile ni s-au părut poe-

mele Florinei Zaharia din Galați, care au obținut marele premiu. ❖ O notă discordantă în paginile echilibrului *Clepsidrei*: eseul publicat în serial de Theodor Codreanu (e drept că n-am citit decît partea a VI-a din acest număr, 8, dar ne-am lămurit) - *Etnogeneza și românismul*, o perspectivă din marginea din dreapta a dreptei asupra "cazului Patapievicu", cu aceeași placă - uzată: "E drept că în procesul de zidire a noii Europe s-a infiltrat un grup de interese foarte galăgios (prin mass-media) care crede că viitorul condamnă statele naționale (deci naționalismul). Sub influența acestui grup mistificator, cu veleități dictatoriale, ca ocult urmaș al vechiului Komintern, modulat pe interese de tip Mafia, stau și cei mai mulți dintre intelectualii noștri postdecembriști, între care dl Patapievicu." ❖ Revenind la vechile și bunele cunoștințe, am avut multe de citit în *POESIS* 1-2, un număr foarte bogat, cu multe cronici literare scrise de poeți despre poeți (Vasile Baghiu - despre Gellu Dorian, Cassian Maria Spiridon și Lucian Tamaș, George Vulturescu - despre Marta Petreu, Rodica Draghinescu - despre Bogdan Ghiu etc.), cu pagini de poeme de, între alții, Miron Kiropol, Andrei Zanca, Augustin Ioan, cu ample confesiuni smulse prin întrebări lui Șerban Codrin și Ion Tudor Iovian, cu mereu remarcabile la rubrica a lui Nae Antonescu, "Poeți uitați", de data aceasta readucînd-o în atenție pe misterioasa și talentata autoare a unui unic volum, în 1939, Raymond Han. Și mai ales, cu tălmăcirile din "Atlas liric": Carl Sandburg transpus de Olimpia Jacob, Nic Cave și Leonard Cohen, minunații baldiști, traduși de Bogdan Al. Geana, Kim Addonizio - o revelație de zile mari, adusă în românește de Carmen Bujdei (păcat că nu ni se dă nici o informație biobibliografică, nici măcar volumul din care au fost alese poemele - ceea ce e neprofesionist) și, în sfîrșit, citeva poeme de Paul Celan, prezentate și traduse (brut și uneori confuz) de Christian W. Schenk. De la acesta aflăm și ca mai există multe manuscrise nepublicate ale lui Celan, aflate în posesia iubitei sale din tinerețe Ruth Kraft și a altor prieteni care nu vor încă să le publice.

De la "irevocabil" la "prost"

La despărțirea de guvernul Ciorbea, miniștrii PD i-au adresat premierului o scrisoare de adio în care i-au adus diverse invinuiți, toate grave, acuzîndu-l de toate păcatele guvernării. Prim-ministrul a tăcut un timp, dînd astfel prilej de speculații presei că zilele lui Victor Ciorbea în fruntea guvernului sînt numărate. Justificate sau nu, aceste speculații s-au văzut contrazise mai întîi de președintele PNȚCD, care a ridicat din umeri față de această ipoteză, iar ulterior de premierul Ciorbea însuși. Într-o scrisoare deschisă adresată miniștrilor demisionari, prim-ministrul le răspunde acestora tot atît de acuzator și cu o atitudine prevestitoare de orice, numai de demisie nu. Acestea ar fi faptele. Luînd-o înaintea evenimentelor, presa îi găsește înlocuitorii premierului, dîndu-i ca posibili succesori pe actualul guvernator al Băncii Naționale, Mugur Isărescu, și pe Radu Vasile. Privindu-l în postura de invins pe premier, citeva ziare i-au alcătuit bilanțul, așteptînd apariția înlocuitorului. Cum Victor Ciorbea a rămas în funcție, "vinovatul" pentru această speculație, Ion Diaconescu, a

LA MICROSCOP

FEMEILE

NIMIC mai fariseic decît o zi internațională. O dată pe an ne aducem aminte că e ziua copilului, a femeii, a luptei împotriva fumatului, a handicapatilor, a tineretului și multe altele. Toate aceste zile au ceva orwellian, ca mai tot ce răzbate din mințile activiștilor și funcționarilor umanității acestui secol. E ceva în neregulă? Se caută o zi în calendar și e oferită drept consolare celor care trag ponoasele neregulii. Iar zilele astea sînt păzite mai strâns tocmai în țările în care sînt ponoasele mai mari. Ce zile ale femeii se trăgeau pe vremea lui Ceaușescu, la noi, în timp ce din femeile care se duceau la chiuretaj pe ascuns și aveau ghinionul să cadă pe mîini nepricepute, se scurgea viața. Unele au murit, pe neștiute, acasă, altele, în loc de popă s-au spovedit procurorilor veniți să le întocmească actul de acuzare. (Există acum un domn parlamentar care vrea să impună o lege împotriva avorturilor, din motive creștine. Domnul cu pricina ar trebui să-și permită asta numai după ce va înmîna prezervative tuturor bărbaților care își bat joc de femeile cu care trăiesc, prin semi-violuri, înșămîntîndu-le ca pe vite. De-abia după ce va proteja femeile de soți bețivi, de logodnici de profesie și de hedoniști iresponsabili, acest domn, nomina odiosă, ar trebui să se gîndească la o asemenea lege.)

Acum, în libertatea de după '90, fetele au posibilitatea să se prostitueze pînă le prinde poliția - ceea ce li se întîmplă și înainte, dar fără să se afle. Au posibilitatea să fugă de acasă, să-tule de binele sărăciei lucii sau prostitute de specialiști ai divertismentului care se transformă în drame personale, ca la Sexy Club. Au și posibilitatea de a fi cumînți și această cumînțenie e un capital pe care aceste fete îl oferă inocent acestei tot mai anormale normalități în care ne scaldăm pînă la înec în ultimii ani.

Femeile mature au și ele acum cîteva posibilități în plus față de perioada cînd, alături de ginecolog, venea și procurorul să le studieze intimitatea. Pot ieși în stradă să protesteze la stele,

dacă au serviciu și nu înțeleg ce li se întîmplă. Se pot duce să facă avort după avort, fiindcă n-au cu ce hrăni o gură în plus în casă. Se pot alcooliza liniștite, dar pot și să susțină tot acest edificiu al societății noastre rupte la cusături, prin uriașa lor țărîe de caracter și prin extraordinara credință a femeilor că un bun cîștigat, chiar dacă nu prea ai cum să-l folosești acum, libertatea post-decembristă, trebuie păstrat cu grijă, ca lucrurile de zestre păzite cu levănțică de molii.

În sfîrșit, babele - oribil cuvînt!!! -, adică femeile îmbătrînite de muncă, de grijă și de generozitate, pot cersi senin, pentru ele însele, dar foarte adesea de dragul copiilor lor care nu se ajung cu banii, se pot interna în spitale ca să aibă un acoperiș deasupra capului fiindcă s-au lăsat păcălite de vreo rudă sau de vreun nepot adoptat sufletește, căruia i-au lăsat casa înainte de vreme. Dintre ele însă se aud voci de o extraordinară limpezime vorbind de orgoliul părinților lor de a face în România lucruri temeinice, dar și despre mica lor operă personală de a-și educa nepoții în idealul unei libertăți pe care ele n-au apucat s-o guste decît în copilărie.

Nu mai vorbesc de văduve, de femeile singure și de fetițele care de vin femei cînd încă nu au conștiința sexului lor. Lor și tuturor celorlalte le aplicăm o floare, dacă nu uităm, în ziua lor internațională.

Și chiar dacă uităm, ce contează? Există ziua. Iar femeile sînt proaste - se mulțumesc cu puțin și cînd acel puțin lipsește, știu să se amăgească și cu nimic. Există o teorie potrivit căreia inventivitatea femeilor de a se descurca, acceptînd tot mai puțin, ar fi unul dintre motivele pentru care, la noi, lucrurile merg prost. Ideea e isteasă. Dacă femeile s-ar declara dezarmate de împrejurări, ele ar împinge astfel societatea înainte. Dar cînd societatea e un copil retardat, se mai pot declara ele dezarmate?

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 26.000 lei; 6 luni - 52.000 lei; 1 an - 104.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
"PROGRESUL ROMÂNESC" S.A.,
Calea Plevnei 114, sector 1
București

24 pag - 2.000 lei
La redacție: 1.500 lei

Cronicar